

Міністерство Освіти і Науки України
Тернопільська Академія Народного Господарства

На правах рукопису

Данилюк Ірина Вадимівна

УДК :336.027

**Фінансовий аналіз в аудиторській діяльності:
проблеми методики**
(на прикладі підприємств пивоварної промисловості)

Спеціальність 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Науковий керівник :
доктор економічних наук,
професор Гуцайлюк З.В.

Тернопіль 2000

З М І С Т

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи фінансового аналізу і аудиту.....	8
1.1.Фінансовий аналіз та аудит у прийнятті управлінських рішень.....	8
1.2.Інформаційне забезпечення фінансового аналізу та аудиту...	27
Висновки по першому розділу.....	40
Розділ 2. Оцінка методики фінансового аналізу підприємств і напрямки її вдосконалення.....	42
2.1.Класифікація прийомів і показників при проведенні фінансового аналізу.....	42
2.2.Удосконалення методики аналізу фінансового стану	59
2.3.Удосконалення методики аналізу фінансових результатів....	92
Висновки по другому розділу.....	122
Розділ 3.Використання фінансового аналізу в аудиторській діяльності підприємств.....	123
3.1.Види аналітичних процедур та застосування їх в аудиторській діяльності.....	123
3.2.Фінансовий аналіз в аудиторській практиці.....	140
Висновки по третьому розділу.....	149
Висновки.....	150
Список використаних джерел.....	153
Додатки.....	168

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах реформування економіки України одним із головних завдань є перебудова господарського механізму та вдосконалення системи управління на всіх рівнях. Нині значні зміни відбуваються у фінансових відносинах, формах власності, а також у системі фінансового контролю. Необхідність побудови нових економічних відносин передбачає створення нової форми контролю – аудиту, і тому розвиток економіки України неможливо уявити без участі в ньому висококваліфікованих аудиторів. На етапі становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки одне з головних завдань аудиторського контролю – надання допомоги власникові для визначення максимально об'єктивної оцінки економічної інформації та використання її для своєчасного прийняття управлінських рішень.

Більшість такої інформації, за досвідом зарубіжних країн, формує і надає аудитор. У той же час високоякісну обробку економічної інформації, яку формують за даними обліку та бухгалтерської звітності, проводить аудитор на основі використання методики фінансового аналізу.

Більшість фахівців і підприємців України досі не навчилися достатньо широко використовувати результати фінансового аналізу. Бухгалтерія метою своєї основної роботи вважає фінансову звітність. Однак в європейській та американській літературі з бухгалтерського обліку автори ототожнюють бухгалтерську й аналітичну працю, а сам бухгалтерський облік вважають постачальником інформації для аналізу.

Результати проведення фінансового аналізу можуть бути корисними для великого кола користувачів. Разом з тим, перебудова економіки вимагає нових підходів до оцінки його методик. Історично склалося так, що з переходом до ринкових відносин фінансовий аналіз швидко був засвоєний теоретично і перетворений в ізольовану прикладну дисципліну. Проте

алгоритм його проведення в різних варіантах становить основу методів роботи багатьох суб'єктів підприємництва та державних контролюючих органів. Часто аудиторські фірми виконують замовлення підприємств на проведення тільки фінансового аналізу.

Таким чином, проблеми, які досліджує автор даної дисертації, в нашій країні лише набувають актуальності.

Хоча слід відзначити, що проблеми фінансового аналізу з різною широтою досліджуються в працях зарубіжних учених-економістів: Х. Андерсона, В. Г. Артеменка, М.І. Баканова, П. С. Безруких, П. П. Герасименка, О. В. Єфимової, В. В. Ковальова, Д. Колдуелла, М. Н. Крейнина, Є. В. Негашева, В. Ф. Палія, Є. Ф. Стоянова, Є. С. Стоянової, А. Д. Шеремета та інших. Серед вітчизняних учених ця проблема знайшла відображення в наукових працях М. Т. Білухи, Б. І. Валусєва, З. В. Гуцайлюка, А. М. Кузьмінського, М. В. Кужельного, Б. М. Литвина, Ю. Я. Литвина, Є. В. Мниха, С. І. Шкарабана, І. Г. Яремчука та інших.

Аналізуючи різні західні літературні джерела з питань фінансового менеджменту, особливо американські, ми прийшли до висновку, що його методи та прийоми важко адаптуються у нашій практиці. Проте принципи і підходи західних учених-економістів безумовно необхідно вивчати. При проведенні нашого дослідження врахований досвід вітчизняних і зарубіжних науковців, які зробили значний внесок у розвиток і становлення аудиту, а саме: В. Д. Андрєєва, М. Т. Білухи, Б. І. Валусєва, З. В. Гуцайлюка, С. Я. Зубілевич, М. В. Кужельного, А. М. Кузьмінського, Є. В. Мниха, В. С. Рудницького, Я. В. Соколова, В. В. Сопка, В. П. Суйця, А. Д. Шеремета, О. О. Терехова, А. Аренса, М. Беніса, Р. Дамари, Д. Р. Кармайкла, Дж. К. Лоббека, Дж. К. Лембдена, К. Р. Робертсона, Д. Стоуна, Д. Таргета, К. Хитчинга, Р. Н. Холта та інших.

У найновіших працях російські науковці М. І. Баканов і А. Д. Шеремет. аудит і фінансовий аналіз вважають підсумком аудиторської праці. Враховуючи відзначену вище актуальність розвитку аудиту, в нашому дослідженні обґрунтована необхідність використання методики фінансового аналізу для проведення аналітичних процедур на стадії планування та проведення аудиту, а об'єктивна необхідність удосконалення методики фінансового аналізу, його подальшого використання в аудиторській діяльності зумовили вибір теми дисертації, її актуальність, мету, структуру та головні напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільської академії народного господарства і належить до державно-бюджетної теми “Дослідження та розробка науково-методичних основ організації фінансового контролю в Україні”, номер державної реєстрації 0197U012448.

Мета та завдання дослідження. Основна мета дисертаційного дослідження полягає в узагальненні досвіду планування та організації роботи на ринку аудиторських послуг і в науковому обґрунтуванні необхідності застосування фінансового аналізу в аудиторській практиці, а також удосконаленні методики фінансового аналізу з метою оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств у сучасних умовах для забезпечення стабільності їх розвитку. Виконання поставленої мети передбачило постановку і розв'язання в роботі таких основних завдань:

- дослідити місце та роль фінансового аналізу й аудиту, предмет та об'єкти дослідження, значення їх у системі управління фінансовою діяльністю;
- уточнити класифікацію прийомів і показників фінансового аналізу, з урахуванням умов перехідного періоду;
- удосконалити методику фінансового аналізу в умовах переходу до ринкових відносин;

- дати класифікацію та обґрунтувати необхідність застосування аналітичних процедур під час проведення аудиту;
- визначити роль і місце фінансового аналізу в аудиторській діяльності.

Наукова новизна отриманих результатів:

- розкрито теоретичні основи понять "фінансовий аналіз" та "аудит" як бази для прийняття управлінських рішень;
- визначено роль і місце фінансового аналізу в аудиторській діяльності;
- визначено підходи до розробки вдосконаленої класифікації основних прийомів і показників при проведенні фінансового аналізу;
- запропоновано вдосконалену методику фінансового аналізу з метою використання його результатів в аудиторській діяльності;
- розроблено форму звіту про рух грошових коштів, обґрунтовано доцільність використання даних, отриманих на основі її аналізу (враховуючи зарубіжний досвід для подальшого проведення аудиту цих коштів);
- вироблено модель проведення аналітичних процедур під час аудиторської перевірки в умовах реформування економіки;

Практичне значення отриманих результатів.

Запропоновано використання результатів дослідження як на теоретичному, так і практичному рівнях, вироблено рекомендації, що можуть бути запроваджені в практику роботи аудиторських фірм в Україні. Методику фінансового аналізу може використати будь-який аналітик на підприємстві. Основні положення дисертаційної роботи використовують у навчальному процесі Тернопільської академії народного господарства. Окремі рекомендації та пропозиції впроваджені у практику роботи аудиторсько-

консультаційної фірми “Орієнтир ЛТД”, аудиторських фірм “Консул”, “Контролінг-95”, а також ВАТ “Опілля”.

Особистий внесок здобувача:

- визначено місце фінансового аналізу й аудиту в системі управління фінансовою діяльністю;
- запропоновано рекомендації для вдосконалення інформаційної бази фінансового аналізу й аудиту;
- вдосконалено методика фінансового аналізу з урахуванням ринкових умов господарювання;
- визначено необхідність та порядок використання аналітичних процедур при проведенні аудиторської перевірки ;
- обґрунтовано необхідність застосування фінансового аналізу для проведення аналітичних процедур на етапі планування та проведення аудиторської перевірки.

Апробація результатів дисертаційного дослідження.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у восьми публікаціях. Деякі пропозиції дисертаційної роботи автор доповів на міжнародних науково-практичних конференціях “Проблеми удосконалення бухгалтерського обліку в умовах ринкової економіки” (м. Полтава, 1999 р.), “Проблеми обліку та аудиту за умов нестабільної економіки” (м. Хмельницький, 1999 р.).

Публікації. За результатами наукових досліджень опубліковано 8 наукових праць загальним обсягом 4,9 друкованого аркуша, з них належить автору – 3,15 д.а.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота викладена на 195 сторінках, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел у кількості 190 найменувань, має 12 таблиць, 8 рисунків, 17 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ І АУДИТУ

1.1. Фінансовий аналіз та аудит у прийнятті управлінських рішень

На сучасному етапі реформування економіки України одним з головних завдань є вдосконалення управління народним господарством як в цілому, так і кожної галузі зокрема.

Безумовно, наукова теорія управління стала найактуальнішою в період переходу до ринкових умов господарювання. Вона відрізняється складністю функцій і принципів. Вивчення вітчизняної і зарубіжної спеціальної економічної літератури підтверджує неоднозначність поглядів різних економістів щодо їх класифікації. Так Тарнавська Н.П. та Пушкар Р.М. поділяють функції управління на планування, організацію діяльності, мотивацію та функцію контролю [161,с.134]. Кутер М.М. пропонує наступні види функцій: планування, контроль, оцінка функціонування системи [90,с.30]. Покропивний С.Ф., Колот В.М. класифікують функції на планування, організацію, управління та контроль [121, с.140]. Шеремет А.Д. і Баканов М.І. в якості складових системи управління вважають: планування, організацію, регулювання (координація), стимулювання і контроль [16,с.31]. Підсумовуючи теорію згаданих авторів, до принципів управління теж можна зарахувати: демократичний підхід, єдиноначальність, колегіальність, оперативність керівництва, об'єктивність, наукову обґрунтованість, конкретність тощо.

Функції та принципи розкривають зміст процесу управління. Кожен управлінський процес розподіляється на дві складові: аналі-

тичну та конструктивну [163,с.135]. Економічний аналіз пронизує всі функції управління: планування, організацію, мотивацію і контроль. Тому, враховуючи складність системи управління, а також постійний її розвиток повинні, на нашу думку, удосконалюватись і економічний аналіз та його дві складові частини: теоретичні основи й методика проведення аналітичної роботи. Економічний аналіз відіграє важливу роль у вдосконаленні системи управління відповідно до складності керівництва виробництвом в умовах ринкової економіки. Через це його результати використовують як інформаційний матеріал при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень.

У зв'язку з переходом до ринку об'єктами економічного аналізу є всі аспекти діяльності, а також інші процеси, пов'язані з нею [1,с.9].

Заслуговує на увагу думка науковця Соколовської З.Н., яка класифікує суб'єкти економічного аналізу за такими ознаками:

- основні елементи ринку — виробники і покупці (підприємства, об'єднання, організації);
- елементи інфраструктури ринку — біржі, банки, страхові компанії, торговельні організації, аудиторські служби та інші комерційні структури;
- некомерційні організації — це організації, чистий дохід яких не розподіляють серед її членів або осіб, котрі здійснюють контроль над нею (лікарні, бібліотеки, музеї тощо) [184,с.5].

Серед економістів немає однозначної думки і щодо визначення предмету економічного аналізу. Так, науковці Шкарабан С.І. та Сапачов М.І. вважають, що предметом економічного аналізу є господарська діяльність підприємств і об'єднань у всій її багатогранності, відображена у системі економічних показників [183, с.9]. Баканов М.М. та Шеремет А.Д. дають наступне визначення: “Під предметом

економічного аналізу розуміють господарські процеси підприємств, об'єднань, асоціацій, соціально-економічна ефективність яких, а також кінцеві фінансові результати їх діяльності залежать від об'єктивних і суб'єктивних причин, які отримують відображення через систему економічної інформації" [16,с.22].

На нашу думку, діяльність об'єктів економічного аналізу характеризує сукупність взаємозв'язаних виробничих і комерційних процесів, а також економічних явищ, що відображають різні сторони економічних відносин. Здійснення виробничих і комерційних процесів приводить аналізований об'єкт до певних кінцевих результатів діяльності. За допомогою економічного аналізу розкриваються причинно-наслідкові зв'язки між господарськими процесами і явищами, здійснення яких веде до створення кінцевих результатів.

З точки зору ієрархії видів аналізу економічний аналіз охоплює найбільший потік інформації та об'єктів дослідження, в яких є як фінансова, так і нефінансова інформація, облікові й необлікові дані, економічні, соціальні та екологічні об'єкти. До сфери інтересів економічного аналізу можна зарахувати настільки велике коло об'єктів дослідження, наскільки різноманітні самі об'єкти управління.

Якщо відхилитися в бік від взаємодії економічного аналізу й економічного управління, тоді перший, як самостійний вид діяльності, спрямований на отримання інформації, може бути класифікований, враховуючи наступні моменти (див. рис 1.1).

Якщо поставити собі за завдання дослідження "ланцюга" від економічного аналізу народного господарства до фінансового аналізу підприємства, то в першу чергу необхідно взяти за основу критерій відбору за змістом і повнотою питань, які вивчаються. З даної точки

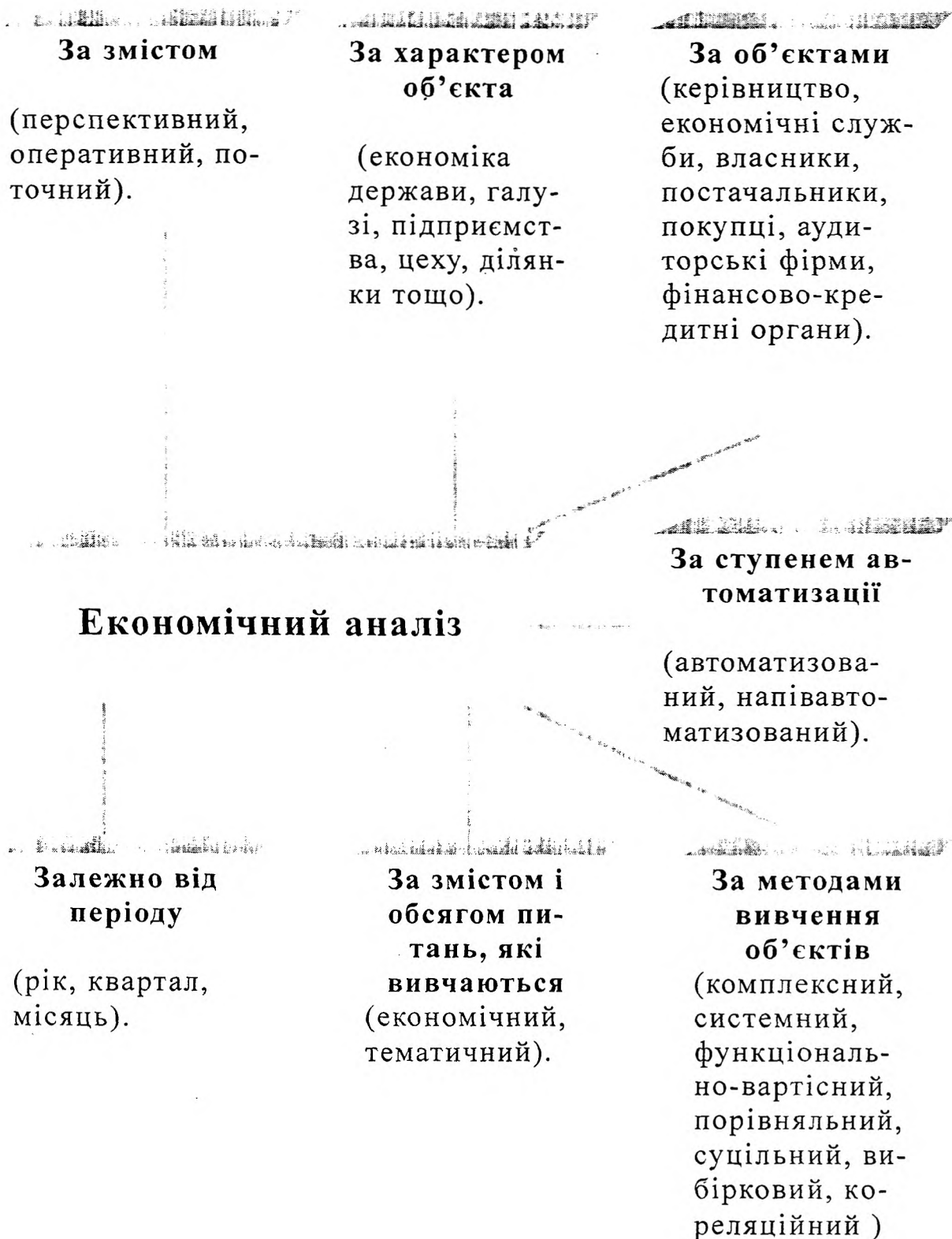

Рис. 1.1 Класифікація економічного аналізу

зору економічний аналіз можна розподілити на народногосподарський аналіз, галузевий аналіз, територіальний аналіз і аналіз господарської діяльності. Оберемо для характеристики аналіз господарської діяльності підприємства.

У спеціальній літературі і на практиці переважно розроблені методи аналізу господарської діяльності підприємства [17,22,82].

Для його проведення необхідна як бухгалтерська, так і необлікова інформація, з яких перша формує близько 70 відсотків усієї первинної інформації. Необлікова інформація використовується у виробничо-господарському, соціальному та економічному аналізі, в результаті чого формуються показники обґрунтування і реалізації бізнес-планів, системи маркетингу, комплексної економічної ефективності господарської діяльності, показники техніко-організаційного рівня (в т. ч. і показники соціальних умов трудового колективу), використання виробничих ресурсів (матеріаломісткість, фондівіддача, продуктивність), обсягу продукції, показники взаємозв'язку собівартості, обсягу продукції і прибутку та інші.

Аналіз, у результаті якого формуються вищеназвані показники, називається управлінським аналізом.

Враховуючи викладене вище, аналіз господарської діяльності підприємства, створений тільки на обліковій інформації, слід вважати фінансовим аналізом, і наглядно це можна подати наступною схемою (див. рис. 1.2).

На наш погляд, незалежно від виду фінансовий аналіз повинен бути спрямований на вирішення наступних завдань:

- аналіз рішень щодо розташування ресурсів;
- оцінка операцій, які проводяться за допомогою даних ресурсів;

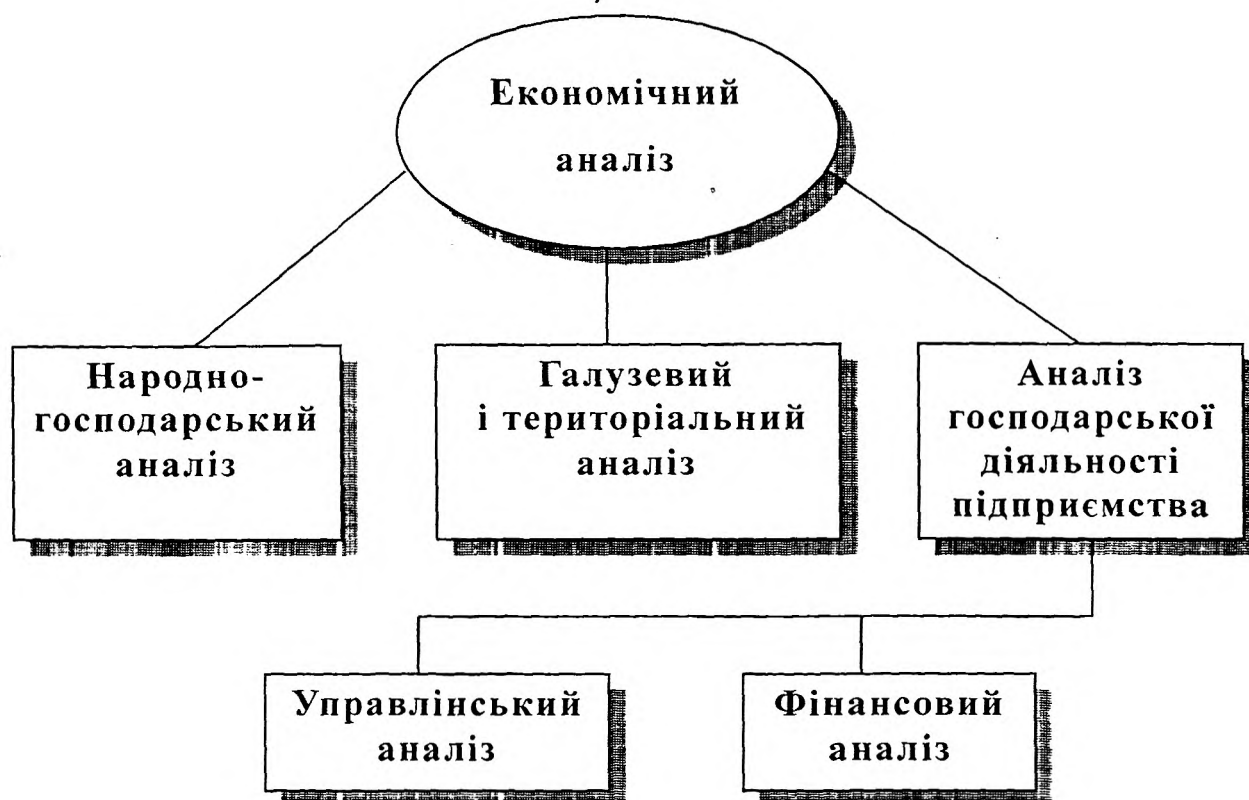

Рис.1.2 *Класифікація економічного аналізу*

– визначення структури фінансового бізнесу.

Своєчасне та високоякісне забезпечення даних напрямів фінансових рішень є основою фінансового аналізу.

З одного боку, фінансовий аналіз є прерогативою вищої ланки управлінських структур підприємства, здатних вплинути на формування фінансових ресурсів і потоки грошових засобів. Ефективність або неефективність конкретних управлінських рішень, пов'язаних із визначенням ціни продукту, обсягу партії закупівлі сировини або постачання продукції, заміни обладнання або технології та інших рішень, повинні бути оцінені з точки зору загального успіху фірми, характеру його економічного зростання та зростання загальної фінансової ефективності. Фінансовий аналіз як метод пізнання економічних процесів та явищ займає важливе місце у системі управління

підприємством.

З іншого боку, фінансовий аналіз — це процес, який ґрунтується на вивченні даних про фінансовий стан підприємства та результати його діяльності у минулому з метою оцінки майбутніх умов і результатів діяльності. Неважко зауважити, що в обох випадках головним завданням фінансового аналізу є зниження неминучої невизначеності, пов'язаної з прийняттям економічних рішень, орієнтованих на майбутнє [141,с7].

Такий підхід до фінансового аналізу є цілком обґрунтованим, оскільки він дає можливість оцінити:

- майновий стан підприємства;
- ступінь підприємницького ризику, зокрема, можливість погашення зобов'язань перед третіми особами;
- достатність капіталу для поточної діяльності та довгострокових інвестицій;
- необхідність у додаткових джерелах фінансування;
- здатність до зростання капіталу;
- раціональність залучення позичених коштів;
- обґрунтованість політики розподілу та використання прибутку;
- доцільність вибору інвестицій тощо.

У широкому розумінні фінансовий аналіз може бути використаний як: інструмент обґрунтування короткострокових і довгострокових економічних рішень, доцільності інвестицій; як засіб оцінки професіоналізму і якості управління, спосіб прогнозування майбутніх результатів.

Визначення фінансового аналізу, враховуючи його взаємозв'язок з найзагальнішими видами аналітичної діяльності, не є вичерпним. Це порівняно молода галузь економічної діяльності.

Становленню і розвитку фінансового аналізу сприяли дві взаємозв'язані обставини.

По-перше, необхідність виникала поступово в міру збільшення кількості суб'єктів економічної діяльності, зростання складності та великої кількості рішень, які приймають комерційні організації.

По-друге, збільшується суспільне значення комерційної діяльності посилюється і суспільний контроль за нею.

Для досягнення успіху у підприємницькій діяльності, забезпечення стабільності на ринку в умовах конкуренції потрібна аналітична робота в усіх сферах діяльності підприємства. Фінансовий аналіз на основі комплексного дослідження всіх елементів фінансової роботи підприємства, глибокого вивчення процесів і явищ господарської діяльності у їх взаємозв'язку, взаємозалежності і взаємозумовленості дає змогу об'єктивно оцінити хід господарювання, визначити розміри очікуваних результатів, з'ясувати причини відхилень і розробити заходи щодо їх мобілізації.

Характерною ознакою фінансового аналізу є комплексне і системне дослідження фінансової діяльності підприємства, оцінка ефективності виробничо-фінансової діяльності та стабільності ринкового становища, а також діагностика та пошук резервів і можливостей їх мобілізації.

З формуванням ринкових структур відбувається процес становлення нового економічного мислення, нової етики управління. Розрив економічних зв'язків внаслідок ліквідації державного планування і розподілу, поглибили економічну кризу в Україні. У новому економічному середовищі, яке формується дією ринкового механізму, підхід до управління передбачає вдосконалення аналізу оптимальності управлінських рішень, перебудови системи обліку та звітності,

міжнародної стандартизації економічних показників і їх оцінок, зміну функціональної ролі фінансового аналізу.

Фінансовий аналіз — це система дослідження фінансово-господарської діяльності підприємств. Основний його зміст становить аналіз абсолютних показників прибутку, аналіз відносних показників рентабельності, ринкової стійкості, платоспроможності підприємства, аналіз ефективності використання капіталу. Нагадаємо, що існує дуже багато інформації про діяльність підприємства і велика кількість способів аналізу цієї інформації [16,17,32,59,106].

Фінансовий аналіз, оснований на даних фінансової звітності і даних бухгалтерського обліку, має назву класичного аналізу. Це традиційний і найбільш відомий спосіб отримання інформації про господарський суб'єкт при прийнятті управлінських рішень. Технічна і соціальна сторони виробництва не є об'єктом фінансового аналізу. У протилежному випадку можна говорити про аналіз господарської діяльності підприємства.

Підсумовуючи значущість фінансового аналізу на сучасному етапі реформування економіки України, можна зробити висновок щодо необхідності його розвитку. Разом з тим, виникає ряд нових завдань. Насамперед — це розробка основ методики фінансового аналізу відповідно до сучасних умов.

Важливим елементом інфраструктури в ринкових умовах господарювання є аудиторська діяльність. У зв'язку з цим з'явилися нові напрями економічного аналізу підприємства. Мова йде про використання фінансового аналізу для оцінки облікової та іншої економічної інформації шляхом вивчення реально існуючих зв'язків і взаємозалежностей між показниками з метою прийняття оперативних управлінських рішень і вироблення різних пропозицій.

Виникнення незалежного аудиторського контролю в умовах

роздержавлення власності, її приватизації, корпоратизації, акціонування зумовлено економічними потребами формування ринкових відносин в Україні.

Ринкова економіка зумовила виникнення підприємця і підприємництва, які є сукупністю економічних, юридичних, політичних, історичних і психологічних відносин. Зацікавленість, вигоду як невід'ємний атрибут підприємця не можна вважати єдиною мотивацією його діяльності, адже в умовах ринкового середовища суб'єктів підприємницької діяльності багато, і між ними точиться конкурентна боротьба за прибуток, який можна отримати лише за умови найбільш ефективного використання ресурсів, економічного ризику, оригінальних ідей у бізнесі. Це спонукає підприємця застосовувати попередній контроль на стадії прийняття управлінських рішень [30, с.56].

Крім цього, необхідність у послугах аудитора зумовлена такими причинами:

- розбіжність у зацікавленості між укладачами інформації (адміністраціями, менеджерами) і користувачами (власниками акцій, кредиторами тощо) може призвести до її необ'єктивності;
- при прийнятті господарських рішень, в основі яких лежить необ'єктивна інформація, можуть викликати негативні економічні наслідки (збитки);
- для перевірки об'єктивності, достовірності отриманої інформації необхідні спеціальні знання і досвід, якими не володіють користувачі інформації, такі знання і досвід мають аудитори;
- користувачі інформації в більшості випадків не мають доступу для безпосередньої оцінки якості інформації.

Для визначення місця аудиту в системі управління необхідно

спочатку уточнити суть його поняття. Однозначного трактування терміна “аудит” немає. У міжнародних стандартах з аудиту поняття “аудит” визначають як “незалежну перевірку фінансових звітів або віднесеної до них фінансової інформації об’єкта незалежно від того, приносить він прибуток чи ні, його розміри і форми організації, коли така перевірка здійснюється з метою вираження подальшої думки”[101,с.9].

Аналізуючи російську економічну літературу, зокрема, стандарт “Основні принципи аудиту”, можна зробити висновок, що аудит отожднюють з експертизою фінансової звітності [4, с.77].

На нашу думку, найбільш повним і точним визначенням терміна “аудит” є визначення запропоноване у Законі України “Про аудиторську діяльність”. “Аудит — це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб’єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності до чинного законодавства та встановлених нормативів” [65].

Після визначення терміну “аудит” необхідно розкрити предмет і об’єкти дослідження аудиту.

Вивчення економічної літератури свідчить про різні підходи вчених і практиків до визначення поняття предмета і об’єктів аудиту [12,30,98].

Так, наприклад, Р.Я. Вейцман вважає, що предметом бухгалтерського обліку і контролю є стан господарських засобів і господарських процесів [2,с.5].

Макаров В.Г. визнав, що предмет обліку і контролю це кругообіг господарських засобів [98,с34-35]. Білуха М.Т. трактує “предмет аудиторського контролю охоплює всю стадію процесу відтворення

суспільно-необхідного продукту....”[30,с.94-95].

Заслуговує на увагу думка Рудницького В.С., який дає наступне визначення предмета аудиту — це: “...інформація про факти (явища й процеси) господарської діяльності суб’єкта аудиторського контролю, яка відображена в системі бухгалтерського обліку та інших джерелах інформаційної системи і підлягає кількісній та вартісній оцінці” [140,с.28].

На нашу думку, такий підхід найбільш правильно розкриває поняття предмета аудиту.

Що стосується об’єктів аудиту, це питання досить дискусійне і не вирішене. Так економісти Сухарева Л. і Дмитренко І. дотримуються думки, що об’єкти аудиту це — “...система обліку і внутрішнього контролю, інформаційні системи” [159,с9]. Валуєв Б.І. дає наступну характеристику об’єктів аудиту — “...це окремі або взаємопов’язані економічні, організаційні, інформаційні та інші сторони функціонування системи, що підлягають вивченню, стан яких може бути оцінено кількісно і якісно” [12,с.19].

Ми поділяємо точку зору Рудницького В.С. щодо визначення об’єктів аудиту, який пише, що об’єкт аудиту — це “...інформація про окремі або взаємопов’язані факти (явища або процеси) господарської діяльності суб’єкта господарського контролю, яка відображена в системі бухгалтерського обліку та інших джерелах інформаційної системи та підлягає кількісній і вартісній оцінці” [140,с.29].

Принципове значення має наукове обґрунтування класифікації аудиту, що дозволить визначити методи узагальнення і реалізації управлінських рішень.

Подібно фінансовому аналізу, тобто залежно від мети і суб’єктів перевірки, види аудиту залежать від осіб, що проводять його. Тому аудит розподіляють на зовнішній і внутрішній.

Суб'єктами зовнішнього аудиту є незалежні аудитори, які мають сертифікат і ліцензію Аудиторської Палати України (АПУ) на право займатися аудиторською діяльністю.

Внутрішній аудит здійснюють внутрішні аудитори, які є штатними працівниками даного підприємства.

Заслуговує уваги думка Аренса А. і Лоббека Дж. щодо поділу аудиту на управлінський і фінансовий [8]. Управлінський аудит є різновидом внутрішнього аудиту. Його мета полягає в оцінці виробництва і поданні рекомендацій адміністрації [42,с.5]. Визначення поняття “фінансовий аудит” потребує врахування мети та завдань, об'єктів контролю, а також виконавця.

Вчений Джек К. Робертсон одночасно вживає терміни “управлінський аудит” і “операційний аудит”, під яким розуміє “вивчення аудиторами операцій компанії, з метою надання рекомендацій щодо економного і ефективного використання їх ресурсів, ефективного досягнення цілей і здійснення практики компанії [137,с.467].

Ми надаємо перевагу визначенню “управлінський аудит” в зв'язку з тим, що аудит в умовах реформування економіки став невід'ємною функцією управління. Він вивчає та оцінює господарські явища з метою надання рекомендацій управлінню суб'єкта господарської діяльності щодо економного й ефективного використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, досягнення кінцевого результату та програмних цілей [140,с.9].

З прийняттям Закону України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”, положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Національних нормативів аудиту (в даному випадку це стосується ННА №3 “Мета і загальні принципи аудиту фінансової звітності”) та кодексу професійної етики аудиторів України в аудиторів

з'явилася надія на підвищення їх місця та ролі в суспільстві. Податковий характер бухгалтерського обліку і звітності звели роль аудитора до консультанта з оподаткування і обліку. Аналізуючи вищезгадані законодавчі акти, ми прийшли до висновку про необхідність зіставлення вимог нормативів аудиту з новими вимогами до обліку і звітності, і на основі цих змін подальше корегування Закону України “Про аудиторську діяльність”. Крім того радикальні зміни в обліку і звітності вимагають підтримання компетентності аудитора, що повинно знайти відображення в одному з нормативів аудиту або в Законі України “Про аудиторську діяльність”.

Отже, можна зробити висновок, що результати фінансового аналізу необхідні для своєчасного прийняття управлінських рішень, а також аудит, аналізуючи фінансову діяльність підприємства, теж подає рекомендації для правильного використання ресурсів господарюючого суб'єкта та прийняття ним правильних рішень у процесі управління.

Як було зазначено, користувачі інформації не завжди мають певний досвід і знання для оцінки якості інформації, тому необхідна якісна обробка інформації з метою її розуміння, оцінки та використання її користувачами. Дуже важливо в сучасних умовах господарювання правильне тлумачення та об'єктивна оцінка фінансової (облікової) інформації для виявлення зон можливого ризику (суттєві помилки у звітності) та прийняття оперативних заходів у системі управління.*

Як ми вже зазначали попередньо, у зв'язку з реформуванням економіки та створенням великої кількості підприємств різних форм власності користувачам (власники, інвестори, акціонери тощо) необ-

* Взаємозв'язок, роль і місце фінансового аналізу в аудиті зазначені в третьому розділі дисертаційного дослідження.

хідна достовірна інформація про діяльність господарюючих суб'єктів.

Цивілізованість сучасного бізнесу визначається якістю відносин, які встановлюються між його учасниками. Кожне окремо взяте підприємство в даний час пов'язане з іншими підприємствами і не може досягти успіхів на збитках конкурентів, як це було під час “золотої лихоманки”. Безперечно, глобальною метою будь-якого підприємця є здобуття ринку, а також завоювання авторитету. Крім того, він зобов'язаний надавати інформацію про свою діяльність, робити її доступною, оскільки існують різні групи користувачів, які хочуть і повинні володіти цією інформацією.

Суб'єктами аналізу та аудиту виступають користувачі інформації, що поділяються на дві основні групи (табл.1.1). До першої групи користувачів належать власники засобів виробництва, кредитори (банки та ін.), постачальники, клієнти (покупці), податкові органи, персонал підприємства та керівництво. Кожен суб'єкт аналізу вивчає інформацію, враховуючи свої інтереси. Так, власникам необхідно визначити збільшення або зменшення частки власного капіталу та оцінити ефективність використання ресурсів адміністрацією підприємства; кредиторам і постачальникам – доцільність продовження кредиту, умови кредитування, гарантії повернення кредиту; потенційним власникам та кредиторам – вигідність вкладання у підприємство свого капіталу та інше.

Сучасні фірми мають досить складні структури з точки зору організації та ієрархії. Вони рідко мають одного власника (деякі з них належать багатьом акціонерам). У багатьох випадках власники підприємств не беруть участі в оперативному управлінні бізнесом, а призначають менеджерів, які діють від їх імені.

Акціонери підприємства (його власники), на основі бухгалтер-

Таблиця 1.1.

Користувачі інформації

Користувачі інформації	Поставлена мета при фінансовому аналізі	Поставлена мета під час аудиторської перевірки
Власники	Фінансові результати та фінансова стійкість	Визначення стратегії розвитку підприємства
Кредитори	Платоспроможність підприємства	Прийняття рішення про доцільність надання кредиту та відстрочки погашення кредиторської заборгованості
Керівники(адміністрація)	Вся інформація, яка потрібна для управління	Вся інформація потрібна для управління
Персонал (службовці)	Фінансові результати підприємства	—
Постачальники засобів і предметів праці	Платоспроможність підприємства	Для одержання гарантій повної оплати за відвантажені товари, виконані роботи і надані послуги
Покупці (клієнти)	Фінансовий стан	Фінансовий стан
Державні органи	Фінансові результати і фінансовий стан підприємств	Контроль за дотриманням законодавчих і нормативних актів
Інвестори	Фінансові результати і фінансовий стан підприємств	При вкладенні своїх капіталів в інші господарюючі суб'єкти
Акціонери	Фінансові результати і фінансовий стан підприємств	Контроль за роботою адміністрації

ської звітності і висновків його аналізу оцінюють наскільки ефективно адміністрація виконує свої функції. Їм необхідно знати, наскільки прибутково менеджери ведуть справи підприємства і який прибуток вони можуть мати з обороту для особистих потреб.

Облікова та аналітична інформація потрібна і керівництву підприємства.

Керівництво (адміністрація) підприємства може поглибити аналіз звітності, використовуючи дані виробничого обліку у рамках управлінського аналізу, який проводять з метою управління виробничою діяльністю.

Наступна група користувачів бухгалтерської звітності — це суб'єкти аналізу, що безпосередньо не зацікавлені у діяльності підприємства, але повинні за договором захищати інтереси першої групи користувачів звітності. Це аудиторські та консалтингові фірми, біржі, юристи, преса, асоціації, профспілки.

Численні партнери по комерції також потребують інформації. Серед них — постачальники, в яких підприємство закуповує товари і отримує послуги в кредит, а також споживачі, які купують товари і послуги. Постачальникам необхідна інформація про спроможність підприємства своєчасно заплатити свої борги. Покупець повинен бути впевнений у тому, що підприємство є надійним джерелом поставок і йому не загрожує банкрутство.

У діяльності підприємства зацікавлені його партнери. Це може бути банк, який кредитує підприємство. Банк повинен бути впевнений, що підприємство спроможне виплачувати відсотки і в кінцевому підсумку повернути позику.

Податкова адміністрація та різні позабюджетні фонди, які є елементами держави зі збору податків, цікавляться інформацією про спроможність підприємства заплатити податки. Отримавши її, подат-

кові органи можуть розраховувати на надходження платежів до бюджету на майбутнє і в даний час.

Працівникам також цікаво і необхідно знати про діяльність підприємства, на якому вони працюють. Від фінансового стану підприємства залежить їх заробітна плата і майбутня кар'єра.

Фінансовим аналітикам і консультантам необхідна бухгалтерська звітність і висновки її аналізу для їх клієнтів та інших користувачів. Наприклад, торговцям цінними паперами потрібна інформація для надання ними консультацій, інвесторам з питань придбання акцій, різним інформаційно-аналітичним і консалтинговим фірмам — для комплектування своєї бази даних і для надання консультацій потенційним постачальникам підприємств, журналістам — для читачів.

У підсумку, громадськість теж має законне право на отримання інформації про підприємство, тому що діяльність останнього впливає на членів суспільства — платників податків, споживачів, місцевих жителів — в питаннях екології, зайнятості тощо.

Облікова інформація формується у вигляді фінансових звітів для задоволення інформаційних потреб в розрізі окремих ієрархічних рівнів(груп) управління. Керівникам підприємства потрібна найбільш повна інформація для прийняття управлінських рішень, і вони мають найбільший доступ до інформації про підприємство, тому що основною їх функцією є організація підготовки всіх необхідних внутрішніх звітів. Отже, керівники підприємства та персонал є внутрішніми користувачами інформації [180,с.196]. Усі інші перераховані групи можна зарахувати до зовнішніх користувачів, — вони отримують інформацію про підприємство в загальному і формалізованому вигляді.

Бухгалтерська звітність таким чином допомагає задовольнити вимоги зовнішніх і внутрішніх користувачів інформації.

Основним (а в деяких випадках і єдиним) джерелом інформації про фінансову діяльність ділового партнера є публічна бухгалтерська звітність. Звітність підприємства у ринковій економіці базується на узагальненні даних фінансового обліку і є інформаційною ланкою, яка об'єднує підприємство з суспільством і діловими партнерами — користувачами інформації про діяльність підприємства.

Детальний аналіз теоретичних підходів щодо фінансового аналізу дозволив нам зробити висновки, що основною метою фінансового аналізу є отримання обмеженого числа ключових параметрів, які дають об'єктивну та достовірну оцінку фінансового стану підприємства, розміру його прибутків і збитків, змін у структурі активів і пасивів, стану розрахунків з дебіторами та кредиторами. Саме така інформація може зацікавити будь-якого користувача — від аналітика до керівника чи менеджера.

Крім того, фінансовий аналіз є суттєвим елементом аудиту. Метою аналізу в аудиті є визначення аудитором сутності і змісту ділової активності клієнта; оцінка фінансово-господарських перспектив його функціонування у майбутньому, виявлення зон можливих навмисних і ненавмисних помилок у звітності.

Тобто, можна зробити висновок, що в умовах реформування економіки України значення фінансового аналізу зростає, а в зв'язку з цим постає ряд нових завдань. Насамперед необхідне вдосконалення методики фінансового аналізу. Методика повинна виходити з логічної структури аналізу, що базується на послідовному балансовому підході до оцінки різних сторін фінансової діяльності підприємства і формуванню її абсолютних і відносних показників.

Що стосується розвитку аудиторської діяльності в умовах докорінної трансформації економічної системи України, на нашу думку, він є процесом безумовним.

1.2. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу та аудиту

Фінансовий аналіз і аудит базується на системі економічної інформації, яка лежить в основі оптимальних управлінських рішень.

Склад, зміст і якість економічної інформації, яка використовується в аналізі та аудиті, мають визначну роль у забезпеченні їх дієвості. Аналіз та аудит не обмежуються тільки економічними даними, вони використовують технічну, технологічну і іншу інформацію. Всі джерела даних для економічного аналізу поділяються на планові, облікові і позаоблікові [9,16,89,141].

До планових джерел належать всі типи планів, які розробляються на підприємстві (бізнес-плани, бюджети, прогнози). Крім цього, до цієї категорії можна зарахувати аналітичні записки, звіти та стратегічні плани.

Джерела інформації облікового характеру — це всі дані, які містять документи бухгалтерського, статистичного і оперативного обліку, а також всі види звітності та первинна облікова документація [141,с.28].

Головна роль в інформаційному забезпеченні аналізу належить бухгалтерському обліку і звітності, де найбільш повно відображаються господарські явища, процеси, їх результати. Своєчасний і повний аналіз даних, які знаходяться в первинних облікових документах, облікових реєстрах і звітності, забезпечує прийняття необхідних рішень, спрямованих на поліпшення виконання планів, досягнення кращих результатів господарювання.

Дані статистичного обліку, в яких знаходиться кількісна характеристика масових явищ і процесів, використовують для поглибле-

ного вивчення і осмислення взаємозв'язків, виявлення економічних закономірностей.

Оперативний облік і звітність розширюють аналітичність і оперативність, забезпечують аналіз необхідними даними (наприклад, про виробництво і відвантаження продукції, про стан виробничих запасів) і тим самим створюють умови для підвищення ефективності економічних досліджень.

Обліковим документом, за класифікацією яку пропонують науковці Русак Н.А. і Русак В.А.[141,с.28], є також економічний паспорт підприємства, де нагромаджуються дані про результати господарської діяльності за певний період. Значна деталізація паспортних показників дозволяє провести численні дослідження динаміки, виявити тенденції і закономірності розвитку підприємства.

З розвитком комп'ютерної техніки з'явилися і нові машинні джерела інформації. До них відносять дані, що містяться в оперативній пам'яті ПЕОМ, або видаються у вигляді різноманітних машинограм.

До позаоблікових джерел інформації зараховують документи, які регулюють фінансову і господарську діяльність:

1. Нормативні документи, якими зобов'язано користуватися підприємство під час своєї діяльності: закони України, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, накази керівних органів управління, акти ревізій і аудиторських перевірок, накази і розпорядження керівників підприємств.

2. Господарсько-правові документи: договори, рішення арбітражних судів, рекламації.

3. Рішення загальних зборів колективу, ради трудового колективу підприємства.

4. Матеріали вивчення передового досвіду, інформація з різних джерел (радіо, телебачення, видання — “The Wall Street Journal”; “The New York Times”; “Business Week” — в США, в Україні — “Фінанси України”, “Галицькі контракти”, “Бухгалтерський облік і аудит” тощо).

5. Технічна і технологічна документація.

6. Матеріали спеціальних досліджень стану виробництва на окремих робочих місцях.

Однак головним джерелом фінансового аналізу та аудиту є бухгалтерська звітність. Звітність — це підсумковий елемент методу бухгалтерського обліку. Підготовка бухгалтерської звітності — це турбота не тільки бухгалтерії, а також інших економічних служб підприємств, тому при складанні звітності підсумовуються і оцінюються всі аспекти діяльності підприємства.

Однією з основних характеристик бухгалтерської (фінансової) звітності підприємств в ринкових умовах господарювання повинна бути її поступова орієнтація на користувача. Питання, якою бути бухгалтерській звітності, багатогранне і проблемне. Як свідчать літературні джерела, його дослідженню приділяють особливу увагу науковці Х.Андерсон, П.Ю.Буряк, І.М.Герчикова, В.Д.Новодворський, К.Колдоуелл, Є.В.Мних, Б.Нідлз, В.Т.Слабінський, В.Сопко, О.Н.Хорін, та інші.

Звітність як економічна категорія трактується у двох розрізах. З одного боку, вона є економічною інформацією про виробничу і фінансово-господарську діяльність підприємства. З іншого боку, звітність використовується для узагальнення і подання інформації про результати діяльності підприємства. Складанням звітності завершується обліковий цикл бухгалтерського опрацювання даних.

На нашу думку, бухгалтерська звітність в умовах реформу-

вання економіки є важливим інструментом управління. Базуючись на даних бухгалтерського обліку як системи суцільного, безперервного і суворо документального оформлення господарських процесів, вона відображає і дозволяє оцінити результати діяльності, прогнозувати напрями підвищення ефективності господарювання і пропонувати необхідні для управління рішення.

Ці робочі функції бухгалтерського обліку точно виразив у кінці XIX століття німецький економіст І.Ф. Шер: “Бухгалтерський облік – непогрішний суддя минулого, необхідний керівник теперішнього і надійний консультант майбутнього кожного підприємства” [1,с.310].

У більшості країн світу фінансова звітність складається і подається для зовнішніх користувачів з річним інтервалом, тобто після закінчення фінансового року. Але для внутрішніх потреб вона складається здебільшого з коротким інтервалом (щомісячно, щоквартально). Підприємства України (крім спільних) складають і подають щоквартальну та річну звітність, а спільні підприємства лише річну.

Бухгалтерська (фінансова) звітність підприємств є основним джерелом інформації про його діяльність. Показники звітності використовують самі підприємства для контролю за виконанням виробничих планів, для виявлення недоліків і визначення шляхів їх усунення.

Звітні показники використовують для аналізу господарської діяльності на окремих ділянках виробництва, визначення його позитивних і негативних сторін, виявлення внутрішніх резервів для підвищення ефективності роботи підприємства. Ретельне вивчення бухгалтерських звітів розкриває причини досягнення успіхів, а також недоліків у роботі підприємства, допомагає визначити шляхи вдосконалення його діяльності.

Отже, підсумовуючи викладене вище, напрашується висновок щодо вимог звітності.

На підставі вивчення теорії управління, законодавчих актів, праць економістів як вітчизняних, так і зарубіжних, нами сформульована система вимог до звітності в Україні, яка подана на рис.1.3. Аналізуючи даний рисунок можна сказати, що звітність повинна бути гарантією об'єктивності і правдивості, зрозумілою і доступною для користувачів інформації, базуватися на принципах адекватності, цілеспрямованою та орієнтованою відповідно до вимог рівня управління.

Зміни, які відбулися в Україні, спрямовані на розширення та створення господарського механізму, адекватного ринковій економіці.

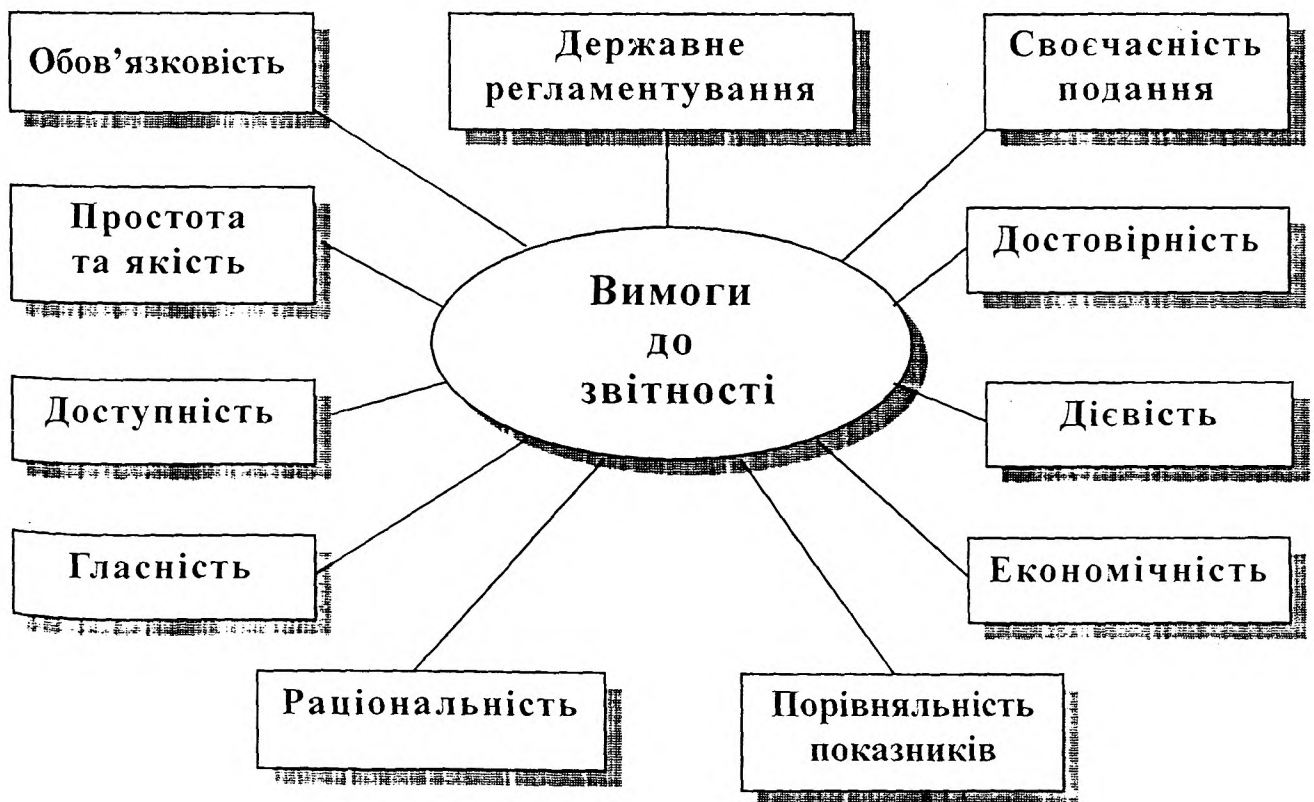

Рис. 1.3 Система вимог до звітності в Україні

Розпочалися вони із виданням в 1993 році Президентом України Указу “Про перехід України до загальноприйнятої в міжнародній практиці системи обліку і статистики”.

Провело велику роботу і Міністерство фінансів України щодо реформації бухгалтерського обліку і звітності, напрямом якої є розробка Закону України “Про бухгалтерський облік і звітність”, національного плану рахунків і національних стандартів бухгалтерського обліку. Крім того, нещодавно Постановою КМУ №1706 від 28 жовтня 1998 року була прийнята Програма реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, яка передбачає в 1999 – 2001 роках перехід суб’єктів господарювання та використання міжнародних стандартів фінансової звітності.

Разом з тим не тільки в Україні, за кордоном теж за останні десятиліття змінилось уявлення про звітність, поглибилось його наукове та практичне трактування[23,44].

Після дослідження вітчизняних і зарубіжних форм звітності нами зроблена їх порівняльна характеристика (табл.1.2). З поданого зіставлення елементів бухгалтерського звіту можна зробити висновок, що за складом форм Україна наближається до вимог міжнародних стандартів, але за даними звітності, яка існує в Україні, неможливо відповісти на питання, наскільки прибутковим може бути підприємство у ринковому розумінні.

Згідно з інструкцією про порядок заповнення річного бухгалтерського звіту, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 9 серпня 1993 року № 55, з наступними змінами і доповненнями, до складу звіту входять три типові форми:

- Баланс підприємства – форма № 1 (додатки А, П);
- Звіт про фінансові результати — форма №2 (додатки Ж, З, Т, У);

- Звіт про фінансово-майновий стан — форма №3;
- Пояснювальна записка (крім малих підприємств).

16 липня 1999 року Парламент України прийняв Закон “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”, котрий почав діяти з 1 січня 2000 року та Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (№№2,3,4,5), згідно яких фінансова звітність буде складатися з наступних форм: балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до звіту.

Говорячи про склад фінансової звітності закордонних фірм [43,93], можна підкреслити, що основним в них є річний звіт, який на відміну від вітчизняного охоплює:

- Звіт президента фірми перед акціонерами;
- загальну характеристику умов функціонування фірми в звітному періоді;
- бухгалтерську звітність до складу якої належать:
 1. Баланс
 2. Звіт про прибутки і збитки
 3. Звіт про рух грошових коштів.
 4. Примітка до звіту.
 5. Висновок аудитора про правильність складання звіту.
 6. Доповідь директорів про діяльність корпорації (фірми) (див.табл.1.2).

Перехід на міжнародні стандарти обліку і статистики, задекларований Указом Президента України ще у 1991 році, фактичний перехід відповідно до закону України “Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутків підприємств” з 1 липня 1997 року та порядок визначення фінансового результату за методом “затрати-випуск” викликає подальше удосконалення фінансової звітності.

Як ми вже зазначали, для аналізу та оцінки фінансового стану підприємства найбільшу інформацію містить в собі бухгалтерський баланс.

Удосконалення структури бухгалтерського балансу вимагає вивчення досвіду його побудови закордонними країнами. Актив балансу може бути побудований за принципом зростаючої чи спадаючої ліквідності (можливості аналізувати заборгованість). В Україні, Франції, ФРН та інших країнах високоліквідні засоби подаються в кінці активу балансу, а в США, Японії актив починається з грошових коштів. Причому, якщо в першому розділі активу балансу розташовані високоліквідні засоби, тоді в першому розділі пасиву — короткострокові зобов'язання. При складанні балансу за принципом зростаючої ліквідності з початку активу балансу розташовані основні засоби, а з початку пасиву — власний капітал [145, с.45].

Перший розділ пасиву “Джерела власних і прирівняних до них коштів” не відображає власних джерел, так як до їх складу, крім статутного фонду, віднесені спеціальні фонди, амортизаційний фонд, резерви наступних витрат і платежів. Використовуючи західний досвід, всі джерела власних засобів розділяються на дві категорії: “залучений” і “власний капітал”. І це зрозуміло, тому що такий розподіл відображає аспект фінансування підприємства. Лише одна стаття “Статутний фонд” відображає дійсні джерела власних засобів. Однак і в даному випадку, якщо відбувається рух основних засобів всередині підприємства, одночасно проводяться зміни рахунку 85 “Статутний фонд”, що не можна сказати про інші статті. Якщо підприємство не має на рахунку коштів, дані джерела не можуть бути використані.

Таблиця 1.2

**Порівняльна характеристика складу бухгалтерських звітів
України та країн з ринковою економікою**

Елементи річного звіту в Україні у 1997 році.		Елементи річного бухгалтерського звіту закордонних фірм.	
1	Баланс підприємства – форма №1	1	Бухгалтерський баланс
2	Звіт про фінансові результати – форма №2	2	Звіт про прибутки та збитки
3	Звіт про фінансово-майновий стан підприємства – форма №3	3	Звіт про рух грошових коштів
4	Пояснювальна записка з викладенням основних чинників, що вплинули на господарські та фінансові результати роботи підприємства, яка частина статутного фонду на дату складання звіту фактично сплачена засновниками, яким органом і коли затверджено річний бухгалтерський звіт, відомість про намір змінити на наступний рік методологію відображення окремих господарських операцій	4	Примітка до звіту
5	Аудиторський висновок	5	Висновок аудитора про правильність складання звіту
6		6	Доповідь директорів (пояснювальна записка) про діяльність корпорації (фірми)

Далі слід відзначити, що в останні роки склалося дещо спрощене поняття активу і пасиву балансу. Під активом розуміли засоби та їх розміщення, а під пасивом — джерела та призначення засобів.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та вітчизняна економічна література початку двадцятого століття визначають активи — як майнову масу, яка повинна активно працювати і приносити прибуток. А пасив підприємства — це не тільки джерело утворення засобів, а обов'язки за отримані підприємством активи [20,с.489-490]. При цьому до пасивів належать як зобов'язання, грошова сума яких може бути повністю визначена, так і зобов'язання, за якими це зробити неможливо.

Заслуговує на увагу визначення активу і пасиву науковця Сопка В., який трактує, що це не прості терміни, а економічні характеристики. Актив балансу — конкретна форма існування продуктивних сил певної господарської системи (формування), (матеріали, основні засоби, кошти, продукція тощо) у вартісному вираженні. Пасив — сума власних і позичених (від банку, господарських формувань, держави) коштів для господарювання, що виражає виробничі (господарські відносини) [153,с.100].

На нашу думку, правильнішим є визначення активу і пасиву, яке дають науковці Мних Є.В. і Буряк П.Ю.: “Активи підприємства відображені в балансі як вартість майна і боргових прав, якими розпоряджається і які контролює підприємство на звітну дату. Пасиви — це зобов'язання підприємства за позиками і кредиторською заборгованістю, або джерела утворення господарських засобів, а також власний капітал” [104,с.124].

Відповідність вітчизняного бухгалтерського балансу міжнародним стандартам вимагає уточнення термінології облікової практики. Це, насамперед, стосується запровадженого в бухгалтерський баланс поняття “капітал”.

Це поняття слід відділити від поняття “фонд”, адже капітал — це запас засобів, утворених початковими внесками власників, а якщо

не початковими, то тільки внесками зовні, тобто не зв'язаними з внутрішніми процесами. Фонди ж означають реальне надходження засобів на підприємство шляхом залишення частини прибутку, який вже визначений, збільшенням збитків, особливих внесків, які перевищують капітал, цільове формування фондів. Ще одним моментом, який відрізняє фонди від капіталу є те, що участь капіталу тривала, бо вона становить основу господарської діяльності підприємства, а фонди зовсім не обов'язкові в балансі. Якщо деякі з них створюються відповідно до законодавства, то тільки за рахунок отриманого прибутку, і якщо прибутку не буде, то не буде і фонду. Крім цього, на відміну від капіталу, фонди тимчасові, тобто їх використовують за визначеною метою.

Тепер проаналізуємо активну частину балансу. Так, розділ “Запаси і затрати” на перший погляд ідентичний до розділу балансу зарубіжних фірм. Але одна з суттєвих відмінностей – оцінка статей цього розділу. Міжнародні стандарти передбачають відображення запасів у балансі за вартістю можливої реалізації (за ринковими цінами, які діють на день складання звітності). Облікова практика українських підприємств передбачає оцінку запасів за фактичною собівартістю, в якій не знайшли відображення затрати у вартості запасів та інфляційні процеси. Тобто зрозуміло, що не всі запаси є засобом платежу. Якщо звернути увагу на оцінку за фактичною собівартістю незавершеного виробництва і готової продукції, її також не можна назвати об'єктивною. Можна сказати, що активна частина балансу не дає достовірної інформації про майновий стан підприємства.

Аналізуючи структуру балансу закордонних країн, на відміну від балансу нашої країни, в тих окремо зазначені статті: “поточні активи”, “поточні зобов'язання”, “чисті поточні активи”, “власний капітал”, “всього зобов'язань”. Це має важливе значення при прове-

денні фінансового аналізу, тому що ці дані застосовуються при визначенні коефіцієнта покриття, коефіцієнта маневрування, ліквідності, рентабельності власного капіталу, коефіцієнта автономії, коефіцієнта ефективності використання основних та оборотних засобів.

Поряд з перерахованими відмінностями при вивченні та ознайомленні з балансом закордонних фірм слід звернути увагу на особливості:

- розташування балансових статей (статті активу – в порядку зменшення ліквідності, пасиву — зростання строку погашення зобов'язань);
- горизонтальна або вертикальна форма балансу;
- певна кількість статей повинна бути розшифрована в Примітці за балансом;
- певні статті інколи не відповідають обліковим даним, хоча вони відповідають системі облікових принципів (нетто – сума дебіторської заборгованості не включає суму безнадійних боргів);
- прибуток входить у розвиток виробничої діяльності і його показують в балансі окремою статтею “Нагромаджений прибуток”.

Не менш важливою формою бухгалтерської звітності, в якій відображений процес формування та використання фінансових ресурсів, є “Звіт про фінансові результати”.

Основними відмінностями названого вітчизняного звіту від звіту зарубіжних фірм є те, що в нашому ключовим показником є балансовий прибуток, який в подальшому розподіляється за різними напрямками, а в зарубіжному — показник чистого прибутку, який залишається в розпорядженні власників фірми після сплати всіх податків і використовується для виплати дивідендів і реінвестування прибутку. Крім того, діюча в Україні форма звіту про фінансові результати досить стисла: вказуються тільки фактичні дані про виручку від

реалізації товарів, податку на додану вартість, акцизний збір, витрати на виробництво реалізованої продукції, результати від іншої реалізації, доходи і витрати від позареалізаційних операцій за поточний період та напрями використання прибутку і платежі до бюджету. У зв'язку з цим у нас виникає питання про доцільність такого стислого відображення даних про доходи підприємства та відповідність порядку складання звіту загальноприйнятим у світовій практиці норм бухгалтерської звітності. Дослідження показали, що звіт про фінансові результати має фіскально-розподільчий характер, в ньому важко простежується взаємозв'язок з основними статтями балансу та відповідними показниками за минулий рік. Звіт про фінансові результати не може бути узагальненим, а обов'язково достатньо аналітичним, щоб відтворити основні причини збільшення реальної валюти балансу.

Наступною формою, затвердженою Міністерством фінансів України для річної звітності є "Звіт про фінансово-майновий стан", в якому відображається рух фондів, використання коштів бюджету та позабюджетних фондів, спрямування коштів до цільових і позабюджетних фондів та на споживання, наявність і рух основних засобів, нематеріальних активів, фінансові вкладення, рух валютних коштів, іноземні інвестиції. Проаналізувавши структуру звіту про фінансово-майновий стан підприємства, ми прийшли до висновку, що на його основі можна дати досить вичерпну оцінку саме майнового стану підприємства. Що стосується його фінансового стану, то як на нашу думку, дана форма не містить достатньої інформації для його реальної оцінки.

Вивчення нами досвіду зарубіжних країн з ринковою економікою з питання складання фінансової звітності [11,24,33,94, 95,138,174] дало змогу прийти до висновку про необхідність викори-

стання такої форми як “Звіт про рух грошових коштів”.

Метою даної форми звітності є надання інформації про надходження та вибуття грошових коштів протягом звітного періоду. Будь-якому підприємству така інформація необхідна для розрахунку ліквідності, платоспроможності, визначення дивідендів, для оцінки впливу на загальний стан підприємства рішення про додаткові інвестиції в інші підприємства. Кредитори та інвестори на основі вказаного звіту визначають здатність підприємства керувати рухом грошових коштів, генерувати достатню кількість готівки на рахунок підприємства для погашення кредиторської заборгованості, виплати дивідендів. Звіт про рух грошових коштів є звітом про зміну фінансового стану. Ці зміни відображаються так, що дозволяють встановити зв'язок між залишками грошових коштів на початок і кінець звітного періоду на основі методу потоку грошових коштів. При використанні цього методу облік доходів і витрат здійснюється лише в момент надходження або виплати грошей незалежно від періоду, до якого вони належать.

Висновки по першому розділу

Проведені в дисертації дослідження дають підставу зробити висновок, що фінансовий аналіз є важливим елементом фінансового менеджменту і аудиту. Користувачі фінансових звітів – підприємства і фірми використовують методи фінансового аналізу для прийняття управлінських рішень. Щоб приймати правильні та своєчасні рішення необхідно перш за все прийняти таку методику фінансового аналізу, яка б забезпечувала одержання найбільш інформативних параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків і збитків, змін в структурі активів і пасивів, розрахунків з дебіторами та кредиторами.

Основним джерелом інформації про фінансову діяльність є бухгалтерська звітність, яка базується на узагальненні даних фінансового обліку і є єдиним джерелом, що зв'язує підприємство з суспільством і діловими партнерами. Це своєрідна реклама діяльності фірми. Крім того даними фінансової звітності користуються аудиторські фірми.

Раціональна і правильна побудова звітності дозволяє отримати потрібні результати і сприяти розширенню і розвитку бізнесу фірми. У нашому дослідженні ми спробували внести до її складу певні зміни (зокрема звіт про рух грошових коштів), використовуючи досвід закордонних фірм, з метою спрямування її на інформаційні запити, в першу чергу інвесторів і власників господарюючих суб'єктів.

Основні положення першого розділу опубліковані у працях 55,56.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА МЕТОДИКИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВ І НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

2.1. Класифікація прийомів і показників при проведенні фінансового аналізу

В умовах реформування економіки збільшується жорсткість фінансових обмежень господарської діяльності підприємств, які майже не розраховують на державну підтримку. Змінюється банківська система, від якої підприємство може отримати кредит, але ця можливість обмежується ступенем його фінансової стійкості та прибутковості. У зв'язку з державним обмеженням підприємству надається комерційний кредит, але при цьому контрагенти повинні бути впевнені у фінансовій стійкості будь-якого підприємства. Тобто, питаннями виживання у сучасному суспільстві є ділова активність, фінансова стійкість і рентабельність. Для визначення даних показників необхідно вміти аналізувати фінансову діяльність підприємства. І найбільш компетентними на даному етапі розвитку ринкової економіки виявились аудитори, що проводять дослідження, результати якого важливі не тільки для оцінки потенційних партнерів конкретного підприємства, а й для інших користувачів звітності.

Для вивчення фінансово-господарських процесів і їх результатів використовується сукупність взаємозв'язаних і взаємозумовлених прийомів аналізу, спрямованих на досягнення певних результатів у конкретних умовах. У зарубіжній літературі це відповідає інструментарію і техніці аналізу. Прийом фінансового аналізу – це система теоретико-пізнавальних категорій, наукового інструментарію і регулятивних принципів дослідження фінансової діяльності суб'єктів го-

сподарювання [78,с.57], тобто тріада:

$$M = \{K, I, P\}, \quad (1)$$

де: К – система категорій;
 І - науковий інструментарій;
 Р - система регулятивних принципів.

Перших два елементи характеризують статистичну компоненту методу, останній елемент – його динаміку [78,с.57].

Категорії фінансового аналізу – це найбільш загальні, ключові поняття даної науки. У їх числі : чинник, модель, ставка, процент, дисконт, опціон, грошовий потік, ризик, леверідж та ін. Науковий інструмент фінансового аналізу – це сукупність загальнонаукових і конкретно наукових способів дослідження фінансової діяльності господарських суб'єктів. Принципи фінансового аналізу регулюють процедурну сторону його методології і методики. До них належать: системність, комплексність, регулярність, прийнятність, об'єктивність та інші.

Основним елементом прийому будь-якої науки є її науковий апарат. У даний час практично неможливо відокремити прийоми і методи будь-якої науки, які б були притаманні тільки певній науці – спостерігається взаємопроникнення наукових інструментаріїв різних наук. У фінансовому аналізі та управлінні також можуть застосовуватися різні прийоми, спершу розроблені в межах тієї чи іншої економічної науки.

Існують різні класифікації прийомів економічного аналізу. Наприклад, Ковальов В.В. виділяє неформалізовані і формалізовані прийоми аналізу[78]. Вони основані на описуванні аналітичних процедур і логічному рівні, а не на суворих аналітичних залежностях. До них належать прийоми: експертних оцінок, сценаріїв, психологічні, морфологічні, порівняння, будова систем показників, будова си-

стем аналітичних таблиць та ін. Застосування цих прийомів характеризується певним суб'єктивізмом, тому що велике значення мають інтуїція, досвід і знання аналітика.

До другої групи належать прийоми, в основі яких лежать достатньо суворі формалізовані аналітичні залежності. Відома велика кількість цих прийомів. Вони складають другу групу класифікації. Перерахуємо деякі з них.

Класичні прийоми аналізу господарської діяльності і фінансового аналізу: ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, балансовий, відокремлення ізольованого впливу чинників, процентних чисел, диференційований, логарифмічний, інтегральний, простих і складних відсотків [78,с.58].

Традиційні прийоми економічної статистики: середніх і відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні прийоми обробки рядів динаміки.

Математико-статистичні прийоми вивчення зв'язків: кореляційний аналіз, регресійний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, прийом головних компонентів, коваріаційний аналіз, кластерний аналіз та ін.

Економетричні прийоми: матричні прийоми, германічний аналіз, спектральний аналіз, прийоми теорії виробничих функцій, прийоми теорії міжгалузевих балансу.

Прийоми економічної кібернетики і оптимального програмування: прийоми математичного аналізу, прийоми машинної імітації, лінійне програмування та ін.

Прийоми дослідження операцій і теорія прийняття рішення: прийоми теорії графів, прийом дерев, теорія ігор, теорія масового обслуговування, прийоми сіткового планування та управління.

Ковальов В.В. дає дуже розгорнуту класифікацію прийомів еко-

номічного аналізу. Безумовно, не всі з перелічених вище можуть знайти безпосереднє застосування в рамках фінансового аналізу, тому що основні результати ефективного аналізу та управління фінансами досягаються за допомогою спеціальних фінансових інструментів.

Для прийняття рішень, пов'язаних з управлінням в галузі виробництва, збуту, фінансів, інвестицій і нововведень керівництву потрібна постійна нова інформація з відповідних питань, яка є результатом відбору, аналізу, оцінки, концентрації, вихідної неперевіреної інформації. Необхідне аналітичне опрацювання вихідних даних за допомогою спеціальних фінансових інструментів, беручи до уваги мету аналізу управління. А для цього використовують один з головних прийомів фінансового аналізу – аналітичне читання фінансових звітів, який здійснюється за допомогою дедуктивного методу, тобто від загального до часткового. Але він повинен застосовуватися багаторазово. Під час такого аналізу відтворюється історична і логічна послідовність господарських фактів і подій, спрямованість і сила впливу їх на результати діяльності.

Практика фінансового аналізу відпрацювала основні правила читання (методика аналізу) фінансових звітів. Серед них можна виділити 6 основних прийомів [62,83,97,141,180,185].

Горизонтальний аналіз – це порівняння кожної позиції звітності з позицією попереднього періоду.

Вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури підсумкових фінансових показників з виявленням впливу кожної позиції звітності на результати в цілому.

Трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з показниками попередніх періодів визначення тренда, тобто основної тенденції динаміки показника, звільненого від випадкових впливів і ін-

дивідуальних особливостей окремих періодів. За допомогою тренда формуються можливі значення показників у майбутньому, тобто ведеться перспективний, прогнозуючий аналіз.

Аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відносних даних звітності, визначення взаємозв'язку показників.

Порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками фірми, (підрозділів, цехів); міжгосподарський аналіз показників конкретної фірми з показниками середньогалузевими або з середніми загальноекономічними даними.

Факторний аналіз – це аналіз впливу окремих чинників (причин) на результативний показник за допомогою детермінованих (стохастичних) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), тобто роздроблення результативного показника на складні частини, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

Ознайомлення з економічною літературою [62,69,80,82,85,95,141,154] дає можливість зробити висновок, що методика фінансового аналізу складається з двох взаємозв'язаних частин: аналізу фінансового стану підприємства та аналізу фінансових результатів діяльності підприємства.

Такий розподіл має логічний зміст, якщо взяти до уваги джерела, з яких надходить інформація про діяльність підприємства в межах цих двох напрямів. Інформацією для першого напрямку аналізу є величина значення майна і зобов'язань в абсолютному виразі на дату, яка цікавить аналітика. Баланс і залишки на синтетичних і аналітичних рахунках об'єднують в собі рівнозначну (адекватну) інформацію, яку всі розуміють однаково. Дані, які містяться в балансі,

розглядаються і беруться до уваги зацікавленими особами незалежно від причин, обставин, прагнень керівництва, економічної кон'юнктури та інших економічних чинників.

Продовжуючи аналіз спеціальної наукової літератури можна сказати, що аналіз фінансового стану, який повинен сприяти найбільш адекватному проведенню аудиту, складається з таких основних блоків:

- загальна оцінка фінансового стану і його зміни за звітний період;
- аналіз фінансової стійкості підприємства;
- аналіз ліквідності балансу;
- аналіз фінансових коефіцієнтів;

Оцінка фінансового стану і його зміни за звітний період за порівняльним аналітичним балансом, а також аналіз абсолютних показників фінансової стійкості становлять основний вихідний пункт, з якого логічно повинна розвиватися решта блоків аналізу фінансового стану. Аналіз ліквідності балансу, враховуючи аналіз стійкості, повинен оцінювати поточну платоспроможність і давати висновки про можливість збереження фінансової рівноваги та платоспроможності у майбутньому. Аналіз фінансових коефіцієнтів (тобто відносних показників фінансового стану) дозволяє зіставити фінансовий стан даного підприємства з фінансовим станом конкурентів і з середньогалузевими пропорціями між фінансовими показниками підприємств, а також проводити дослідження динаміки фінансового стану за певну кількість звітних періодів.

Порівняльний аналітичний баланс і абсолютні показники фінансової стійкості відображають сутність фінансового стану. Ліквідність балансу і відносні показники (фінансові коефіцієнти) характеризують зовнішні вияви фінансового стану, зумовлені його сутніс-

тю. Поглиблення аналізу на основі даних обліку приводить переважно до внутрішнього аналізу. Так, дослідження чинників фінансової стійкості зумовлює необхідність внутрішнього аналізу запасів і витрат, а підтвердження оцінки ліквідності балансу проводиться з допомогою внутрішнього аналізу стану, дебіторської і кредиторської заборгованості.

Будь-якому підприємству не байдуже, за якими показниками будуть оцінювати його фінансовий стан. Вони, в свою чергу, об'єднуються в групи. Перш ніж розглянути запропоновану нами систему показників, розглянемо пропозиції окремих науковців.

Так, Баканов М.І. і Шеремет К.Д. [89,с.48] для рейтингової оцінки за даними бухгалтерської звітності пропонують наступну систему показників: оцінку прибуткової господарської діяльності, ділової активності, оцінку ефективності управління, оцінку ліквідності і ринкової стійкості. Аудиторська фірма світового значення — Дойче Фрайханд груп (Німеччина) об'єднує показники в п'ять груп, які характеризують можливість погашення поточних зобов'язань, рух поточних активів, результати основної діяльності, власний капітал, інформацію про ринок. У праці [81] пропонується проводити оцінку фінансового стану підприємства за двома напрямками. Перший повинен передбачати здійснення об'єктивної оцінки вартості господарських засобів, які знаходяться в розпорядженні підприємства, і залежно від цього — рівня його самостійності, плато- і кредитоспроможності. Інший напрям оцінки дослідження стану, рівня ефективності використання коштів і джерел їх формування. Негашев Є.В. проводить дослідження фінансового стану за допомогою двох груп показників: фінансової стійкості і платоспроможності.

За офіційною методикою російських фахівців оцінка фінансового стану підприємства проводиться в двох аспектах:

- структура балансу;
- платоспроможність підприємства [146].

Критерієм визначення структури балансу негативною, а підприємства неплатоспроможним, беруть два розрахункових показники: коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт забезпеченості власними коштами. Вказані коефіцієнти визначаються розрахунковим шляхом і порівнюються з аналогічними коефіцієнтами попередніх років. Такий підхід визначення фінансового стану підприємства, на наш погляд, не зовсім правильний, тому що має вузьке значення. Позитивний висновок базується лише на оцінці можливості підприємства оплатити свої боргові зобов'язання, не розглядаючи при цьому ефективність діяльності і використання коштів, його подальших перспектив розвитку.

З іншого боку, подальша оцінка фінансового стану неплатоспроможного підприємства проводиться за допомогою розгляду динаміки господарських засобів і їх джерел. Рекомендації у даному випадку неконкретні, тому що висновки неоднозначні. Це вимагає додаткової інформації, на що і вказує дана методика.

Більш широкий спектр показників поданий у методиці В.А.Гаврилова, В.Н.Біленької [22,с.152]. Однак він недостатній. Автори переважно розглядають забезпеченість цінними паперами підприємства, облігаціями і акціями, які цікавлять інвесторів. При цьому показники ефективності використання засобів підприємства залишаються осторонь. Крім того, немає критичних значень поданих показників. Тому висловлювати висновок про фінансовий стан підприємства пропонується за динамікою цих показників, або їх порівнянням з аналогічними показниками іншого підприємства. Більше того, дані прийоми базуються на системі обліку, прийнятій у США. Такий підхід різко обмежує його застосування, оскільки система об-

ліку закордонних фірм значно відрізняється від прийнятої системи обліку в нас. Дані прийоми практично неприйнятні для визначення фінансового стану вітчизняних підприємств.

Таку розбіжність у групуванні показників, на нашу думку, можна пояснити неординарним тлумаченням визначень “становище” і “положення”. Більшість науковців схильні до терміну “становище підприємства”. А між тим, становище підприємства говорить за внутрішні процеси, які відбуваються на підприємстві та їх результатів. Що не скажеш про “положення” підприємства — яке включає більш об'ємне значення підприємства на ринку.

Отже, аналіз існуючих прийомів оцінки фінансового стану підприємства дозволяє зробити висновок, що вони мають певну кількість недоліків. Перше — відсутність або недостатнє обґрунтування критичних значень більшості розглянутих показників. Динаміка зростання показника — як основа прогнозу подальшого розвитку подій і рекомендацій поліпшення фінансового стану підприємства сама по собі ні про що не говорить, тому що відсутня єдина база порівняння. У даному випадку можна зробити висновок, що загальний стан поліпшується, однак кількісної характеристики вона не дає. У зв'язку з цим будь-які рекомендації про поліпшення фінансового стану підприємства не мають аргументації. По-друге — більшість розглянутих прийомів схильні використовувати термінологію і показники, прийняті за кордоном. Таке прагнення зрозуміле при побудові нових економічних відносин. Однак в даному випадку копіювання інформаційної бази може призвести до викривлення вихідних даних, тому що вітчизняна звітність і звітність, що використовується у міжнародній практиці, мають суттєві відмінності.

І по-третє, всі зазначені прийоми розглядають або не всі аспекти діяльності підприємства, або пропонують детальний розгляд

окремих її моментів. У першому випадку дається неповна картина фінансового стану підприємства, а в другому – вимагається проведення значної кількості розрахунків і відповідно більш детальної інформації, яка б відображала всі сторони діяльності підприємства і могла бути основою для обробки рекомендацій для прийняття рішень щодо поліпшення фінансового стану.

Аналізуючи вищезазначені методики, ми остаточно погоджуємося з методикою аналізу фінансового стану Шеремета А. і Негашева Є. яка складається з наступних блоків:

- економічне читання порівняльного аналітичного балансу;
- аналіз фінансової стійкості та платоспроможності;
- аналіз ліквідності [179].

На нашу думку, запропонована методика відображає всі сторони фінансової діяльності, так необхідні не тільки керівництву підприємства, а й зовнішнім користувачам.

Іншого підходу вимагає до себе аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.

Він передбачає перевірку реальності прогнозованого прибутку і ступінь його виконання, а також поступове виявлення чинників, які впливають на відхилення від встановленої величини прибутку, вироблення рекомендацій, спрямованих на використання внутрішніх резервів збільшення прибутку і відповідно рентабельності.

Методика аналізу, яку пропонують Мних Є.В., Буряк П.Ю., Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С., Негашев Є.В. [104,180] передбачає насамперед аналіз балансового прибутку, прибутку від реалізації товарної продукції, прибутку від іншої реалізації [180,с.14]. Вказані об'єкти повинні бути проаналізовані в динаміці.

Аналізуючи вітчизняну і зарубіжну економічну літературу [12,с.20;106,с.157;108,с.100;126,с.5;] ми прийшли до висновку, що

основними блоками аналізу фінансових результатів є:

- аналіз рівня, структури, динаміки абсолютних показників фінансових результатів;
- аналіз рентабельності і ділової активності підприємства.

Використання фінансових коефіцієнтів для аналізу прибутковості підприємства необхідно поєднувати з їх порівнянням із відповідними значеннями підприємств галузі. Порівнюючи аналогічні коефіцієнти, слід пам'ятати, що на різних підприємствах можуть використовувати, наприклад, різні методи оцінки товарно-матеріальних цінностей.

Поглиблення даного напрямку в рамках внутрішнього аналізу приводить до вивчення і оцінки чинників прибутковості та витрачання. При аналізі динаміки абсолютних фінансових коефіцієнтів, обчислених на основі балансу, і відносних показників рентабельності та ділової активності виявляються різні взаємовпливи даних двох типів показників між собою, що відображають взаємозалежність фінансового стану і фінансових результатів діяльності підприємства, досліджуються можливості закріплення стійкості і підвищення ефективності фінансової діяльності. Для точної і повної характеристики фінансового стану підприємства і тенденцій його зміни достатньо порівняно невеликої кількості фінансових коефіцієнтів. Важливо, щоб кожен з них відображав найбільш суттєві сторони фінансового стану.

Відносні показники можна об'єднати у групи. Так, наприклад Холт Роберт.М. [174,с.24] пропонує згрупувати показники за наступними напрямками:

- показники ефективності виробничої діяльності, які визначають прибутковість фірми та її здатність ефективно використовувати активи. До них належать: валовий прибуток, норма прибутку, оборо-

тність активів, дохідність активів, дохідність капіталу, прибуток на одну акцію, показник відношення ринкової ціни акції до доходу на акцію, показник виплати дивідендів, показник покриття відсотків;

– показники ліквідності, які характеризують можливість фірми виконувати короткострокові зобов'язання, керувати оборотним капіталом. До них належать: показник поточного стану фірми, показник “критичної оцінки”, оборотності дебіторської заборгованості тощо;

– показники фінансової стійкості, які визначають ступінь ризику, пов'язаного з способом формування структури позичених та власних коштів, що використовуються для фінансування активів фірми. До них належать: питома вага позичених коштів в активах, питома вага акціонерного капіталу в активах, частина довгострокової заборгованості в капіталі, питома вага позичених засобів в капіталі.

Торський В.Г. [165,с.131] групує показники так: прибутковість, ділова активність і ліквідність. Він вважає, якщо відсутній один з вищезазначених, фірма (підприємство) припиняє своє існування.

Відомі вчені Стоун Д. і Хитчинг К. [155,с.204] пропонують таку класифікацію показників:

– коефіцієнт ділової активності – характеристики ефективності управління портфелем активів компанії. До них належать рентабельність сумарного капіталу, коефіцієнт оборотності активів, рентабельність продажу;

– коефіцієнти продуктивності відношення основних фінансових елементів (прибуток, обсяг продаж тощо) до чисельності працівників компанії. Дані коефіцієнти використовуються для підрахунку індексів продуктивності. До них належать: прибуток з капіталу,

який вкладається, прибуток з “довгострокового” капіталу, прибуток з чистих активів, прибуток з власного капіталу;

– структурні коефіцієнти – характеристики фінансової структури компанії (структура капіталу, структура довгострокового капіталу, структура доходу);

– коефіцієнти інвестицій (коефіцієнт покриття відсотків та інші);

– показники фінансового стану (платоспроможності).

Структура групувань показників досить різноманітна, їх можна класифікувати за різними ознаками, але ми віддаємо перевагу загальній класифікації, яка була запропонована професором Безруких П.С. [21,с.25], Шереметом А.Д. і Сайфуліним Р.С. [180,с.97] (див. рис.2.1).

На рис. 2.1 відображена загальна структура групування показників для проведення фінансового аналізу, взаємозв'язки і субординація блоків аналізу.

Економічні, виробничі відносини, які є предметом вивчення економічних наук, знаходяться у взаємозв'язку з виробничими силами. Зміст останніх характеризує технічні умови виробництва, від яких залежить продуктивність праці та економічні показники взагалі. Тому в основі економічних показників господарської діяльності підприємства лежить техніко-організаційний рівень виробництва (блок 1), тобто якість продукції та техніки, яка використовується, прогресивність технологічних процесів, технічна та енергетична озброєність праці, ступінь концентрації, спеціалізації, кооперування і комбінування, тривалість виробничого циклу і ритмічність виробництва, рівень організації виробництва і управління.

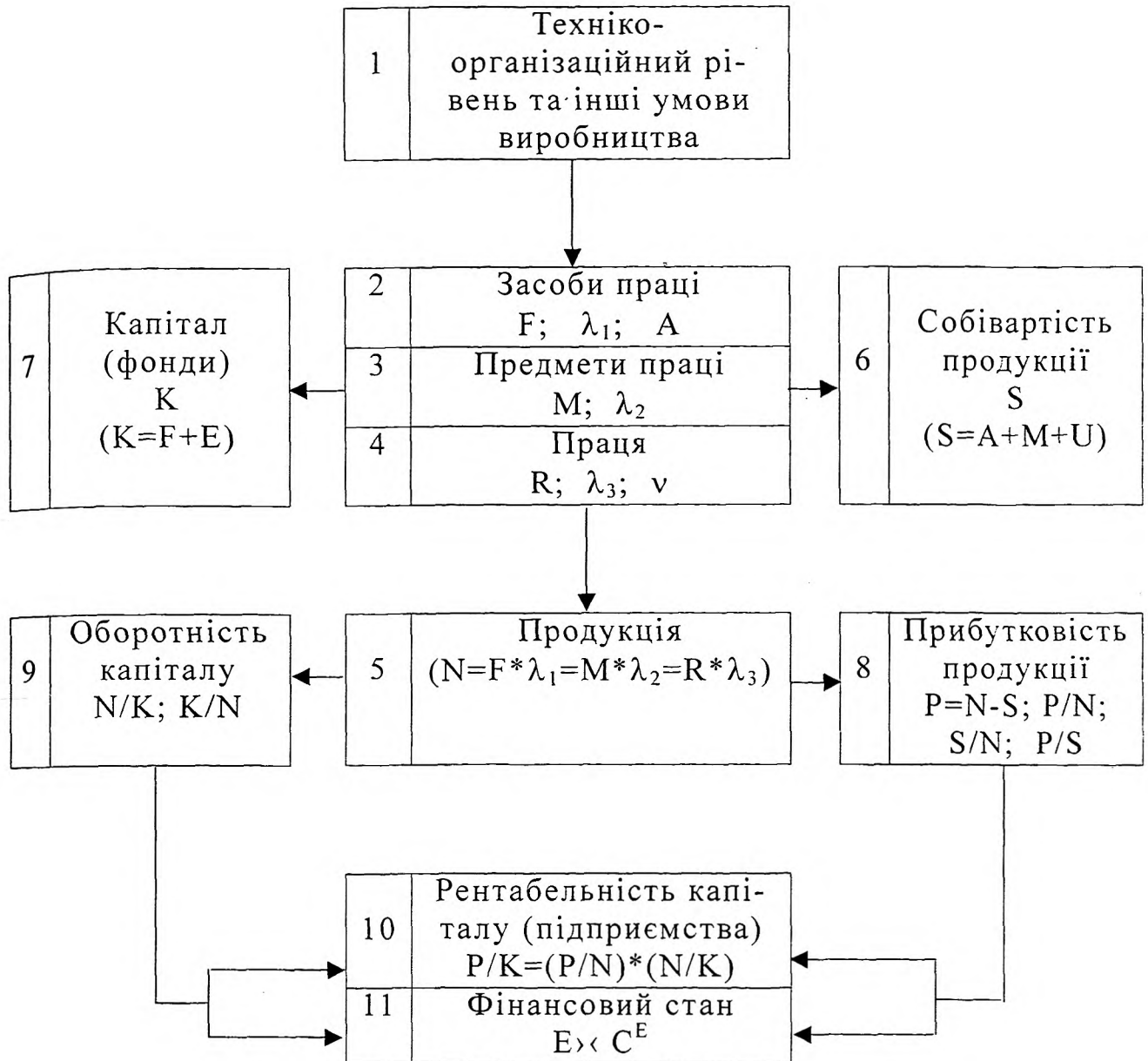

Рис. 2.1 Формування фінансових показників в період становлення ринкових взаємовідносин

Умовні позначення:

P – основні виробничі фонди

N – продукція

λ_1 – фондівіддача (N/F)

A – амортизація

M – матеріальні затрати

λ_2 – матеріалівіддача (N/M)

R – виробничий персонал

λ_3 – продуктивність праці

v – оплата праці персоналу

S – собівартість продукції

K – авансований капітал

P – прибуток

E – оборотні кошти

C^E – джерела формування оборотних коштів

Технічний бік виробництва не є предметом економічного аналізу. Але економічні показники вивчаються у тісній взаємодії з техні-

кою і технологією виробництва, його організацією, тому економічний аналіз у даному випадку має характер техніко-економічного аналізу. На рівень економічних показників значно впливають природні умови. Особливо цей вплив відчувається в галузях сільського господарства, в добувній промисловості. Ступінь використання природних ресурсів залежить від стану техніки і організації виробництва і вивчається поряд з показниками техніко-організаційного рівня виробництва.

Економічні показники характеризують не тільки технічні, організаційні та природні умови виробництва. Крім перерахованих, умови життя виробничих колективів, зовнішньо-економічні зв'язки підприємства (стан ринків фінансування, купівлі та продажу), від яких залежить ступінь використання виробничих ресурсів: засобів праці (блок 2), предметів праці (блок 3), і самої живої праці (блок 4) (рис.2.1). Інтенсивність використання виробничих ресурсів, виявляє себе у наступних узагальнюючих показниках, таких як фондівдача основних виробничих засобів, матеріаломісткість виробництва продукції, продуктивність праці.

Ефективність використання виробничих ресурсів у свою чергу виявляється у трьох вимірах:

- в обсязі та якості виробленої і реалізованої продукції (блок 5) (причому чим вища якість виробів, тим переважно більший обсяг продукції, облікований у відпускних цінах);
- у величині витрачання або затрат ресурсів на виробництво продукції (блок 6), (собівартості продукції);
- у величині залучених ресурсів (блок 7), тобто авансованих для господарської діяльності основних і оборотних коштів.

Зіставлення показників обсягу продукції і собівартості характеризує величину прибутку та рентабельність продукції (блок 8), а та-

кож затрати на 1 грн. продукції. Зіставлення показників обсягу продукції і величини авансованих основних і оборотних засобів характеризує відтворення і оборотність капіталу (блок 9), тобто фондвіддачу основних виробничих фондів і оборотність оборотних коштів. Разом отримані показники у сукупності визначають рівень рентабельності господарської діяльності (блок 10). Рівень загальної рентабельності у чисельнику формули відображає не тільки прибуток від реалізації продукції, але й інші фінансові результати.

Від виконання плану з прибутку і фінансового плану з одного боку, та від оборотності обігових засобів з іншого, залежить фінансовий стан і платоспроможність госпрозрахункового підприємства (блок 11).

Узагальнюючі показники кожного блоку мають назву - синтетичні. Наприклад, обсяг реалізованої продукції – синтетичний показник для блоку 5, повна собівартість даної продукції – для блоку 6. Синтетичний показник одного блоку, який є вихідним для даного блоку підсистеми, для іншого підпорядкованого з ним, буде відігравати роль входу. Інакше кажучи, з допомогою узагальнюючих показників здійснюється зв'язок між окремими блоками в системі економічного аналізу. Кожен блок, як відносно обмежена система, входить у систему економічних показників, з яких складаються розглянуті узагальнюючі показники.

Тобто бачимо, що всі показники фінансового аналізу знаходяться в тісному зв'язку і залежності. Взаємозв'язок окремих показників визначає послідовність виконання аналізу від вивчення первинних показників до загальних. Така послідовність відповідає об'єктивній основі формулювання економічних показників.

Показники, згруповані та описані вище, не вичерпують число показників, необхідних при проведенні аудитором фінансового ана-

лізу. Дослідник завжди має можливість застосувати або навіть сконструювати показники, які на його думку, мають напрям для досягнення поставленої ним мети. Немає такого набору показників, який би підходив до всіх видів досліджень. Тому в наступних параграфах ми обрали більш результативні (на нашу думку) показники, які сприятимуть удосконаленню методики проведення фінансового аналізу в аудиторській діяльності.

У цілому структура фінансового аналізу повинна мати, на нашу думку, такий вигляд(рис. 2.2):

Спробою реалізації викладеної вище концепції фінансового аналізу в аудиторській практиці на прикладі підприємств пивоварної промисловості є дана робота.

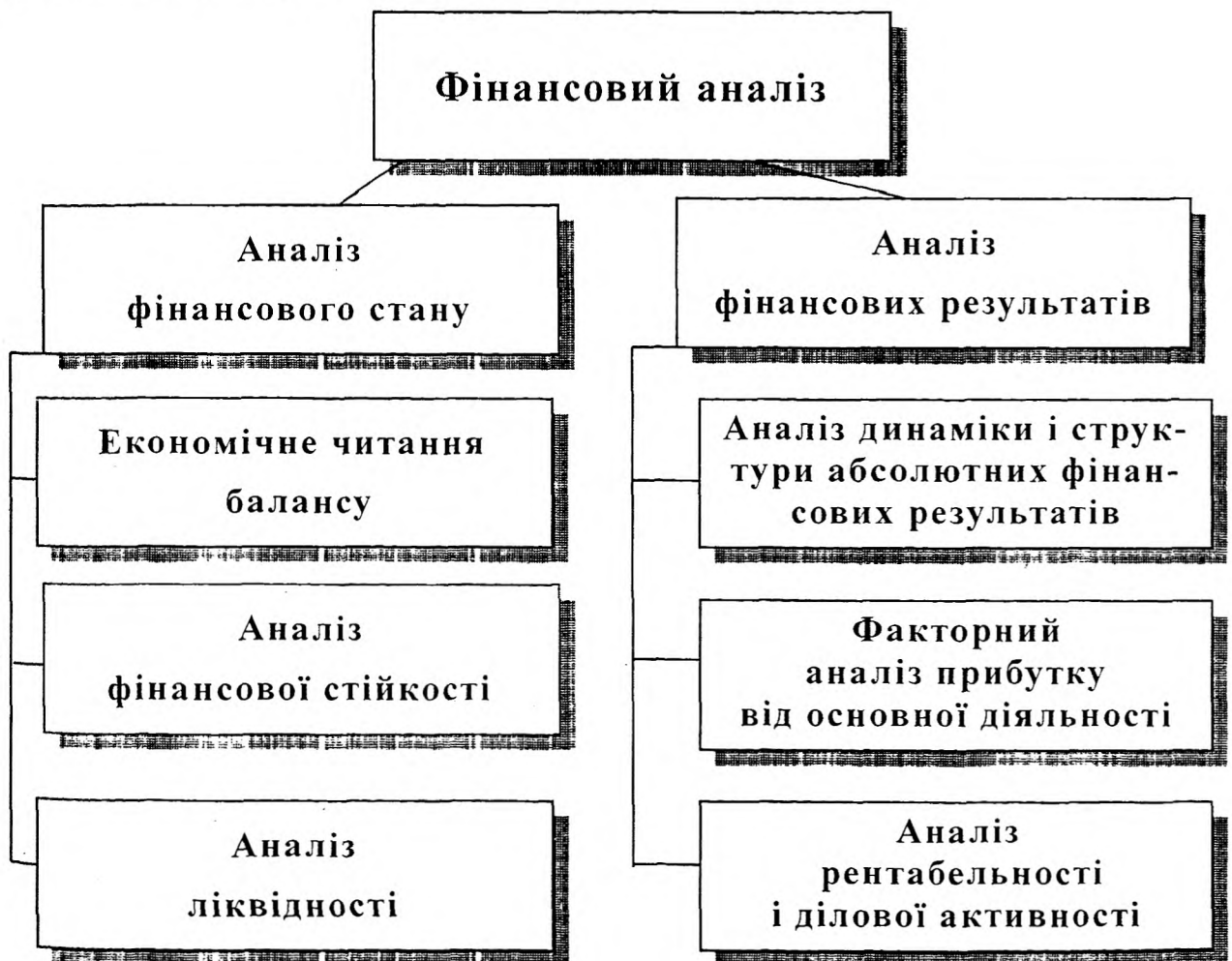

Рис. 2.2. Структури фінансового аналізу

2.2 Удосконалення методики аналізу фінансового стану

Суттєвим моментом в умовах переходу до ринкової економіки є зміна взаємовідносин між різними суб'єктами господарського комплексу. Підприємства з різними формами власності, які функціонують в умовах конкуренції як самостійні товаровиробники, найбільш зацікавлені в завоюванні ринку і отриманні прибутку. У зв'язку з тим кожен з них повинен правильно орієнтуватися в складній ситуації ринку, безпомилково оцінювати виробничий і економічний потенціал, перспективу розвитку не тільки свого підприємства, але й можливих конкурентів. Основою достовірної та об'єктивної інформації про підприємство є оцінка його фінансового стану.

Фінансовий стан підприємства — це його активи і пасиви, що відображають наявність і розміщення ресурсів на певну дату. Для проведення аналізу фінансового стану аудитор в якості головного джерела інформації використовує баланс підприємства. Роль балансу при аналізі фінансового стану настільки велика, що інколи цей вид аналізу має назву — аналіз балансу. Аналіз фінансового стану проводиться зовнішнім аудитором (аудиторськими фірмами). Інформація, розміщена в балансі, дає можливість оцінити діяльність підприємства не використовуючи дані, які є комерційною таємницею.

Однак, відразу необхідно зазначити, що з 1-го січня 2000 року введені в дію Положення(стандарти) бухгалтерського обліку. Положенням (стандартом) №2 “Баланс” визначається зміст та загальні вимоги до розкриття його статей. Так актив складається з трьох розділів: необоротні активи, оборотні активи та витрати майбутніх періодів. Пасив — з п'ятьох: власний капітал, забезпечення наступних витрат і платежів, довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання і доходи майбутніх періодів.

Оцінка фінансового стану підприємства — це дослідження, результати якого мають суттєве значення як для партнерів підприємства, так і для інших користувачів звітності.

При цьому виявляються причини відхилень від нормативів, виявляються невикористані резерви. На основі їх вивчення в процесі оцінки розробляються заходи по усуненню причин недоліків у роботі, вибору напрямів фінансових вкладень, виявлення шляхів стабілізації становища і розвитку підприємства у майбутньому. Крім цього, оцінка стану підприємства має велике значення для існуючих і потенційних партнерів, акціонерів, кредиторів.

Запропонована методика аналізу фінансового стану, на нашу думку, пристосована до сучасних умов формування економічних відносин, яка об'єднує різні форми власності та види економічної діяльності, а також спрямована на забезпечення управління фінансовими ресурсами підприємства.

У підрозділі 2.1 ми прийшли до висновку, що аналіз фінансового стану підприємства охоплює дослідження з наступних питань:

- економічне читання порівняльного аналітичного балансу;
- аналіз фінансової стійкості і платоспроможності;
- аналіз ліквідності.

У даній роботі обмежимося розглядом методологічного підходу до дослідження підприємства в рамках цих трьох частин аналізу фінансового стану. Основним вихідним моментом для сучасної методики фінансового аналізу стану підприємства є нова форма бухгалтерського балансу, баланс-нетто. Він набув такого вигляду від застосування додаткових дій, які не входили в обов'язки бухгалтера, а зараз закладені в самій формі балансу. Тим не менш в ньому застосовані ряд регулюючих статей, що штучно збільшують валюту балансу.

Ознайомившись з досвідом таких науковців, як Мец В.О., По-

пович П.Я., Палій В.Ф., Мних Є.В., Буряк П.Ю., Шеремет А.Д., Блатов Н.А., Негашев Є.В., пропонуємо аналіз фінансового стану проводити, групуючи статті балансу, як це подано в табл.2.1.

Найбільш повну та глибоку інформацію про фінансовий стан можна отримати за допомогою побудови на основі балансу підприємства спеціального порівняльного аналітичного балансу. Вперше визначення і загальна форма порівняльного аналітичного балансу були запропоновані одним з засновників балансоведення

Таблиця 2.1

Аналітичний баланс підприємства

Актив	Умовні позначення	Пасив	Умовні позначення
I. Основні засоби та інші позаоборотні активи	ОЗ	I. Джерела власних коштів і порівняних до них коштів	Дв
II. Запаси і затрати	З	II. Довгострокові кредити	П
III. Грошові кошти, розрахунки та інші активи, у тому числі:	А	III. Розрахунки та інші пасиви	Дк
- дебіторська заборгованість	РА	- короткострокові кредити	Кк
- грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення	Д	- кредиторська заборгованість та інші короткострокові пасиви	Рр
Баланс	В	Баланс	В

Н.А.Блатовим у 20-х роках [106,с.46]. А в 1990-х роках в праці В.Ф.Палія проводилося дослідження структури та динаміки фінансового стану підприємства за допомогою аналітичного балансу. Порівняльний аналітичний баланс будується на основі бухгалтерського балансу шляхом доповнення його показниками структури, динаміки та структурної динаміки вкладень і джерел утворення коштів підприємства за звітний період. Розглянемо його детальніше [104,с.47].

У графі 1 вказуються статті та розділи активу і пасиву балансу підприємства. Для відображення найбільш суттєвих рис Н.А.Блатов виділяє найбільш впливові статті на підсумок розділів, а в кінцевому результаті на величину валюти балансу.

Прикладом такої структури є таблиця 2.2. Для опису алгоритму розрахунку порівняльного аналітичного балансу використовуємо наступні позначення: $a_i(t_1)$, $a_i(t_2)$ — величини по i -й статті активу балансу підприємства на початок і кінець звітного періоду; $p_j(t_1)$, $p_j(t_2)$ — аналогічно для статей пасиву балансу; $B(t_1)$, $B(t_2)$ — підсумок балансу підприємства. Як величини a_i , p_j — можуть виступати також підсумки груп статей і розділів балансу.

У графах 2 і 3 відображені абсолютні величини статей (або підсумки їх груп і розділів) активу і пасиву балансу на початок і кінець звітного періоду; $a_i(t_1)$, $p_j(t_1)$; $a_j(t_2)$ і $\in I$, $j \in G$, де I , G — множина індексів статей активу і пасиву.

У графах 4 і 5 відображені питома вага величин статей у підсумку балансу на початок і кінець звітного періоду:

$$\frac{a_i}{\sum_i a_i} \cdot 100 = \frac{a_i}{B} \cdot 100 \quad (2)$$

$$\frac{p_j}{\sum_j p_j} \cdot 100 = \frac{p_j}{B} \cdot 100 \quad (3)$$

Таблиця 2.2

Порівняльний аналітичний баланс

Розділи і статті балансу	Абсолютні величини		Питома вага		Зміни			
	На початок періоду (t ₁)	На кінець періоду (t ₂)	На початок періоду (t ₁)	На кінець періоду (t ₂)	В абсолютних величинах	В питомих вагах	В % до статей на початок періоду	В % до валюти балансу
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Актив:								
a ₁								
⋮								
a _i								
⋮								
a _n								
V=Σa _i			100	100		0		100
Пасив:								
p ₁								
⋮								
p _j								
⋮								
p _m								
V=Σp _j			100	100		0		100

У даному випадку для зпрощення запису не вказується аргумент початку та кінця звітнього періоду.

У графі 6 показані зміни абсолютних величин статей за звітний період:

$$\Delta a_i = a_i(t_2) - a_i(t_1), \quad (4)$$

$$\Delta p_j = p_j(t_2) - p_j(t_1), \quad (5)$$

У графі 7 показані зміни питомої ваги величини статей за звітний період:

$$\Delta \left[\frac{a_i}{\sum_i a_i} \cdot 100 \right] = \left[\frac{a_i(t_2)}{B(t_2)} - \frac{a_i(t_1)}{B(t_1)} \right] \cdot 100, \quad (6)$$

$$\Delta \left[\frac{P_i}{\sum_i P_i} \cdot 100 \right] = \left[\frac{P_i(t_2)}{B(t_2)} - \frac{P_i(t_1)}{B(t_1)} \right] \cdot 100. \quad (7)$$

У графі 8 показані зміни абсолютних величин статей у процентах до величин на початок періоду:

$$\frac{\Delta a_i}{a_i(t_1)} \cdot 100, \quad (8)$$

$$\frac{\Delta p_j}{p_j(t_1)} \cdot 100, \quad (9)$$

У графі 9 показані зміни абсолютних величин статей у процентах до зміни підсумку балансу:

$$\frac{\Delta a_i}{\Delta \left(\sum_i a_i \right)} \cdot 100 = \frac{\Delta a_i}{\Delta B} \cdot 100, \quad (10)$$

$$\frac{\Delta p_j}{\Delta \left(\sum_j p_j \right)} \cdot 100 = \frac{\Delta p_j}{\Delta B} \cdot 100, \quad (11)$$

Порівняльний аналітичний баланс є досить доступним та зручним для проведення аналізу аудитором, або будь-яким аналітиком, що вивчає фінансово-господарську діяльність підприємства. Він охоплює велику кількість важливих показників, які характеризують статику і динаміку фінансового стану, також горизонтальний та вертикальний аналізи, методику яких використовують у своїй практиці розвинуті капіталістичні країни. Під час горизонтального аналізу використовуються абсолютні і відносні зміни величин різних статей

балансу за певний період, метою вертикального аналізу є підрахунок питомої ваги окремих статей у підсумку до балансу [78,с.86]. Всі показники порівняльного балансу можна поділити на три групи:

- показники структури балансу :

$$\begin{aligned} a 1) & (a_1, \dots, a_i, \dots, a_n), \\ a 2) & \left(\frac{a_1}{B}, \dots, \frac{a_i}{B}, \dots, \frac{a_n}{B} \right), \end{aligned} \quad (12)$$

У нашому випадку — це графи 2,3,4,5 таблиці 2.2.

Запис для статей пасиву аналогічний.

Показники динаміки балансу:

$$\begin{aligned} б 1) & (\Delta a_1, \dots, \Delta a_i, \dots, \Delta a_n), \\ б 2) & \left(\frac{\Delta a_1}{a_1(t_1)}, \dots, \frac{\Delta a_i}{a_i(t_1)}, \dots, \frac{\Delta a_n}{a_n(t_1)} \right), \end{aligned} \quad (13)$$

Графи 6,8 таблиці 2.2.

Показники структурної динаміки балансу:

$$\begin{aligned} в 1) & \left(\Delta \left(\frac{a_1}{B} \right), \dots, \Delta \left(\frac{a_i}{B} \right), \dots, \Delta \left(\frac{a_n}{B} \right) \right), \\ в 2) & \left(\frac{\Delta a_1}{\Delta B}, \dots, \frac{\Delta a_i}{\Delta B}, \dots, \frac{\Delta a_n}{\Delta B} \right), \end{aligned} \quad (14)$$

У нашому прикладі графи 7, 9 таблиці 2.2.

Найбільш важливими для розуміння загальної картини фінансового стану, а також змін, які відбуваються, є показники структурної динаміки балансу (гр.9). Зіставлення даних активу та пасиву порівняльного балансу дає можливість зробити висновок, через які джерела утворення відбулося надходження нових коштів та в які активи ці надходження були спрямовані.

Н.А. Блатов підкреслив виняткову можливість даного методу аналізу фінансового стану, стверджуючи, що ця таблиця “виявляє розміри, глибину і сутність змін, що сталися за рік в майновому ста-

ні господарства, вказує на основні причини цих змін та на їх значення, робить помітними різні ненормальності у складних взаємовідносинах між окремими елементами балансу, що були ніби приховані, і, даючи деякі конкретні висновки, вказує шлях до подальшої аналітичної роботи...”[78,с.79].

На основі вищевикладеної методики спробуємо проаналізувати фінансовий стан ВАТ “Бровар” та ВАТ “Опілля”. Використовуючи додаток Б і Р бачимо, що за звітний період майно підприємства “Бровар” збільшилося на 1145,8 тис. грн., склавши в кінці 1998 р. 3411,1 тис. грн. Дані зміни на 82,8% зумовлені збільшенням оборотних (мобільних) коштів і на 17,2 збільшенням основних засобів. На кінець року питома вага основних засобів зменшилася на 10,1% і становила 37,2%, питома вага запасів і затрат збільшилась на 4,8% і становила 33,5% на кінець 1998 року. На 2,5% збільшилася величина дебіторської заборгованості, під кінець періоду вона становила 25,9%, а також величина статті грошові кошти, питома вага якої на кінець року становила 0,3%, а її абсолютна величина 115,4 тис.грн., що пояснюється збільшенням суми на розрахунковому рахунку на 85,8% порівняно з початком року.

Збільшення майна ВАТ “Бровар” на 1145,8 тис.грн. було забезпечено зростанням власних коштів на 91,6% і на 8,4% покривалося збільшенням зобов'язань товариства. Незважаючи на зростання джерел власних коштів на 1049,3 тис. грн., частина майна, яка покривається власними коштами на кінець 1998р. збільшилась на 7% і становила 77,9%. Кредиторська заборгованість у питомій вазі зменшилась на 7% і досягла величини 22,1%.

Збільшення запасів і затрат становило найбільшу частину в зростанні майна ВАТ “Бровар” (42,9%). Це пов'язано із зростанням виробничих запасів, сума яких збільшилась на кінець періоду на

485,3 тис. грн. і становила на кінець звітнього року 947,1 тис. грн. Зменшилась під кінець року величина статті “Тварини на вирощування і відгодівлі” до 1,4 тис. грн., у питомій вазі на 5,7%, також величина статті “Незавершене виробництво” на 2,19% або 14,6 тис. грн. Те саме можна сказати і про “Готову продукцію”, питома вага якої на кінець періоду становила 0,02%. І навпаки, величина за статтею “Товари” збільшилась до 118,8 тис. грн, тобто на 36% порівняно з початком року.

Необхідно відзначити збільшення суми відрахувань на кінець звітнього періоду у фонди спеціального призначення. На кінець року вона досягла величини 2607,7 тис. грн, у питомій вазі 91,9%.

Позитивним явищем є зменшення суми залишку за статтею “Товари відвантажені, не сплачені в строк” на 79 тис.грн, що не скажеш про збільшення дебіторської заборгованості на 243,8 тис.грн, що становило 10,6% на кінець року.

На ВАТ “Опілля” за даними балансу валюта на початок року становить 8001 тис. грн., а на кінець року — 3908 тис. грн. Ця різниця зумовлена помилкою при індексації основних засобів під час складання річної звітності, відображеною у формі 3 бухгалтерської звітності.

Якщо дане підприємство аналізувати за розділами балансу, то видно, що розділ II “Запаси і затрати” порівняно з початком року зменшився на 96 тис. грн. і становить 15.8% на кінець року. Зменшення відбулося за рахунок статті виробничі запаси на 24.1%. До кінця року збільшується величина незавершеного виробництва на 9тис.грн. або 5.17% МШП на 19 тис. грн., їх питома вага на кінець року становить 0.95.

Розділ Грошові кошти збільшився відносно кінця року на 496 тис.грн, що становить 135% порівняно з початком року. І в основно-

му за рахунок збільшення дебіторської заборгованості, майже в шість разів на кінець року, що не можна визнати правильним.

Позитивним явищем в цьому розділі є зменшення суми товарів, не сплачених в строк, сума яких становить на кінець року 582 тис.грн, або 14.9%.

Баланс ВАТ “Опілля” не можна вважати показовим в зв’язку з помилкою, яка була допущена при складанні звітності, про яку ми вже згадували. Тому в подальшому перевага надається звітності ВАТ “Бровар”.

Для наочного зображення структури і динаміки фінансового стану можна використовувати стовпчикові діаграми, які отримують на основі порівняльного аналітичного балансу та з допомогою котрих аудитор відразу може побачити співвідношення розділів і статей балансу. Використання стовпчикової діаграми було запропоновано Є.В.Негашевим у 1997 році [106,с.52], і на нашу думку, відразу підкаже аудитору, на яку ділянку балансу необхідно звернути увагу насамперед.

При цьому баланс подається у вигляді двох суміжних прямокутників, один з яких це актив балансу, а другий пасив. Кожен прямокутник поділяється на сегменти, які відповідають розділам і найбільш важливим групам статей балансу. Площі сегментів знаходяться по відношенню до загальної площі кожного прямокутника в певних пропорціях, які відповідають питомій вазі підсумків розділів і груп статей балансу в загальному підсумку балансу. Приклад такої стовпчикової діаграми поданий на рис.2.3 позначення, якими відмічені сегменти, відповідають табл. 2.1.

Завдяки діаграмі, якісні особливості фінансового стану сприймаються безпосередньо, в той час для їх визначення за даними порівняльного аналітичного балансу необхідний певний час для вивчення

числового матеріалу. Динаміка фінансового стану може бути відображена графічно у вигляді зіставлення двох діаграм на початок і кінець звітного періоду, або у вигляді послідовно побудованих діаграм за декількома звітними датами.

Актив	Пасив
ОЗ = 47%	Дв = 71%
З = 29%	
А = 24%	Дк = 29%

Рис. 2.3. Діаграма фінансового стану ВАТ "Бровар" на початок періоду

Після загальної характеристики фінансового стану і його змін за звітний період наступним важливим етапом аналізу фінансового стану є дослідження показників фінансової стійкості.

Фінансова стійкість є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства і шляхом ефективного їх використання сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції. Тобто фінансова стійкість формується під час всієї виробничо-господарської діяльності і є головним компонентом загальної стійко-

сті підприємства.

Аналіз стійкості фінансового стану на будь-яку дату дозволяє відповісти на питання: наскільки правильно підприємство керувало фінансовими ресурсами протягом періоду, що аналізується. Важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав вимогам ринку і вимогам розвитку підприємства, тому що недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності в нього потенціалу для розвитку, збільшуючи затрати підприємства надлишковими запасами і витратами.

Вищою формою стійкості підприємства є його здатність розвиватися в умовах внутрішнього і зовнішнього середовища. Для цього підприємство повинно володіти гнучкою структурою фінансових ресурсів і при необхідності мати можливість залучити позичені кошти, тобто бути кредитоздатним.

Кредитоздатним може бути підприємство при наявності в нього передумов для отримання кредиту і в здатності своєчасно повернути позику з виплатою відповідних відсотків за рахунок прибутку або інших фінансових ресурсів.

За рахунок прибутку підприємство не тільки погашає свої зобов'язання перед банками, бюджетом, страховими компаніями і іншими підприємствами, а також інвестує кошти в капітальні вкладення. Для підтримки фінансової стійкості важливе не тільки зростання абсолютної величини прибутку, але також і рівня рентабельності. Необхідно пам'ятати, що велика прибутковість пов'язана і з великим ризиком, тобто замість отримання доходу підприємство може зазнати значних збитків, а інколи стати неплатоспроможним.

Можна зробити висновок, що фінансова стійкість – комплексне поняття.

Фінансова стійкість підприємства – це становище його фінан-

сових ресурсів, їх розподіл і використання, яке забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоздатності в умовах допустимого рівня ризику.

На фінансову стійкість підприємства впливає велика кількість чинників.

Подамо класифікацію чинників В.М. Родіонової і М.А. Федотової, тому що, на наш погляд, вона охоплює всі чинники, які впливають на фінансову стійкість[134]. Вони розподіляються за такими ознаками:

- за місцем виникнення – зовнішні і внутрішні;
- за важливістю результату – основні і другорядні;
- за часом дії – постійні і тимчасові.

Внутрішні чинники залежать від організації роботи підприємства, а зовнішні не залежать від “волі” підприємства.

Розглянемо основні внутрішні чинники.

Стійкість підприємства, перш за все, залежить від складу структури продукції, яка виготовляється, а також наданих послуг у безпосередньому зв'язку з витратами виробництва. У даному випадку важливе співвідношення між постійними і змінними витратами.

Іншим важливим чинником фінансової стійкості підприємства, тісно пов'язаним з видами продукції і технологією виробництва, є оптимальний склад і структура активів, а також правильний вибір стратегії управління ними. Мистецтво управління поточними активами складається в утриманні на рахунках підприємства мінімально необхідної суми ліквідних коштів, необхідної для поточної оперативної діяльності.

Важливим внутрішнім чинником фінансової стійкості є склад і структура фінансових ресурсів, правильний вибір стратегії і тактики

управління ними. Чим більше підприємство має власних фінансових ресурсів (переважно прибутку), тим стійкіше воно себе почуває. При цьому важливий не тільки загальний прибуток, але й структура його розподілу.

Великий вплив на фінансову стійкість підприємства виявляють кошти, додатково мобілізовані на ринку позику капіталу. Чим більше грошових коштів залучає підприємство, тим вищі його фінансові можливості, однак збільшується і фінансовий ризик, чи спроможне підприємство своєчасно розраховуватися зі своїми кредиторами.

У даному випадку велику роль відіграють резерви – як одна з форм фінансової гарантії платоспроможності господарського суб'єкта.

Внутрішніми чинниками, які впливають на фінансову стійкість є:

- галузева належність суб'єкта господарювання;
- структура випущеної продукції (послуг), її частка в загальному платоспроможному попиті;
- розмір оплаченого статутного капіталу;
- величина витрат, їх динаміка порівняно з грошовими доходами;
- стан майна і фінансових ресурсів, включаючи запаси і резерви, їх склад і структуру.

Крім цього, вплив цих чинників у багатьох випадках залежить від компетенції і професіоналізму менеджерів підприємства, їх вміння враховувати зміни внутрішнього і зовнішнього середовищ.

До зовнішніх чинників зараховують вплив економічних умов господарювання; техніка і технологія, яка працює в суспільстві; платоспроможний попит і рівень споживачів; податкова і кредитна політика влади України; законодавчі акти з контролю за діяльністю під-

приємства, зовнішньоекономічні зв'язки, система цінностей в суспільстві та ін.

Для даного блоку аналізу важливе значення має питання про показники, які відображають сутність стійкості фінансового стану. Відповідь на нього пов'язана, перш за все, з балансовою моделлю, на основі якої аналізують роботу підприємства. Аналізуючи праці Сопка В., Мниха Є.В., Буряка П.Ю., Кузьмінського А., Шкарабана С.І., Сапачова М.І., Шеремета А.Д., Сайфуліна Р.С., Маркар'яна Е.А, Герасименко Г.П., Негашева Є.В.[106,с.58], ми прийшли до висновку, що в умовах ринку ця модель має наступний вираз:

$$OЗ+З+A=D_B+П_П+K_K+R_P, \quad (15)$$

де умовні позначення мають той же зміст, що і в таблиці 2.1.

Модель, яку ми пропонуємо, передбачає певне перегрупування статей бухгалтерського балансу для виділення однорідних, з точки зору строків, повернення величин позичених коштів. Враховуючи, що довгострокові кредити та позичені кошти спрямовані переважно на придбання основних засобів і капітальні вкладення, перетворюємо балансову формулу:

$$З+A=[D_B+П_П-OЗ]+[K_K+R_P], \quad (16)$$

Звідси можна зробити висновок, що за умови обмеження запасів і витрат $З$ величиною

$$[(D_B+П_П)-OЗ]$$

буде виконуватися умова платоспроможності підприємства,

$$З \leq (D_B+П)-OЗ, \quad (17)$$

тобто грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення (цінні папери) і активні розрахунки (дебіторська заборгованість) покривають короткострокову заборгованість підприємства:

$$A > K_K + R_P, \quad (18)$$

Отже, співвідношення величини запасів і витрат та величини

власних і запозичених джерел їх формування забезпечує стійкість фінансового стану. Забезпеченість запасів і витрат джерелами формування є сутністю фінансової стійкості, тоді як платоспроможність – це зовнішня характеристика. У той же час ступінь забезпеченості запасів і витрат джерелами є причина того чи іншого ступеня платоспроможності, який виступає як наслідок забезпеченості.

Для оцінки стану запасів і витрат використовують дані групи статей “Запаси і витрати” II розділу активу балансу.

Для характеристики джерел формування запасів і витрат використовують наступні показники, які відображають різний ступінь охоплення різноманітних видів джерел:

– наявність власних оборотних коштів (E_c), як різниця між величиною джерела власних коштів і величиною основних засобів. Цей показник характеризує чистий оборотний капітал. Його збільшення порівняно з попереднім періодом свідчить про подальший розвиток діяльності підприємства. У формалізованому виді наявність оборотних засобів можна записати:

$$E_c = D_B - O_3, \quad (19)$$

– наявність власних і довгострокових позичкових джерел формування запасів і витрат (E_T), яке визначається шляхом збільшення попереднього показника на суму довгострокових і позичених коштів:

$$E_T = (D_B + P_P) - O_3, \quad (20)$$

– загальна величина основних джерел формування запасів і витрат (E_Σ), яка визначається шляхом збільшення попереднього показника на суму короткострокових і позичених коштів.

Якщо моментом реалізації продукції вважається надходження готівки на розрахунковий рахунок підприємства, показник загальної величини основних джерел формування запасів і витрат (E^Σ) є приблизним.

Трьом показникам наявності джерел формування запасів і затрат відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їх формування:

– надлишок (+) або недостача (-) власних оборотних коштів (ΔE_C):

$$\Delta E_C = E_C - Z, \quad (21)$$

– надлишок (+) або недостача (-) власних і довгострокових позичкових джерел формування запасів і витрат (ΔE_T):

$$\Delta E_T = E_T - Z = (E_C + \Pi_{\Pi}) - Z, \quad (22)$$

– надлишок (+) або недостача (-) загальної величини основних джерел для формування запасів і витрат (ΔE_{Σ}):

$$\Delta E_{\Sigma} = E_0 - Z = (\Pi_{\Pi} + K_K) - Z, \quad (23)$$

Підрахунок трьох показників забезпечення запасів і витрат джерелами формування дозволяє класифікувати фінансові ситуації за ступенем їх стійкості. При визначенні типу фінансової стійкості використовується наступний трикомпонентний показник, який рекомендують в економічній літературі [104,134,172]:

$$\bar{S} = \{S(\Delta E_C), S(\Delta E_T), S(\Delta E_{\Sigma})\} \quad (24)$$

де функція $S(x)$ визначається так:

$$S(x) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } x \geq 0 \\ 0, & \text{якщо } x < 0, \end{cases} \quad (25)$$

Використовуючи дані формули можна визначити типи чотирьох фінансових ситуацій:

1) абсолютна стійкість фінансового стану трапляється рідко і вказує на надзвичайний тип фінансової стійкості. Вона задається умовами:

$$\begin{cases} \Delta E_C \geq 0 \\ \Delta E_T \geq 0, \\ \Delta E_{\Sigma} \geq 0 \end{cases} \quad (26)$$

тримірний показник ситуації $\bar{S} = (1;1;1)$.

2) Нормальна стійкість фінансового стану підприємства, яка гарантує його платоспроможність:

$$\begin{cases} \Delta E_C < 0 \\ \Delta E_T \geq 0, \\ \Delta E^\Sigma \geq 0 \end{cases} \quad \bar{S} = (0;1;1). \quad (27)$$

3) Нестійкий фінансовий стан, пов'язаний з порушеннями платоспроможності, при якому зберігається можливість поновлення рівноваги за рахунок поновлення джерел власних коштів, збільшення власних обігових засобів, а також за рахунок додатково залучених довгострокових кредитів і позичкових коштів:

$$\begin{cases} \Delta E_E < 0 \\ \Delta E_T < 0, \\ \Delta E^\Sigma \geq 0 \end{cases} \quad \bar{S} = (0;0;1). \quad (28)$$

Фінансова нестійкість у даній ситуації вважається нормальною (допустимою), якщо величина залучених для формування запасів і витрат короткострокових кредитів і позичкових коштів не перевищує сумарної вартості виробничих запасів, готової продукції і товарів (найбільш ліквідної частини запасів і витрат), тобто якщо виконується умова

$$\begin{cases} Z_1 + Z_4 \geq K_K - \Delta E^\Sigma \\ Z_2 + Z_3 \leq E_T \end{cases} \quad (29)$$

де Z_1 – виробничі запаси (охоплюються малоцінні та швидко-

зношувані предмети);

Z_2 – незавершене виробництво;

Z_3 – витрати майбутніх періодів;

Z_4 – готова продукція і товари (за собівартістю, тобто включаються витрати обігу);

$(K_K - \Delta E^\Sigma)$ - частина короткострокових кредитів і позичкових коштів, яка бере участь у формуванні запасів і витрат.

Умови (29) є наслідком наступної тотожності:

$$\begin{aligned} E_T + [K_K - \Delta E^\Sigma] &= [E_T + K_K] - \Delta E^\Sigma = E^\Sigma - \Delta E^\Sigma = \\ Z &= Z_1 + Z_2 + Z_3 + Z_4 = [Z_2 + Z_3] + [Z_1 + Z_4] \end{aligned} \quad (30)$$

Якщо умови (29) не виконуються, то фінансова стійкість є ненормальна (передкризова) і відображає тенденцію суттєвого погіршення фінансового стану. Частина покриття короткостроковими кредитами вартості виробничих запасів і готової продукції, визначається величиною:

$$\frac{K_K - \Delta E^\Sigma}{Z_1 + Z_4} \cdot 100, \quad (31)$$

та фіксується у кредитному договорі з банком і тим самим задає критерій визначення нормальної і ненормальної стійкості [86, с.62];

4) Кризове фінансове становище, при якому підприємство знаходиться на межі банкрутства, тому що в даній ситуації грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення і дебіторська заборгованість підприємства не покривають навіть його кредиторської заборгованості та прострочених позик:

$$\begin{cases} \Delta E_C < 0 \\ \Delta E_T < 0, \\ \Delta E^\Sigma < 0 \end{cases} \quad \bar{S} = (0; 0; 0). \quad (32)$$

Абсолютна та нормативна фінансова стійкість характеризується високим рівнем рентабельності підприємства та відсутністю порушень фінансової дисципліни.

Нестійкий фінансовий стан характеризується наявністю порушень фінансової дисципліни, несвоєчасним надходженням готівки на розрахунковий рахунок, зменшенням дохідності діяльності підприємства [97,с.92].

Кризовий фінансовий стан підприємства характеризується, крім перерахованих вище показників, нестійкістю фінансового становища, наявністю постійних неплатежів (прострочені позики банку, заборгованість постачальникам).

Використовуючи дані таблиці 2.3, можна сказати, що фінансовий стан ВАТ “Бровар” за звітний період можна вважати абсолютно стійким. Загальна величина основних джерел формування запасів і затрат на кінець 1998 року збільшилася на 852 тис. грн., разом з тим збільшилася загальна величина запасів і затрат на 485,3 тис.грн. Загальна величина основних джерел формування запасів і затрат з надлишком перекриває величину запасів і затрат як на початок, так і на кінець звітного періоду (на кінець року вона становить 439,9 тис.грн.).

Про ВАТ “Опілля” можна сказати, що джерела формування власних і прирівняних до них коштів на кінець 1998 р. зменшилися і становлять 3304 тис. грн., так само можна сказати і про основні засоби, величина яких зменшилася на 4493 тис. грн. на кінець 1998р. Загальна величина запасів і затрат також на 120 тис.грн. зменшилася і на кінець року становить 378 тис.грн. Відповідно недостача власних оборотних коштів на кінець 1998 р. збільшилася і як наслідок — величина тримірного показника свідчить про кризове фінансове становище ВАТ “Опілля”. Але компетентно в даному випадку ВАТ

“Опілля” охарактеризувати неможливо у зв’язку з помилкою, про яку ми вже згадували (помилка при нарахуванні індексації на основні засоби).

У додатку Д відображені коефіцієнти фінансової стійкості, крім вищеназваних товариств, ще ВАТ “Імперія С” і пивзавод “Славутич”. Дані показники характеризують фінансову стійкість підприємств АТ “Укрпиво”. Для розрахунку вищезгаданих також складались аналітичні баланси-нетто. Період дослідження — 1996-1998 роки. Але в зв’язку з переходом України до ринкових відносин підприємства пивоварної промисловості відокремилися від АТ “Укрпиво” і перетворилися у самостійні ВАТ і на початок 1999 року в АТ “Укрпиво” подані тільки баланси вищезгаданих підприємств та об’єднань.

Аналізуючи показники фінансової стійкості даних ВАТ, можна виявити сильні та слабкі місця як кожного окремо взятого підприємства, так і товариства в цілому.

Неможливо повністю проаналізувати фінансовий стан та визначити фінансову стійкість підприємства, не використовуючи системи фінансових коефіцієнтів. Вони розраховуються як відношення абсолютних показників активу та пасиву балансу. Аналіз фінансових коефіцієнтів полягає в порівнянні їх величин з базисними, а також вивчення їх у динаміці за звітний період та за декілька років. Як базисну величину можна використовувати дані попереднього року, середньогалузеві показники, величини показників найбільш перспективних підприємств.

ВАТ “Бровар” і ВАТ “Опілля” за 1998 рік
(чисельник — ВАТ “Бровар”, знаменник — ВАТ “Опілля”).

№ п/п	Показники	На початок року (тис.грн)	На кінець року (тис.грн)	Зміни за рік (тис.грн)
1	Джерела формування власних і прирівняних до них коштів	<u>1607,2</u> 7031	<u>2656,5</u> 3304	<u>-1049,3</u> -3727
2	Основні засоби та позаоборотні активи	<u>1072,2</u> 5891	<u>1269,5</u> 1398	<u>+1162,3</u> -4493
3	Наявність власних оборотних коштів	<u>535</u> 1140	<u>1387</u> 1906	<u>+852</u> -766
4	Довгострокові пасиви	—	—	—
5	Наявність власних і довгострокових позичених джерел формування запасів і витрат	<u>535</u> 1140	<u>1387</u> 1906	<u>+852</u> -766
6	Короткострокові кредити і позичкові кошти	—	—	—
7	Загальна величина основних джерел формування запасів і витрат	<u>535</u> 1140	<u>1387</u> 1906	<u>+852</u> -766
8	Загальна величина запасів і витрат	<u>461,8</u> 498	<u>947,1</u> 378	<u>+485,3</u> -120
9	Надлишок (+), недостача (-) власних оборотних засобів	<u>73,2</u> 642	<u>439,9</u> 1528	<u>+366,7</u> -886
10	Надлишок (+), недостача (-) власних і довгострокових позик, які формують запаси	<u>73,2</u> 642	<u>439,9</u> 1528	<u>+366,7</u> -886
11	Надлишок (+), недостача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	<u>73,2</u> 642	<u>439,9</u> 1528	<u>+366,7</u> -886
12	Тримірний показник одного з видів фінансової стійкості $\bar{S} = \{S(\text{ст.9,8, ст.10, ст.11})\}$	1 ст.9 2 ст.10 3 ст.11	<u>(1;1;1)</u> <u>(-1;-1;-1;)</u>	<u>(1;1;1;)</u> <u>(-1;-1;-1;)</u>

Одним з головних коефіцієнтів, який характеризує фінансову

стійкість є:

1. Коефіцієнти забезпеченості власними коштами [9,с.35-36]:

$$K_{звк} = \frac{ДВ - ОЗ}{З} > 0.1, \quad (33)$$

який характеризує ступінь забезпеченості власними коштами підприємства, що необхідний для фінансової стійкості.

2. Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів власними коштами:

$$K_{змз} = \frac{ДВ - ОЗ}{З} \geq 0.6 - 0.8, \quad (34)$$

даний коефіцієнт показує, на скільки матеріальні запаси покриті власними коштами і не потребують залучення інших коштів.

3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу:

$$K_M = \frac{ДВ - ОЗ}{ДВ}, \quad (35)$$

оптимальна величина 0,5 показує наскільки мобільні власні джерела коштів з точки зору: чим більше, тим стійкіший фінансовий стан.

4. Індекс постійного активу

$$K_{\Pi} = I_a = \frac{ОЗ}{ДВ}, \quad (36)$$

який показує частину основних коштів і позаоборотних активів у джерелах власних коштів.

Якщо довгострокове залучення коштів зі сторони, тоді $K_M + K_{\Pi} = 1$.

5. Коефіцієнт довгострокового залучення позичкових коштів:

$$K_{дзп} = \frac{\Pi_{\Pi}}{ДВ + \Pi_{\Pi}}. \quad (37)$$

Даний коефіцієнт оцінює як інтенсивно підприємство використовує позикові кошти для оновлення і розширення виробництва, (якщо капіталовкладення, які працюють за рахунок кредитування, при-

водять до суттєвого збільшення пасиву, тоді використання доцільне).

6. Коефіцієнт зносу:

$$K_3 = \frac{\text{нагромаджена сума зносу}}{\text{початкова балансова вартість ОЗ}} \quad (38)$$

$$\text{або } K_n = 1 - K_3(100\% - K_3), \quad (39)$$

де K_n – коефіцієнт придатності, який показує як профінансовані за рахунок зносу заміна та оновлення основних засобів (чим довше, тим більше K або можлива прискорена амортизація)

7. Коефіцієнт реальної вартості майна:

$$K_{РВМ} = \frac{\text{ОЗ} + \text{сировина, матеріали} + \text{НЗВ} + \text{МШП}}{\text{валюта балансу}} \quad (40)$$

який вказує, яку частину у вартості майна становлять засоби виробництва, рівень виробничого потенціалу підприємства, забезпеченість виробничими засобами виробництва (норма 0,5)

8. Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності або концентрації власного капіталу);

$$K_a = \frac{D_B}{B}, \quad (41)$$

він показує, що всі зобов'язання підприємства можуть бути покриті власними коштами. Зростання K_a означає зростання фінансової незалежності.

9. Коефіцієнт взаємовідношення позикових і власних коштів

$$K_{ВПВ} = \frac{\Pi_{П} + K_{К} + R_{Р}}{D_B}, \quad (42)$$

Зростання в динаміці свідчить про збільшення залежності підприємства від залученого капіталу.

Аналіз фінансової стійкості та фінансового стану за допомогою перерахованих вище показників використовують також інші економісти [41,85,92,146,155,156,165,177]. Однак у кожній праці вико-

ристовується свій методологічний підхід, і крім вже вказаних показників фінансової стійкості, розглядаються й інші, не менш вагомі.

Так, А.Левітан [92,с.68] серед показників пропонує коефіцієнт чистих мобільних коштів і всіх мобільних коштів підприємства. Він характеризується співвідношенням суми чистих мобільних коштів (сума розділів II і III активу мінус розділ III пасиву аналітичного балансу-нетто) до загальної величини мобільних коштів підприємства (сума розділів II і III активу аналітичного балансу-нетто).

Показники, які ми описали в різних літературних джерелах, можуть мати іншу назву, але їх економічний зміст такий самий. Крім того, оцінку фінансової стійкості вітчизняні та зарубіжні економісти проводять з різних позицій. Часто в оцінку включені інші показники фінансового стану підприємства, які відображають його ліквідність і платоспроможність.

Ми підтримуємо цю точку зору і вважаємо, що одним з важливих критеріїв фінансового стану підприємства є його платоспроможність. У практиці фінансового аналізу розрізняють довго- і поточнострокову платоспроможність [62,с.21]. Довгострокова — це здатність підприємства розраховуватись за довгострокові зобов'язання. Розрахунок підприємства за короткострокові зобов'язання називається ліквідністю (поточна платоспроможність). Тобто підприємство вважається ліквідним, якщо воно має можливість погасити свої зобов'язання, реалізуючи поточні активи. Разом з тим поняття “платоспроможність” і “ліквідність” мають власний зміст. Ліквідність — це швидке перетворення господарської одиниці будь-яких цінностей у грошові кошти з метою погашення своїх зобов'язань [106,с.80]. Платоспроможність — це властивість підприємства оплатити вимоги партнерів, які були зумовлені раніше [76,с.10].

Така неоднаковість у визначенні поняття “платоспроможності” викликана мабуть сплутуванням двох поглядів на поняття ліквідності: перше — це одна з характеристик фінансової стійкості підприємства, друге — ліквідність балансу. При змінненні підходу змінюються пріоритети. Якщо мова іде про ліквідність балансу, тоді платоспроможність є умовою погашення всіх довгострокових зобов’язань підприємства активами, які є в його розпорядженні. Якщо мова іде про оцінку фінансового становища підприємства, то ліквідність — це одна з характеристик платоспроможності. Тобто, при характеристиці фінансового стану підприємства визначення платоспроможності ширше від визначення ліквідності, тому що інтегрує в собі проблему наявності коштів для покриття зобов’язань.

Отже, можна зробити висновок, що ліквідність є одним із аспектів платоспроможності, зв’язаних з перетворенням наявних засобів у таку форму, яка дозволяє виконати свої зобов’язання [62,с.100].

Завдання оцінки ліквідності балансу в умовах ринку впливає у зв’язку з збільшенням жорсткості фінансових обмежень і необхідністю давати оцінку кредитоздатності підприємства, тобто можливості своєчасно і повністю розраховуватися за свої зобов’язання.

Оцінка ліквідності балансу полягає в порівнянні величини активу, статті якого згруповані за ступенем їх ліквідності та розташовані в порядку зменшення (збільшення), із зобов’язаннями пасиву, статті якого згруповані за строками їх погашення і розташованих в порядку збільшення (зменшення) строків. Ліквідність активів і терміновість зобов’язань можуть бути лише приблизно визначені по бухгалтерському балансу під час зовнішнього аналізу. Тому перераховані вище прийоми аналізу ліквідності балансу створюють послідовність уточнюючих обчислювальних процедур. Радикальне підвищення точності оцінки ліквідності відбувається в межах внутрішнього

аналізу на базі даних бухгалтерського обліку. Групування, які в подальшому відбуваються, здійснюються відносно аналітичного балансу, в який перетворюється звітний баланс для проведення аналізу.

Залежно від ступеня ліквідності активи підприємства розподіляються на відповідні групи [9,с.95].

A_1 – найбільш ліквідні активи – це грошові суми всіх статей, які можуть бути використані для термінового розрахунку. До цієї групи входять також короткострокові фінансові вкладення (цінні папери). Використовуючи позначення попередньої таблиці 2.1, записуємо формулу:

$$A_1 = D, \quad (43)$$

A_2 – активи, для перетворення яких у наявні кошти необхідний певний період часу. До цієї групи належить дебіторська заборгованість та інші оборотні активи. Ліквідність даної групи активів різно- рідна і залежить від суб'єктивних та об'єктивних чинників: кваліфікації фінансових працівників фірми, стосунків з платниками та їх платоспроможністю, умов надання кредитів покупцям та ін.

$$A_2 = R_a \quad (44)$$

A_3 – активи, що повільно реалізуються, найменш ліквідні активи, до них належать запаси, дебіторська заборгованість, податок на додану вартість за придбані цінності.

Бажано, використовуючи дані аналітичного обліку, зменшити податок на додану вартість на суму відшкодування з прибутку фірми. Товарні запаси не можуть бути продані, якщо немає покупця. Запаси сировини, матеріалів і незавершеної продукції в деяких випадках необхідно попередньо обробити для того, щоб продати і перетворити їх в наявні кошти. Необхідно звернути увагу, що статтю “Витрати

майбутніх періодів” не включають до цієї групи.[97,с.41]

A_4 – активи, що важко реалізуються. Вони призначені для використання в господарській діяльності фірми протягом відносно тривалого періоду часу. До цієї групи можна включити статті I розділу активу балансу “Позаоборотні активи”.

Перші три групи активів протягом поточного господарського періоду можуть постійно змінюватися і належать до поточних активів фірми. Поточні активи більш ліквідні, ніж решта майна підприємства.

Пасиви балансу за ступенем збільшення строків погашення зобов’язань групуються так:

P_1 – найбільш термінові зобов’язання: кредиторська заборгованість, розрахунки по дивідендах, інші короткострокові зобов’язання, а також позики, не погашені в строк (за даними додатків до балансу).

P_2 – короткострокові пасиви: короткострокові кредити банків та інші позики, які необхідно погасити протягом 12 місяців після звітної дати.

P_3 – довгострокові пасиви: довгострокові кредити та інші пасиви – статті V розділу балансу “Довгострокові пасиви” .

P_4 – постійні пасиви – статті IV розділу балансу “Джерела власних і прирівняних до них коштів”.

Для збереження рівноваги балансу між активом і пасивом підсумок даної групи зменшується на суму “Витрати майбутніх періодів”. До підсумків цієї групи додаються статті “Доходи майбутніх періодів”, “Додатковий капітал”, “Резерви наступних витрат і платежів”.

Підприємство вважається ліквідним, якщо його поточні активи перебільшують короткострокові зобов’язання. Воно може бути лікві-

дним в різному ступені. Для оцінки реального ступеня ліквідності підприємства необхідно провести аналіз ліквідності балансу. А для цього необхідно зіставити підсумки по кожній групі активів і пасивів.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконується умова:

$$\begin{aligned} A_1 &\geq P_1, \\ A_2 &\geq P_2, \\ A_3 &\geq P_3, \\ A_4 &\geq P_4. \end{aligned} \tag{44}$$

При виконанні перших трьох нерівностей, тобто коли поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, тоді обов'язково виконується остання нерівність, яка має глибокий економічний зміст: її виконання свідчить про дотримання мінімальної умови фінансової стійкості оборотних коштів, наявність у підприємства власних оборотних коштів.

Невиконання однієї з перших трьох нерівностей свідчить про більші або менші відхилення балансу від абсолютної ліквідності. При цьому недолік коштів в одній групі активів компенсується їх зменшенням в іншій групі, хоча компенсація може бути лише за вартісною величиною, тому що в реальній платіжній ситуації менш ліквідні активи не можуть замінити більш ліквідні.

Аналіз ліквідності балансу ВАТ “Бровар” відобразимо у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз ліквідності балансу ВАТ “Бровар” (в тис. грн.)

№ п/п	Актив	На початок 1998р	На кінець 1998р	Пасив	На початок 1998р	На кінець 1998р	Платіжний надлишок або недостача	
							На поч. року	На кін. року
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Найбільш ліквідні активи (А ₁)	13,1	115,4	Найбільш термінові зобов'язання (П ₁)	658,1	754,6	-635	-639,2
2	Активи, що швидко реалізуються (А ₂)	529,2	882,9	Короткострокові пасиви (П ₂)			+529,2	+882,9
3	Активи, що повільно реалізуються (А ₃)	652,4	1159,1	Довгострокові пасиви (П ₃)			+652,4	+1159,1
4	Активи, що важко реалізуються (А ₄)	1070,6	1253,7	Постійні пасиви (П ₄)	1607,2	2656,5	536,6	1402,8
Баланс		2265,3	3411,1	Баланс	2265,3	3411,1		

Як ми бачимо з таблиці 2.4., баланс аналізованого ВАТ “Бровар” не є абсолютно ліквідним як на початок, так і на кінець аналізованого 1998 року:

$$A_1 < P_1$$

$$A_2 > P_2$$

$$A_3 > P_3$$

$$A_4 < P_4$$

На даному підприємстві не вистачає грошових коштів для погашення найбільш термінових зобов'язань (на початок року — 635 тис.грн. і на кінець року — 639,2 тис.грн). Але у зв'язку з тим,

що ВАТ не має довгострокових і короткострокових позик, найбільш термінові зобов'язання покриваються активами, що швидко реалізуються, яких достатньо. Отже, до кінця року фінансова стійкість ВАТ “Бровар” поліпшується.

Узагальнення наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених [8,9,16,17,24,41,48,78,172,185] дозволяє виділити три основні показники ліквідності: коефіцієнт покриття, коефіцієнт загальної ліквідності (проміжний коефіцієнт покриття), коефіцієнт абсолютної ліквідності (додаток Д).

Показники ліквідності застосовуються для оцінки можливості підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання. Вони дають не тільки уявлення платоспроможності підприємства на даний час, а ще і у випадку надзвичайних ситуацій.

Коефіцієнт покриття характеризує достатність оборотних коштів для погашення своїх боргів протягом року. Це загальний показник платоспроможності, який дорівнює відношенню поточних активів і короткострокових зобов'язань і визначається:

$$k_n = \frac{A_1 + A_2 + A_3}{\Pi_1 + \Pi_2} \quad (45)$$

Коефіцієнт покриття вимірює загальну ліквідність і свідчить, якою мірою поточні кредиторські зобов'язання забезпечуються поточними активами, тобто скільки грошових одиниць поточних активів припадає на 1 грошову одиницю поточних зобов'язань. Якщо співвідношення менше від 1:1, то поточні зобов'язання перевищують поточні активи.

Коефіцієнт суворої ліквідності – це проміжний коефіцієнт покриття і він показує, яка частина поточних активів за мінусом запасів і дебіторської заборгованості, покривається поточними зобов'язаннями. Коефіцієнт суворої ліквідності розраховується за

формулою [9,с.43]:

$$k_o = \frac{A_1 + A_2}{\Pi_1 + \Pi_2} \quad (46)$$

Він допомагає оцінити можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у випадку критичного становища, коли не буде можливості продати запаси.

Цей показник має обмеження від 0,8 до 1,0, але він може мати досить велике значення, яке залежить від зростання дебіторської заборгованості. У роздрібній торгівлі цей коефіцієнт може знизитися до величини 0,4-0,5.

Наступний показник ліквідності балансу – коефіцієнт абсолютної ліквідності, який визначається співвідношенням найбільш ліквідних активів до поточних зобов'язань і розраховується за формулою [9,с.43]:

$$k_{аб.лік} = \frac{A_1}{\Pi_1 + \Pi_2}, \quad (47)$$

Даний коефіцієнт є найбільш жорстким критерієм платоспроможності і вказує, яку частку короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом. Величина його не повинна бути нижчою від 0,2.

Але на наш погляд, два останніх показники мають тільки аналітичне значення для оцінки платоспроможності.

Різні показники ліквідності важливі не тільки для керівників і фінансових працівників підприємств, ними цікавляться різні користувачі аналітичної інформації: коефіцієнт абсолютної ліквідності – для постачальників сировини і матеріалів; коефіцієнт суворої ліквідності – для банків; коефіцієнт покриття – для покупців і власників акцій та облігацій підприємства.

Якщо показники підприємства, що перевіряється, відхиляються

від допустимих величин, аудитор встановлює причину.

Аналізуючи показники фінансової стійкості і ліквідності підприємств (додаток Д), можна відзначити, що в основному всі запаси повністю покриваються власними оборотними засобами, тобто підприємства не залежать від зовнішніх кредиторів.

Коефіцієнт маневреності на кінець року досягає належного рівня на ВАТ “Бровар” і ВАТ “Опілля”. На ВАТ “Імперія С” і ВАТ “Славутич” він знижується і його значення не досягає потрібної величини. У першому випадку інформація дає надію на поступове поліпшення фінансової автономії в майбутньому, в другому – навпаки.

Коефіцієнт постійного активу вимірює частину джерел власних коштів залучених в основні засоби і позаоборотні активи. Чим вищий даний коефіцієнт, тим більш необхідне залучення довгострокових кредитів і позик, або ставиться питання про можливість зменшення основних засобів, але в першу чергу – інших позаоборотних активів. Це стосується ВАТ “Славутич”. У всіх випадках для поліпшення фінансового стану підприємства бажано, щоб джерела власних коштів збільшувалися більше, ніж вартість основних засобів і позаоборотних активів. Тоді індекс постійного активу зменшується, а мобільність майна збільшується, як на ВАТ “Бровар” або ВАТ “Опілля”.

Коефіцієнти автономії власних коштів збільшуються, що дає підставу аудиторів дати позитивну оцінку використання власних коштів товариств.

Аналіз коефіцієнтів платоспроможності (ліквідності) підприємств, використовуючи вищезазначені формули, почнемо з коефіцієнта покриття, який характеризує достатність оборотних засобів для погашення своїх боргів протягом року і є найбільш узагальнюючим показником платоспроможності. Переважно на всіх досліджуваних

товариствах він більший від необхідного рівня. На величину цього показника впливають декілька чинників: вплив форми розрахунків, оборотність оборотних засобів, галузеві та інші особливості товариств.

Тобто вважається, що товариство отримує позитивні результати навіть при величині цього коефіцієнта менше від його допустимої величини, тобто 2, але більшим як 1. Враховуючи це, можна вважати товариства, які ми досліджуємо, платоспроможними.

Коефіцієнт суворої ліквідності практично на всіх підприємствах знаходиться на допустимому рівні (додаток Д).

Наступний етап фінансового аналізу – аналіз фінансових результатів.

2.3 Удосконалення методики аналізу фінансових результатів

Основними завданнями підприємств є повне забезпечення споживачів високоякісною продукцією. Темпи зростання обсягу виробництва, підвищення його якості безпосередньо впливають на величину витрат, прибутків і рентабельність підприємства.

При переході до ринкової економіки особливе значення для підприємств галузей набувають їх фінансові результати, а особливо прибуток. У нових умовах господарювання від розміру прибутку значною мірою залежить виробничий і соціальний розвиток господарства, його фінансова стабільність, економічний стан і конкурентоздатність. Будучи одним з показників “фінансового здоров’я” підприємства, прибуток синтезує в собі кількість визначальних економічних умов, причому суттєво різного змісту. Обсяг прибутку, взятий відокремлено від інших економічних показників, не дає чіткого уяв-

лення про ціну досягнутого результату, чинники, які на нього впливають і вплив кожного з них у формуванні прибутку.

Для виявлення сутності, значення і місця прибутку в системі ринкової економіки проаналізуємо сучасну економічну літературу зарубіжних авторів [94,95,174]. Це буде мати, на наш погляд, теоретичне і практичне значення для країн, які трансформують свою економіку в ринкову.

Необхідно відзначити перш за все прагматизм і практицизм, які притаманні сучасним західним економістам при висвітленні питань прибутків. Головна увага ними приділяється використанню категорії прибутку для підвищення ефективності виробництва, стимулювання підприємництва, удосконалення системи управління на рівні підприємства і макроекономічному рівні.

Щодо сутності прибутку відзначимо, що отримання прибутку, як правило є результат виробництва і продажу товарів, оснований на залученні певної кількості чинників виробництва, перш за все праці і капіталу. Справжній прибуток виникає лише за умови збереження чинниками виробництва, особливо капіталом, їх початкової вартості. При цьому відносно періоду розподіляється очікуваний прибуток (розрахований при складанні попередніх кошторисів) і фактичний прибуток, який отримує підприємство протягом звітного періоду.

В економічній літературі Заходу переважно зустрічається два визначення прибутку. Перше — “прибуток за звітний період є різницею між вартістю чистих активів на кінець і початок періоду” [94,с.32]. Чисті активи визначаються при цьому шляхом віднімання від загальної вартості активів фірми (вартості нерухомості, машин і обладнання, запасів, цінних паперів, грошової наявності) величини заборгованості третім особам. Іншими словами, від загальної варто-

сті активів віднімається заборгованість підприємства (короткострокова, середньострокова, довгострокова) [24,с.97; 173,с.206].

Однак, для того, щоб розрахувати величину фактично отриманого прибутку, необхідно врахувати нові вклади власників фірми або отримані відшкодування, відповідно віднімаючи від різниці у вартості чистих активів додаткові вклади або додаючи до нього суму відшкодувань.

Друге визначення прибутку базується на понятті доходів і витрат [24,33,173]. Враховуючи це, прибуток є різниця між доходом і витратами виробництва. Він визначається також як перевищення доходів над витратами або як різниця між обсягом продаж за звітний період і сумою виробничих витрат і витрат розподілу. При визначенні прибутку в даному випадку значення має методика обчислення доходів і витрат, їх розмежування між звичайними періодами.

При розгляді складу прибутку автори виділяють три його складові: прибуток від основної діяльності фірми [76,97,143,180]; прибуток від володіння цінними паперами (акції, облігації); прибуток від зміни вартості елементів активів, які знаходяться у власності фірми (запасів, обладнання, цінних паперів) [134,с.50].

Перший складник прибутку є різницею між виручкою від продажу і витратами на виробництво та реалізацією товарів. Другий компонент прибутку — це отримані дивіденди і відсотки. Деякі складники знаходять своє точне відображення в бухгалтерському обліку. Третій компонент або вид прибутку впливає із факту володіння фірмою певними видами активів, вартість яких може змінюватись протягом звітного періоду. Якщо дані зміни позитивні, тобто ринкова вартість активів за звітний період збільшилася, можна говорити про потенційний прибуток, або додаткову вартість. Вона не реалізована фірмою, тому що оцінні елементи активів не продавалися. Тобто,

третьої складник — це теоретичний, потенційний прибуток, який не відображається в бухгалтерському обліку.

Функціональна роль прибутку в сучасному господарському механізмі будь-якого підприємства визначає аналітичні аспекти дослідження цієї економічної категорії.

Прибуток — це частина чистого доходу, який створюється в процесі виробництва і реалізується в сфері обігу, який безпосередньо отримують підприємства. Тільки після продажу продукції чистий дохід набирає форми прибутку. Кількісно — це різниця між виручкою (після виплати податку на додану вартість, акцизного збору та інших відрахувань з виручки в бюджетні і небюджетні фонди) і повною собівартістю реалізованої продукції [105,с.157]. Тобто, чим більший прибуток підприємство отримує, тим стабільніший його фінансовий стан. Тому фінансові результати діяльності необхідно вивчати в тісному взаємозв'язку з використанням і реалізацією продукції.

Крім цього, прибуток — це кінцевий результат діяльності підприємства, який характеризує абсолютну ефективність його роботи. В умовах ринкової економіки прибуток є важливим фактором стимулювання виробничої і підприємницької діяльності підприємства і створює фінансову основу для її розширення, задоволення соціальних і матеріальних вимог колективу. Податок на прибуток є також основним джерелом формування доходів бюджету. За рахунок прибутку погашаються боргові зобов'язання підприємств перед банками та інвесторами. Цебто прибуток — це один із важливих узагальнюючих показників ефективності виробничої, комерційної і фінансової діяльності підприємства. Сума прибутку, яку отримує підприємство, зумовлена обсягом продаж продукції, її якістю та конкурентоспроможністю на внутрішньому і зовнішньому ринках, асортиментом, рі-

внем затрат і інформаційними процесами, якими супроводжується становлення ринкових відносин. [95,с.4].

Підпорядкування аналізу потребам управління визначає необхідність в першу чергу визначення цілей господарської діяльності підприємства. Зміст кожного структурного елементу аналізу (етапу, підетапу і т.д.) залежить від мети діяльності об'єкта аналізу, цілі слід формулювати на основі відповіді на питання: що таке господарська діяльність підприємства, в якому напрямі вона розвивається і якою їй необхідно бути.

Ціль — якісна категорія в управлінні, яка є загальним спрямуванням діяльності [7, с.29].

Цілі впливають з аналізу реальної діяльності, а не з формальних побудов теорії. Залежно від складності і багатогранності проблеми, яку необхідно розв'язати, ціль її вирішення постає як більш або менш складна система уявлень про бажаний результат діяльності. У даному випадку не можна говорити про ціль в однині, а тільки про систему цілей, яка забезпечує взаємне погодження одиничних цілей.

Основна мета господарської діяльності броварних підприємств полягає в досягненні максимального позитивного фінансового результату, тобто в максималізації прибутку від виробництва і реалізації продукції. Саме на досягнення даної мети повинні спрямовуватися всі зусилля підприємств галузі. Однак поряд з виділенням основної мети підприємств доцільно визначити нижчі за рівнем цілі (підцілі) ділової активності підприємства. На нашу думку, цілями нижчого рівня для броварних підприємств, враховуючи умови господарювання на сучасному етапі, повинні бути:

- досягнення максимального рівня задоволення потреб споживача;

– досягнення максимальної завантаженості обладнання на підприємствах у зв'язку з сезонним виробництвом.

Реалізація даних цілей сприятиме досягненню основної — позитивного фінансового результату.

Вивчення економічної літератури і практики свідчить, що на даний час відсутній єдиний підхід до аналізу фінансових результатів діяльності підприємств. Існують такі аналітичні підходи: з позиції отримання фінансового результату, з позиції його розподілу, з точки зору першого і другого.

Перший підхід має за мету визначення можливостей і умов одержання того чи іншого фінансового результату, оцінку впливу різних чинників на його величину. В рамках даного підходу доцільно виділяти дві групи чинників, які впливають на формування фінансових результатів підприємства — фінансово-економічних і техніко-організаційних [43]. До фінансово-економічних чинників належить обсяг і структура продукції, витрати на продукцію, а також позареалізаційні результати (див. рис.2.4). Перші три чинники, які безпосередньо належать до процесу виробництва, мають найбільш важливе значення для формування фінансових результатів. Відповідно розробці методики їх аналізу необхідно приділити основну увагу при розгляді питань аналізу господарської діяльності броварних підприємств.

До техніко-організаційних чинників належить виробничий потенціал підприємства, кадровий, організація системи “попит - пропозиція” (див. рис. 2.5).

Другий підхід до аналізу фінансових результатів пов'язаний з розподілом одержаного прибутку. Одним з напрямів аналізу в рамках даного підходу є дослідження впливу різних чинників на розподіл при-

бутку підприємств. До чинників належать форма власності, система оподаткування, рівень рентабельності роботи підприємства.

Третій підхід до аналізу фінансових результатів має охоплювати спільний аналіз чинників, які впливають як на формування, так і на розподіл прибутку. Даний аналіз можливий на основі використання економіко-математичних методів, а саме задач лінійного і нелінійного програмування.

Беручи до уваги основну мету підприємств даної галузі, яка полягає в отриманні максимального прибутку, доцільним і можливим, на нашу думку, є обмеження кола питань аналізу фінансових результатів рамками другого підходу.

Ми вже зазначали в попередньому розділі, що для фінансового аналізу використовують звітність підприємства, яка складається з відповідних форм і додатків і містить велику кількість показників. Звіт про фінансові результати підприємств до 1 січня 2000р. використовував наступні головні показники: виручка від реалізації продукції без податку на додану вартість і акцизного збору, прибуток від реалізованої продукції, результат від іншої реалізації, сальдо доходів і витрат від позареалізаційних операцій, балансовий і чистий прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства.

Значення прибутку переважно зумовлено тим, що з одного боку, він залежить від якості праці підприємств, підвищує економічну зацікавленість його працівників в найбільш ефективному використанні ресурсів, тому прибуток – основне джерело виробничого і соціального розвитку підприємства, а з іншого боку — це джерело формування державного бюджету [9,с.63]. Отже, в зростанні суми прибутку зацікавлені як підприємства, так і держава.

На наш погляд, структуру формування загального фінансового результату в умовах ринкової економіки можна подати схемою, за-

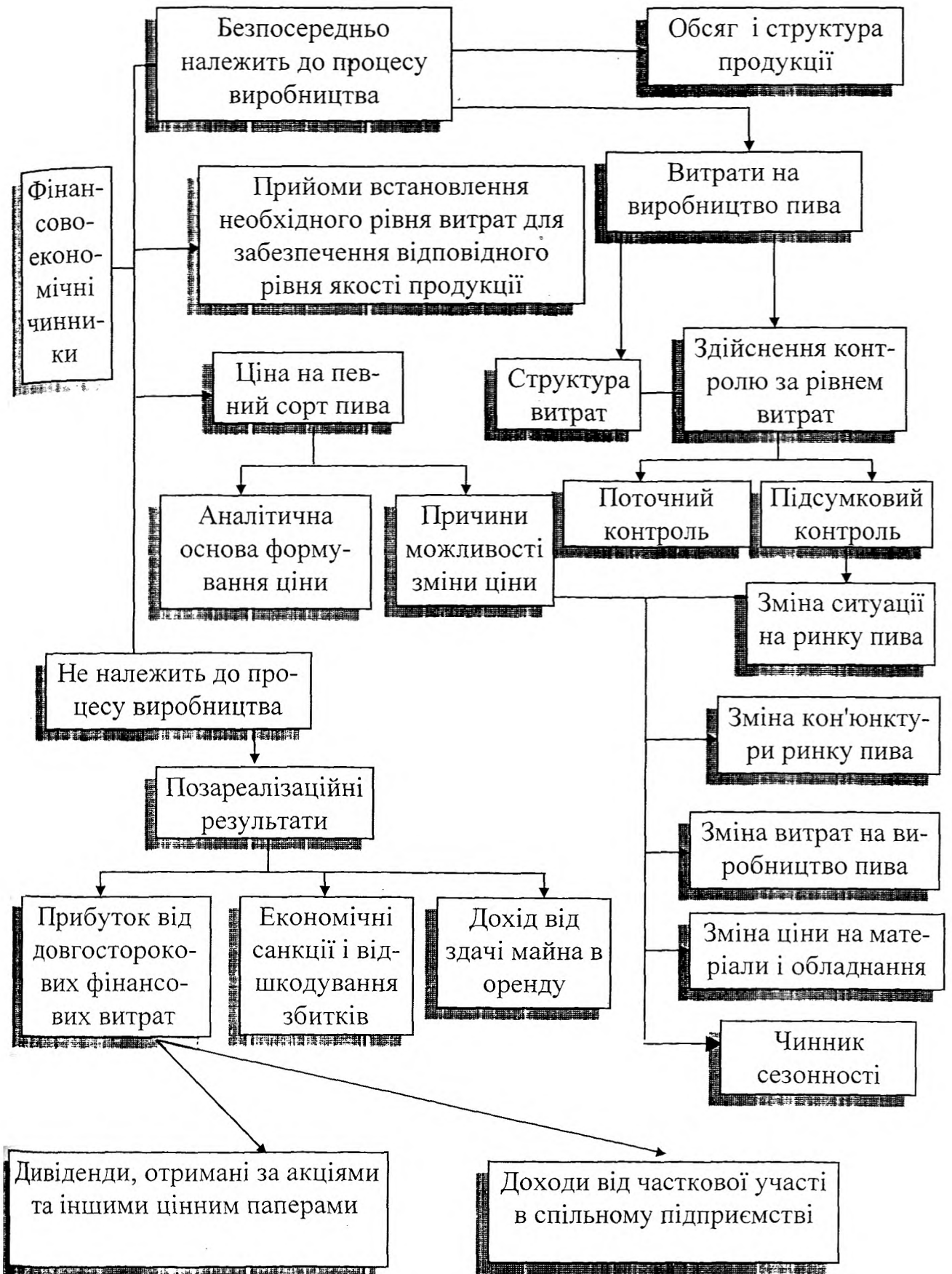

Рис. 2.4. Схема класифікації фінансово-економічних чинників, які впливають на формування фінансових результатів browарних підприємств

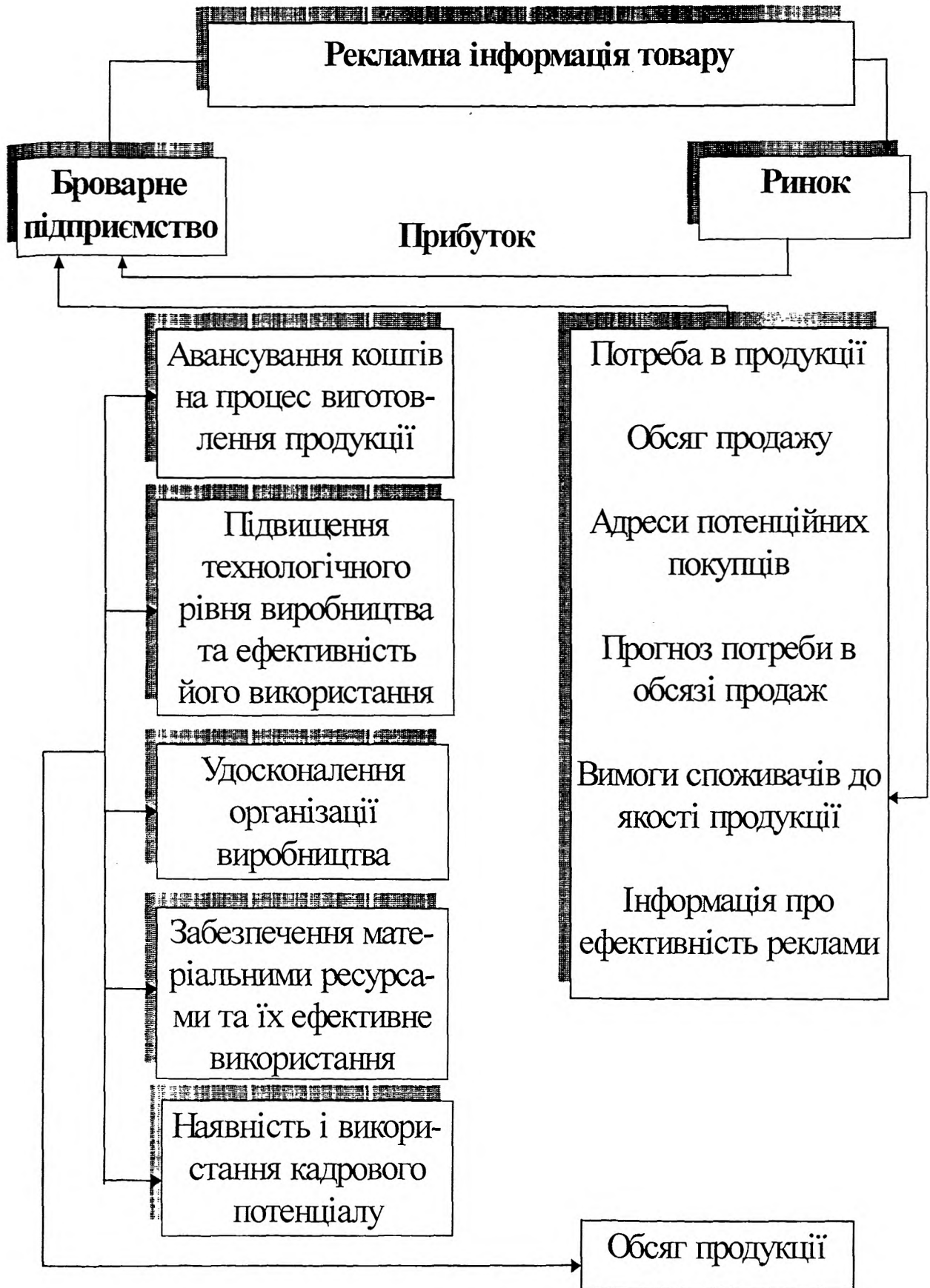

Рис. 2.5. Схема класифікації техніко-організаційних чинників, які впливають на формування фінансових результатів броварних підприємств

пропонованою науковцями Артеменко В.Г. та Беллендиром М.В.(див. рис. 2.6).

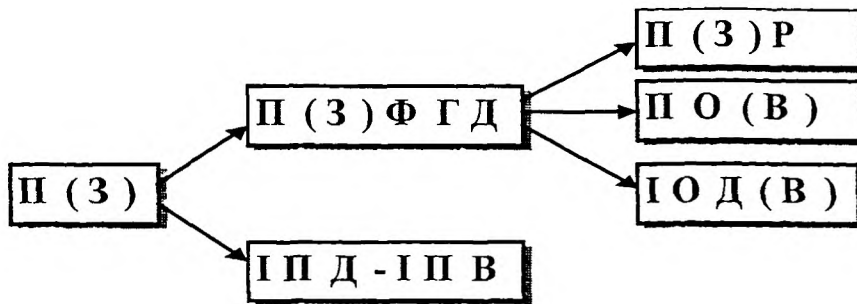

Рис. 2.6. Формування загального фінансового результату в ринкових умовах господарювання

де П(З) — прибуток (збитки) звітного періоду;

П(З)ФГД — прибуток (збитки) від фінансово-господарської діяльності;

ІПД — інші позареалізаційні доходи;

ІПВ — інші позареалізаційні витрати;

П(З)Р — прибуток (збитки) від реалізації;

ПО(В) — відсотки до одержання (до виплати);

ІОД(В) — інші операційні доходи (витрати).

Зміст прибутку від реалізації можна відобразити формулою:

$$\text{П(З)Р} = \text{ВР} - \text{СР} - \text{КВ} - \text{УВ}, \quad (48)$$

де ВР — виручка від реалізації товарів, продукції, робіт, послуг в нетто оцінці;

СР — собівартість реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг в нетто оцінці;

КВ — комерційні витрати;

УВ — управлінські витрати.

Необхідно відзначити, що балансовий прибуток є загальним як для балансу, так і для звіту про фінансові результати. Тому він використовується відповідно як в аналізі фінансового стану у вигляді одного з джерел власних коштів, так і в аналізі фінансових результатів, де він є одним з головних об'єктів дослідження. Даний факт не порушує обраний нами принцип розподілу фінансового аналізу на дві частини, тому що показник балансового прибутку в двох відповідних звітах має різне змістове та інформаційне навантаження.

Балансовий прибуток до прийняття Положення(стандарта) бухгалтерського обліку №3 “Звіт про фінансові результати” складався з прибутку від реалізації продукції, прибутку від іншої реалізації і доходів та витрат від позареалізаційних операцій[143, с.327].

З прийняттям Закону України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” та Положень(стандартів) бухгалтерського обліку, зокрема №3, прибуток складається з прибутку від звичайної та надзвичайної діяльності. Перший охоплює прибуток від основної діяльності(операційної) та іншої(фінансова та інвестиційна)[66, с.9].

Основну частину балансового прибутку підприємства становить прибуток від реалізації товарної продукції (робіт, послуг).

Чистий прибуток — це прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства після виплати всіх податків, економічних санкцій і відрахувань у добродійні фонди. Щоб керувати прибутком, необхідно провести об'єктивний системний аналіз формування розподілу і використання прибутку, який дозволить виявити резерви його зростання. Даний аналіз значущий як для внутрішніх, так і зовнішніх суб'єктів, тому що зростання прибутку визначає зростання потен-

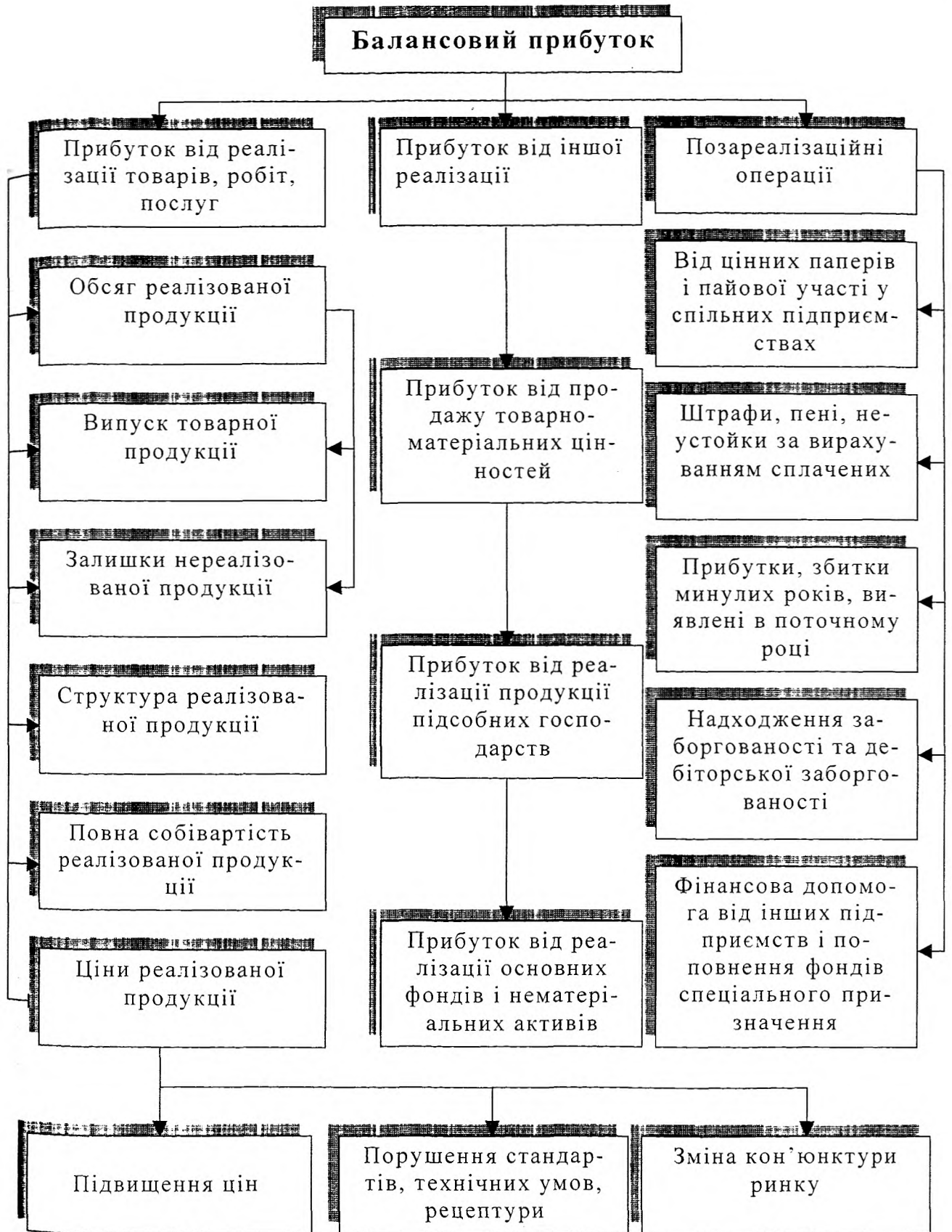

Рис 2.7. Схема факторного аналізу балансового прибутку

ційних можливостей підприємства, підвищує ступінь його ділової активності, збільшує розміри доходів засновників і власників, характеризує фінансовий стан підприємства.

Основні завдання аналізу, який ми пропонуємо на основі вивчення вітчизняної і зарубіжної літератури, такі:

- оцінка плану (прогнозу) прибутку;
- вивчення складу і структури прибутку в динаміці;
- виявлення і кількісне вимірювання впливу чинників, що формують прибуток;
- виявлення резервів зростання прибутку;
- вироблення рекомендацій для найбільш ефективного формування і використання прибутку з врахуванням перспектив розвитку підприємства.

Використовуючи схему факторного аналізу балансового прибутку можна визначити: загальну оцінку виконання плану прибутку; зміну окремих складових частин прибутку і вплив цієї зміни на балансовий прибуток; зміну темпів зростання балансового прибутку в розрізі окремих складових частин.

Таким чином, аналіз результатів діяльності підприємства включає такі обов'язкові елементи обстеження, по-перше, зміни кожного показника за поточний аналізований період ("горизонтальний аналіз"); по-друге, дослідження структури відповідних показників і їх зміни ("вертикальний аналіз"), по-третє, вивчення в загальному вигляді динаміки змін показників фінансових результатів за ряд звітних періодів ("трендовий аналіз показників"). Дослідження проводили на прикладі ВАТ "Бровар".

Горизонтальний аналіз абсолютних показників, поданих в табл.2.5 свідчать, що підприємство в звітному періоді досягло високих фінансових результатів у господарській діяльності порівняно з

фактичними даними попереднього року. Балансовий прибуток зріс на 186,2% і на цю саму величину зріс чистий прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства.

Таблиця 2.5

Аналіз рівня і динаміки показників фінансових результатів діяльності ВАТ “Бровар” за 1998 р (тис.грн.)

№ п/п	Показник	За минулий рік	За звітний період (1998)	% до базису
1	Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без податку на додану вартість і акцизного збору	3983	5734.9	144
2	Витрати на виробництво реалізованої продукції	1608	2427.5	150.9
3	Прибуток від реалізації продукції	1072	1956.1	182.5
4	Результат від іншої реалізації	10	58.5	585
5	Сальдо доходів і витрат від позареалізаційних операцій	-	-	-
6	Балансовий прибуток	1082	2014.6	186.2
7	Чистий прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства	1082	2014.6	186.2

Позитивним чинником зростання балансового прибутку є збільшення прибутку від реалізації продукції за рахунок зростання обсягу реалізації (144%) і відносного зменшення витрат на виробництво продукції.

Також, використовуючи дані табл. 2.5, при аналізі структури прибутку ВАТ “Бровар” (вертикальний аналіз) дозволяє прокоментувати, що основну частину прибутку на даному підприємстві становить прибуток від реалізації продукції. Однак збільшення прибутку

майже в 2 рази порівняно з 1997р. викликає сумнів щодо досягнень підприємства. Тому необхідно провести дослідження з приводу впливу чинників на формування прибутку підприємства.

Зміни прибутку від реалізації товарної продукції у загальному випадку формуються під впливом таких чинників: зміни обсягу реалізації, зміни структури реалізації, зміни відпускних цін на реалізовану продукцію, ціни на сировину, матеріали, паливо, тарифів на енергію і перевезення, рівня затрат матеріальних і трудових ресурсів. Зрозуміло, що більшість показників, які використовуються для факторного аналізу прибутку вилучаються не тільки з даних бухгалтерської звітності, необхідно використовувати крім неї дані бухгалтерського обліку. При цьому ми не поступаємося головним принципом розподілу фінансового аналізу на частини. Крім того, факторний аналіз прибутку належить саме до аналізу фінансових результатів.

За наведеною в аналітичній таблиці інформацією розраховуємо вплив чинників на зміну балансового прибутку.

Як зазначено вище, на зміну балансового прибутку впливає зміна складових частин балансового прибутку підприємства, які одночасно є і чинниками.

Таблиця 2.6

Факторний аналіз прибутку від реалізації ВАТ "Бровар"

№ п/п	Показники	Базисний період (1997 р.)	По базису на фактично реалізовану продукцію	Звітний період (1997 р.)
1	Виручка від реалізації продукції	3983	4445	5734.9
2	Собівартість реалізованої продукції	1514	1690	2143
3	Прибуток від реалізації	1072	1196.97	1956.1

Аналізуючи досвід вітчизняних та закордонних науковців, проведено факторний аналіз ВАТ “Бровар”, використовуючи звіт про фінансові результати за 1998р.

Розраховуємо вплив основних чинників на прибуток від реалізації.

1. Зміну відпускних цін на продукцію шляхом порівняння даних таблиці 2.6

$$\Delta P(p) = \sum q_1 p_1 - q_1 p_0 \quad (49)$$

де $P(p)$ зміна прибутку за рахунок відпускних цін на продукцію;

q_1 - кількість реалізованої продукції в звітному періоді;

p_1 - ціна реалізованої продукції в звітному періоді;

p_0 - ціна реалізованої продукції в базисному періоді.

$$\Delta P(p) = 5334.9 - 4445$$

$$\Delta P(p) = 889.9 \text{ тис.грн.}$$

У даному випадку вона становить 889.9 тис.грн. і відображає зростання цін в результаті інфляції. Аналіз даних бухгалтерського обліку дозволить виявити причини і величину збільшення цін в кожному конкретному випадку.

2. Зміна обсягу продукції шляхом множення прибутку базисного періоду на коефіцієнт зміни обсягів реалізації продукції в оцінці за базисною собівартістю і порівняння цієї суми з прибутком базисного періоду, тобто:

$$\Delta P(k_1) = P_0 k_1 - P_0 = P_0 (k_1 - 1), \quad (50)$$

де $\Delta P(k_1)$ — зміни прибутку за рахунок змінювання обсягу продукції в оцінці за базисною собівартістю;

k_1 — коефіцієнт зміни обсягу реалізованої продукції в оцінці за базисною собівартістю:

$$K_1 = \frac{\sum q_1 C_0}{\sum q_0 C_0}; \quad (51)$$

де q_0 — кількість реалізованої продукції в базисному періоді;

C_0 — собівартість реалізованої продукції в базисному періоді;

$$\Delta P(k_1) = 1072 * (1690.50/1514) - 1072$$

$$\Delta P(k_1) = 1196.97 \text{ тис. грн.}$$

$$1196.97 - 1072 = 124.97 \text{ тис. грн.}$$

3. Зміна в структурі реалізованої продукції шляхом наступного розрахунку: базисна величина прибутку коректується на різницю коефіцієнта зміни обсягу реалізації продукції в оцінці за відпускними цінами і коефіцієнта зміни обсягу реалізації продукції за базовою собівартістю. За даними таблиці 2.6 це виглядає так:

$$\Delta P(k_1 k_2) = P_0 * (K_2 - K_1), \quad (52)$$

де $\Delta P(k_1 k_2)$ - зміна прибутку за рахунок структурних зрушень в обсязі реалізації продукції,

K_2 — коефіцієнт зміни обсягу реалізації в оцінці за відпускними цінами:

$$K_2 = \frac{\sum q_1 P_0}{\sum q_0 P_0}; \quad (53)$$

$$\Delta P(k_1 k_2) = 1072 \times \left(\frac{4445}{3983} - \frac{1690}{1514} \right)$$

$$\Delta P(k_1 k_2) = -0.1072 \text{ тис. грн, або } 1072 \text{ тис. грн.}$$

Отже, незначні зміни в структурі реалізації (0.001) зменшили суму прибутку від реалізації.

4. Зміна в собівартості продукції подана у вигляді розрахунку:

$$\Delta P(o) = \sum q_1 C_1 - \sum q_1 C_0, \quad (54)$$

де C_1 — собівартість реалізованої продукції в звітному періоді,

$\Delta P(o)$ — зміна прибутку за рахунок зміни в собівартості.

$$\Delta P(o) = 2143 - 1691$$

$$\Delta P(o) = 452 \text{ тис. грн.}$$

5. Зміна в собівартості за рахунок структурних зрушень у складі продукції шляхом порівняння базисної собівартості, скоригованої на коефіцієнт зростання обсягу продукції, з базисною собівартістю фактично реалізованої продукції у звітному періоді:

$$\Delta P(Sk) = \sum q_0 C_0 K_2 - \sum q_1 C_0 \quad (55)$$

де $P(Sk)$ — зміна прибутку за рахунок зміни собівартості в результаті структурних зрушень у складі продукції.

$$\Delta P(Sk) = \frac{1514 * 4445}{3983} - 1691$$

$$\Delta P(Sk) = 1.39 \text{ тис.грн.}$$

6. Зміна цін на матеріали, тарифи та послуги (електроенергія, водопостачання ...), які визначаються за даними аналітичного обліку і розрахунку аналітика.

У даному прикладі зростання цін на матеріали, тарифи та послуги в загальній сумі склали 205 тис. грн, що призвело до зменшення прибутку на цю суму.

7. Зміна затрат на 1 грн. продукції шляхом порівняння базисної собівартості реалізованої продукції звітного періоду і фактичної собівартості, підраховано з врахуванням зміни цін на матеріальні та інші ресурси. Останній показник собівартості не подано в таблиці 2.7 Дані про нього знаходяться в економічному відділі і в нашому прикладі він становить 1651 тис.грн. Отже, скорочення витрат на 40 тис.грн. на 1 грн. продукції позитивно вплинуло на прибуток, що є

результатом режиму економії, який використовується на ВАТ “Бровар”.

Результати факторного аналізу узагальнені в табл.2.7.

Таблиця 2.7

Результати розрахунку впливу чинників на прибуток від реалізації продукції ВАТ “Бровар” в тис.грн

№п/п	Показники	Сума зміни (+; -)
	Відхилення прибутку – всього, в тому числі за рахунок чинників:	395.89
1	збільшення відпускних цін на продукцію	889.9
2	збільшення обсягу продукції	124.97
3	зміни в структурі продукції	-0.1072
4	збільшення в собівартості одиниці продукції	-452
5	зміни в собівартості за рахунок структурних зрушень в складі продукції	-1.87
6	зростання цін на матеріали, тарифи та послуги	205
7	скорочення рівня витрат	+ 40

Отже, приріст прибутку порівняно з минулим роком становив 395.89 тис. грн. Він створився за рахунок зміни собівартості продукції: (452 тис. грн.), а також в зв’язку із збільшенням обсягу продукції (124.97 тис. грн.) при одночасному зменшенні прибутку за рахунок збільшення цін на матеріали і тарифи та послуги (205 тис. грн.).

Відразу можна проаналізувати розподіл прибутку, який ВАТ “Бровар” отримало за 1997-1998 роки.

Аналізуючи II розділ звіту про фінансові результати бачимо, що перш за все з прибутку вноситься в бюджет податок. Напрями використання чистого прибутку визначаються підприємством самостійно.

З даних табл. 2.8 бачимо, що чистий прибуток звітного періоду порівняно з аналогічним періодом минулого року збільшився на 932.6 тис. грн. Збільшилися величини відрахувань з чистого прибутку в фонд розвитку підприємства (388 тис.грн), фонд соціального розвитку (162.9 тис.грн.), та фонд матеріального заохочення (163.5 тис.грн.).

Таблиця 2.8

Використання чистого прибутку ВАТ “Бровар” тис. грн.

№ п/п	Показники	Звітний період (1998 р.)	Аналогічний період минулого року (1997 р.)	Відхилення (+; -)
1	Чистий прибуток	2014.6	1082	932.6
а	У фонд розвитку підприємства	758	370	388
б	У фонд соціального розвитку	272.9	110	162.9
в	У фонд матеріального заохочення	333.5	170	163.5
г	Дивіденди	151.6	89	62.6
д	на добродієнні та інші цілі	22.7	18.6	4.1

Розподіл чистого прибутку в акціонерних товариствах — це основне питання їх дивідендної політики. На ВАТ “Бровар” за 1998р. було нараховано дивідендів на загальну суму 151.6 тис. грн, однак оплата дивідендів за 1998 рік не проводилась, а вся сума була спрямована у фонд розвитку виробництва.

При проведенні фінансового аналізу ми хочемо зупинитися більш детально на характеристиці необхідності та корисності проведення аналізу потоку грошових коштів. Погодимося, що обмеженість включення даного виду аналізу у фінансовий аналіз за обраним нами принципом — характеру джерела інформації — є спірним питанням.

Аналіз потоку грошових коштів може розглядатися як граничний вид аналітичних робіт між аналізом фінансового стану і аналізом фінансових результатів, тому що він об'єднує дані балансу та звіту про фінансові результати. Ми вже говорили, що величина прибутку не завжди дає повну та достовірну картину про діяльність підприємства. Користувачі, які знайомляться з фінансовими звітами, інколи можуть бути введені в оману:

- а) Якщо підприємство після виплати податків має певну суму, акціонери можуть подумати, що дану суму можна виплатити у вигляді дивідендів, не завдаючи шкоди основній діяльності, дана сума не буде виплачена. Тобто надії акціонерів не виправдовуються.
- б) Співпрацівники можуть помилитися, думаючи, що за рахунок отриманого прибутку буде підвищена заробітна плата на наступний рік. Однак це залежить від наявності готівки.
- в) Керівники підприємства можуть подумати: якщо підприємство отримує прибуток з розрахунку ціни придбання і реінвестує певну частину прибутку, то воно розширюється. Однак, з врахуванням інформації підприємство може отримувати прибуток таким чином, але при перерахунку на діючі ціни, може статися, що воно несе збитки. Тобто можливості підприємства зменшуються.
- г) Кредитори можуть зробити висновок, що рентабельне підприємство функціонує з успіхом. Однак, підприємство може здійснювати великі витрати, враховуючи при розрахунку поточного прибутку лише невелику частину цих витрат. У результаті підприємство може показати прибуток, і одночасно мати великі проблеми в плані ліквідності (аналогічна проблема привела до краху компанії Rolls Royce у 1971 році).

Загальний вигляд звіту про джерела і використання запасів, який дає уявлення про потік грошових коштів, буде мати наступний

ВИГЛЯД:

Таблиця 2.9

Звіт про джерела та використання запасів підприємства

№ п/п	Показник	Умовні позначення
	I. Фінансовий результат від основної діяльності	
1	Прибуток без відрахування податку	A ₁
2	Амортизація	A ₂
3	Прибуток (збитки) від реалізації	A ₃
	Загальна сума прибутку	A
	II Загальна сума коштів, отриманих від інших операцій	
4	Надходження від реалізації ОЗ	B ₁
5	Надходження від реалізації цінних паперів	B ₂
6	Новий випуск акцій	B ₃
7	Нова позика	B ₄
8	Інші надходження	B ₅
	Поправки на статті, які входять у рух коштів	
9	Знецінені матеріальні цінності	B ₆
10	Позитивні (негативні) курсові різниці	B ₇
	Всього від інших операцій	B
	III Використання засобів (прибутку)	
11	Придбання ОЗ	C ₁
12	Податки	C ₂
13	Виплата дивідендів	C ₃
14	Погашення позики за рахунок прибутку	C ₄
15	Інші виплати за рахунок чистого прибутку	C ₅
	Всього використано прибутку	C
	IV Зміни оборотного капіталу	
16	Зміни у величині запасів	D ₁
17	Зміни у дебіторській заборгованості	D ₂
18	Зміни у кредиторській заборгованості	D ₃
19	Зміни залишків по касі та рахунках в банку	D ₄
20	Зміни інших оборотних коштів і зобов'язань	D ₅
	Всього змін	D

З даних таблиці 2.5 може виконуватись рівність:

$$A+B-C=D \quad (56)$$

Тобто, як ми бачимо з таблиці 2.9, деякі висновки можна зробити безпосередньо із звіту про джерела та використання засобів. Даний звіт може допомогти аудиторю під час аналізу балансу та звіту про фінансові результати. Зокрема: звідки взяті кошти для виплати більш високого рівня дивідендів, якщо прибуток залишався таким самим, або зменшився; якщо прибуток зменшився, чому збільшились ліквідні засоби тощо.

Звичайно, дана форма звіту є західним впливом в роботі з економічною інформацією. Можливо, зміст цієї роботи буде найбільш зрозумілим, якщо зіставити аналіз ліквідності балансу з західним аналізом джерел і їх використання. Якщо аналіз ліквідності, який проводити за звичайною схемою, констатує ступінь ліквідності, то аналіз джерел і їх використання пояснює, оправдовує, поглиблює визначену ступінь ліквідності. Вона показує суму прибутку, отриману за певний період часу з збільшенням або зменшенням ліквідних засобів за той же період часу.

У практиці фінансового аналізу останнім часом знайшли широке застосування відносні показники, тобто коефіцієнти. Поряд з показниками фінансової стійкості та ліквідності використовують показники рентабельності та ділової активності.

Аналіз з допомогою коефіцієнтів найбільш яскраво пояснює суттєвість логіки управління. Ланцюжок взаємозв'язку досить міцний: керувати — тобто змінювати показники, змінювати показники — збільшувати або зменшувати значення коефіцієнтів.

Для проведення аналізу, рентабельності та ділової активності необхідно знати дві величини: фактичну і базисну.

Ділова активність підприємства в фінансовому аспекті виявляється перш за все в швидкості обертання його коштів. Рентабельність підприємства відображає ступінь прибутковості його діяльності.

Більшість економістів сутність рентабельності підводять до норм прибутку. Так наприклад, Л.І.Щедра і В.В.Шинин вважають, що “рентабельність — по суті, норма прибутку, тобто співвідношення прибутку і собівартості продукції або виробничих фондів”. Даний підхід знайшов відображення і в підручниках [103,146]. Деякі економісти стверджують, що поза прибутком рентабельності, як економічної категорії, не існує. Тому прибуткове господарство необхідно називати рентабельністю.[76,с.8].

Недолік позиції цих авторів полягає в тому, що вони пов’язують рентабельність тільки з прибутком, при цьому ігноруючи категорію — чистий дохід. І врешті вони роблять спробу узагальнити визначення “рентабельність” з визначенням “норма рентабельності”. З таким підходом погодитися неможливо, тому що сплутуються два різних визначення. Справа в тому, що норма рентабельності — це конкретна форма виявлення рентабельності, її показник. Тому ототожнення рентабельності з її нормою вважаємо помилковою.

На найбільш правильному шляху, на наш погляд, ті вчені, які під рентабельністю розуміють дохідність, прибутковість виробництва. Так З.В.Атлас говорить, що “рентабельність виробництва в широкому розумінні — це дохідність, яка виражена в вартісній грошовій формі”. Дану позицію поділяють С.М.Кованов і В.А.Свободін, вони пишуть, що рентабельність характеризує прибутковість, дохідність за певний термін часу [106,с.116].

Аналіз ділової активності і рентабельності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різнорідних фінансових коефіцієнтів обо-

ротності і рентабельності, як є відносними показниками фінансових результатів діяльності підприємства.

На нашу думку, досить вдало вищезазначені показники згрупував Негашев Є.В. (див. табл.2.10).

Таблиця 2.10

Схема формування показників рентабельності і ділової активності

Фінансовий результат Знаменник фінансового коефіцієнта	Виручка від реалізації	Прибуток
Виручка від реалізації	х	Рентабельність продаж
Показник активів підприємства або їх джерел	Оборотність активів підприємства або їх джерел	Рентабельність активів підприємства або їх джерел

В першому рядку і в першому стовпчику її подані можливі варіанти відповідного чисельника та знаменника фінансового коефіцієнта, на перехрещенні другого і третього стовпчиків та другого і третього рядка показані три різних типи відносних показників, які отримані при можливому сполученні чисельника і знаменника (вийняток становить перехрещення другого стовпчика і другого рядка, які не дають показника) [106,с.120].

У загальному вигляді формули фінансових коефіцієнтів, які формуються за даною схемою, виглядають так:

Оборотність активів або їх джерел ОА(Д)	- <u>Виручка від реалізації (ВР)</u> - Середня за період величина (57) активів або їх джерел, ((СВА)(Д))
Рентабельність активів або їх джерел РА(Д)	<u>Прибуток (П)</u> За період середня величина (58) активів або їх джерел, ((СВА)(Д))
Рентабельність продаж	<u>Прибуток (П)</u> Виручка від реалізації (ВР) (59)

У формулах запропонованих Негашевим Є.В , повністю не конкретизований показник прибутку, тому що ним може бути прибуток від реалізації продукції, а для формули 59 ще і балансовий прибуток, а також чистий прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків. Якщо рентабельність активів (джерел) вираховується на основі прибутку від реалізації, досягається зіставленням з рентабельністю продажу, тоді між коефіцієнтами, виникає певна взаємозалежність:

$$РА(Д)=РП*ОА(Д) \quad (60)$$

Формула показує, що прибутковість активів підприємства (джерел) зумовлена політикою ціноутворення підприємства, рівнем затрат на виробництво реалізованої продукції, діловою активністю підприємства, яка вимірюється оборотністю коштів або їх джерел. Формула (60) вказує на шляхи підвищення рентабельності використання активів або їх джерел (тобто ступінь прибутковості використання капіталу підприємства або його складових частин). При низькій прибутковості продажу необхідно прагнути до прискорювання

обороту капіталу та його елементів і навпаки, низька ділова активність підприємства може бути компенсована тільки зниженням витрат на виробництво продукції або зростанням цін на продукцію, тобто підвищенням рентабельності продажу.

У формулах (57) і (58) також не конкретизований середній показник величини активів підприємства (джерел) за певний період. Як показник може використовуватися: підсумок балансу, величина мобільних засобів, дебіторська заборгованість, основні засоби та інші позаоборотні активи, власні кошти тощо. Розглянемо найбільш важливі фінансові коефіцієнти рентабельності і ділової активності, які можна отримати при різних варіаціях знаменника відносного показника. Позначення використовуються з попередніх таблиць [106, с.116-120].

R — блок аналізу рентабельності;

A — аналіз ділової активності;

K — коментарій до блоку аналізу [104];

1R — рентабельність продажу.

$$R_{1R} = \frac{P^P}{N^P}, \quad (61)$$

де N^P — виручка від реалізації продукції (робіт, послуг);

P^P — прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг);

2R — рентабельність всього капіталу підприємства

$$R_{2R} = \frac{P^P}{B_{CP}}, \quad (62)$$

де B_{CP} — середній підсумок балансу за період, що перевіряється, а як P можна використовувати балансовий прибуток (P_0), прибуток від реалізації (P_p).

Він показує ефективність використання майна підприємства. Зменшення цього коефіцієнта свідчить про зменшення попиту на продукцію або наявність зайвих активів.

3R — рентабельність основних засобів й інших позаоборотних активів

$$R_{3R} = \frac{P^P}{OZ_{CP}}, \quad (63)$$

де OZ_{CP} — середня величина основних засобів й інших оборотних активів за даними балансу за аналізований період;

4R — рентабельність власного капіталу

$$R_{4R} = \frac{P^P}{D_{BCP}}, \quad (64)$$

де D_{BCP} — середня величина джерел власних коштів підприємства за балансом за аналізований період.

5R — рентабельність перманентного капіталу

$$R_{5R} = \frac{P^P}{D_{BCP} + D_{KCP}}, \quad (65)$$

де D_{KCP} — середня величина довгострокових кредитів і позик, що відображає ефективність використання капіталу, який вкладений у діяльність підприємства на довготривалий строк.

Коефіцієнти ділової активності:

k_{1A} — коефіцієнт загальної оборотності капіталу

$$k_{1A} = \frac{N^P}{B_{CP}}, \quad (66)$$

k_{2A} — коефіцієнт оборотності мобільних засобів

$$k_{2A} = \frac{N^P}{З_{CP} + R_{A.CP}}, \quad (67)$$

де $R_{A.CP}$ — середня величина грошових коштів, розрахунків й інших активів;

k_{3A} — коефіцієнт оборотності запасів і затрат

$$k_{3A} = \frac{S^B}{З_{CP}}, \quad (68)$$

де S^B — затрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг);

k_{4A} — коефіцієнт оборотності готової продукції

$$k_{4A} = \frac{S_P}{З_{CP}^Г}, \quad (69)$$

де $З_{CP}^Г$ — середня величина готової продукції за аналізований період.

k_{5A} — коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості

$$k_{5A} = \frac{N^P}{R_{A.CP}}, \quad (70)$$

де $R_{A.CP}$ — середня величина дебіторської заборгованості.

k_{6A} — середній строк обороту дебіторської заборгованості

$$k_{6A} = \frac{365}{k_{5A}}, \quad (71)$$

k_{7A} — коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

$$k_{7A} = \frac{\Delta Д}{R_{A.CP}}, \quad (72)$$

де $\Delta Д$ — величина використання грошових коштів за аналізований період.

$R_{P,CP}$ — середня величина кредиторської заборгованості.

k_{8A} — середній строк обороту кредиторської заборгованості.

$$k_{8A} = \frac{365}{k_{7A}}, \quad (73)$$

k_{9A} — фондівдача основних засобів й інших позаоборотних активів

$$k_{9A} = \frac{N^P}{OЗ_{CP}}, \quad (74)$$

k_{10A} — коефіцієнт оборотності власного капіталу

$$k_{10A} = \frac{N^P}{Д_{CP}^B}, \quad (75)$$

Зменшення даного коефіцієнта свідчить про бездіяльність частини власних коштів. Усі решта показники ділової активності відображають швидкість обертання капіталу, мобільних засобів, запасів і затрат, готової продукції тощо. На основі показників фінансового стану, рентабельності та ділової активності здійснюється рейтингова оцінка фінансової діяльності підприємства.

Аналізуючи результати таблиці 2.1 і додатки З,Е,Л,М, Н,П,Р,С,У можна зробити висновки, що виручка від реалізації ВАТ “Бровар” збільшується і до кінця 1998 року досягає 144%, на ВАТ “Опілля” — 155%. Це пояснюється збільшенням товарообігу і виробітку продукції товариствами.

Збільшення коефіцієнтів рентабельності та ділової активності говорить про позитивні результати роботи як товариств, так і галузі в цілому. Так наприклад, коефіцієнт оборотності активів показує, скільки разів за звітний період активи обернулися в “реалізації”

продукції. Дані коефіцієнти на підприємствах збільшуються, що говорить про ефективне використання засобів підприємства.

Тривалість обороту дебіторської заборгованості показує, за скільки днів рахунки покупців й інших дебіторів оплачуються. Додаток М свідчить: період інкасації боргу на ВАТ, що аналізується, в першому випадку скоротився на 12 днів, в другому — на 20, що може бути викликано підвищенням попиту на товар, погашенням простроченої заборгованості та іншими причинами.

Висновки до другого розділу

Підсумовуючи дослідження, які були проведені в другому розділі дисертаційної роботи можна зробити наступні висновки.

Аналізуючи праці вітчизняних і закордонних вчених щодо проведення аналізу фінансового стану ми пропонуємо проводити її у такій послідовності:

- економічне читання порівняльного аналітичного балансу;
- аналіз фінансової стійкості та платоспроможності;
- аналіз ліквідності.

Що стосується аналізу фінансових результатів, він складається з наступних блоків:

- аналіз фінансових результатів;
- аналіз динаміки і структури абсолютних фінансових результатів;
- факторний аналіз прибутку від основної діяльності;
- аналіз рентабельності і ділової активності.

У дисертаційному дослідженні на основі узагальнення та вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду ми пропонуємо для більш результативного проведення фінансового аналізу звіт про джерела та використання засобів підприємства (аналіз потоку грошових

коштів). Також для удосконалення методики фінансового аналізу нами запропоновано систему абсолютних і відносних показників, які дозволяють комплексно і об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємств пивоварної промисловості.

Обов'язки бухгалтера в Україні обмежуються лише правильністю, з точки зору держави, реєстрації фактів господарської діяльності. Фінансова звітність для нього лише узагальнення цих фактів.

Аудитор проводить аналіз для зовнішніх споживачів. У своїй діяльності він аналітично підходить до проведення будь-яких послуг.

Фінансовий аналіз і аналітична діяльність взагалі, з точки зору аудиту і під час його проведення, набуває дещо іншого змісту, аніж ми звикли собі уявляти, що ми спробуємо довести у наступному розділі.

Основні положення другого розділу знайшли відображення у наступних публікаціях 51, 52, 103.

РОЗДІЛ 3

ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Види аналітичних процедур та застосування їх в аудиторській діяльності

Фінансовий аналіз — як складова частина аудиту — дає відповіді на численні запитання користувачів бухгалтерської інформації.

Під час проведення аудиту важливе значення має розуміння суті і призначення процедур аудиту. В економічній літературі цьому питанню приділяється велика увага [1,6,8,12,26,91,137]. Серед науковців спостерігаються різні підходи щодо визначення суті аудиторських процедур та їх ролі в процесі аудиту.

Розглянемо деякі з них. Професор М.Т.Білуха трактує: “це дії, які конкретизують застосування методичних прийомів контролю процесу розширеного відтворення суспільно необхідного продукту, забезпечують виявлення конфліктних ситуацій з метою їх своєчасного усунення” [26,с.126].

Рудницький В. вважає, що аудиторські процедури — це система методичних дій аудитора, спрямованих на отримання достатніх і надійних доказів щодо об’єктів аудиту [140,с.43].

Зарубіжні економісти інакше трактують поняття аудиторських процедур. Е.А. Аренс і Дж.К. Лоббек вважають, що це “групи конкретних детальних інструкцій про особливості збирання свідомств того чи іншого типу на кожному етапі аудиту” [8,с.169].

Тобто, вивчаючи вітчизняну та зарубіжну літературу, можна зробити висновок, що більшість авторів характеризують процедуру

аудиту, як конкретні дії аудитора.

Зміст аналітичних процедур аудитор черпає з такої відомої галузі знань і практичної діяльності, як фінансовий аналіз.

У зарубіжній практиці протягом тривалого часу в аудиторській діяльності використовують аналітичні процедури, про що свідчить прийнятий Міжнародний норматив аудиту №12 “Аналітичні процедури”.

Аналітичні процедури більшою або меншою мірою використовує кожен аудитор. Однак під час роботи аудитор повинен обирати специфічні аналітичні процедури, які за своєю логікою, є методикою проведення фінансового аналізу.

Аналітичні процедури бувають різних видів, починаючи із звичайних порівнянь і закінчуючи комплексним аналізом з використанням складних моделей, які охоплюють різносторонні взаємозв'язки, елементи бази даних, статистичні методи [5,58].

В аудиті їх розглядають з двох точок зору. По-перше, аудитор кожен раз вирішує, які і скільки свідчень йому необхідно для підтвердження того, що всі елементи фінансової звітності і вся звітність подані об'єктивно. Така необхідність виникає щоразу при прийнятті рішень про міру достовірності обраного для перевірки значення показника, вказаного в статистичному або аналітичному обліку, або статті звітності. Враховуючи, що час проведення аудиторської перевірки обмежений, а вартість робіт домовлена із замовником, аудитор намагається обрати найбільш ефективні аудиторські процедури: перевірку, підтвердження, спостереження, опитування клієнтів, підрахунок, аналітичні процедури.

На кожному етапі аудиторської перевірки аудитор використовує будь-яку з перерахованих процедур, враховуючи свою кваліфікацію, а також бачення об'єкта дослідження. Якщо аудитор використовує

одразу декілька аудиторських процедур для підтвердження значущості певної події, порядок застосування їх нічим і ніким не регламентований і не рекомендований. У даному випадку аналітичні процедури виділяються тим, що при їх застосуванні найбільше виділяється принцип перевірки від загального до конкретного. Крім того, результатом застосування аналітичних процедур є, як правило, побічні свідчення про те, які об'єкти обліку або показники звітності містять у собі ризик наявності помилки або відображені відносно достовірно. Інші аудиторські процедури більшою мірою орієнтовані на отримання прямих свідчень того, про що попередньо були отримані непрямі свідчення з допомогою аналітичних процедур. Хоча, як ми вже відзначали, порядок застосування процедур може бути різним.

По-друге, аналітичні процедури прийнято розглядати як необхідні з числа аудиторських процедур при плануванні аудиторської перевірки і на підсумковому її етапі. Підтвердженням вищесказаного (тобто обов'язковість аналітичних процедур на перерахованих стадіях) є національний норматив аудиту №16, прийнятий у січні 1999 року Аудиторською Палатою України.

У національному нормативі аудиту №16 у вступі зазначається, що “аудитор повинен використовувати аналітичні процедури на стадіях планування і під час завершення аудиту. Аналітичні процедури можна застосовувати на інших стадіях аудиту” [5,с.75]. Крім того, у нормативі зазначено що “аналітичні процедури складаються з порівняння фінансової інформації підприємства, наприклад, з наступними показниками: аналітичною інформацією за минулі періоди, що піддаються порівнянню, плановими розрахунками підприємства ..., з середніми показниками по галузі або з даними інших подібних підприємств” [5,с.75]. У світовій

аудиторській практиці аналітичні процедури настільки важливі, що їх застосовують при будь-яких аудиторських послугах. При розв'язанні аудитором певних завдань, наприклад, коли залишки на рахунках мають невеликі значення, застосовуючи тільки аналітичні процедури, можна отримати достатню кількість свідчень. Однак, у більшості випадків, для збору потрібної кількості доказів, крім результатів аналітичних процедур, необхідно отримати додаткову інформацію за допомогою інших аудиторських процедур з метою одержання прямих доказів для підтвердження висновків.

До затвердження національних нормативів аудиту визначення — “аналітичні процедури” було досить незрозумілим, деякі аудитори розглядали інформацію, котру отримували за допомогою аналітичних процедур, не достатньо переконливою. Тому вони переважно концентрували увагу на таких процедурах як перерахунок, огляд, підтвердження, документування. Тобто, на основі яких, за їх мисленням, отримується переконлива інформація. Необхідно подолати цю помилку, тому що, на нашу думку, аналітичні процедури ефективні. Бувають випадки, коли при аудиті багато часу витрачається на пошук і проведення різних аудиторських процедур для отримання доказів, яке можна побачити лише при уважному огляді фінансової звітності.

Підтвердженням викладеного вище є також національний норматив аудиту № 14, що говорить: “Аналітичні процедури полягають в аналізі найважливіших показників і співвідношень, включаючи підсумкове дослідження відхилень і взаємозв'язків, котрі суперечать іншій інформації, яка стосується цієї справи або відхиляється від показників, які очікуються” [14,с.71].

Дослідження, які проводились Американським інститутом дипломованих бухгалтерів дозволили встановити, що аналітичні

процедури допомагають виявити 27,1% помилок, прогнозування і дискусія — 18,5%, а разом взяті ці “неточні” процедури — 45,6% помилок [138,с.498]. Дані процедури, як правило, проводяться на початковій стадії аудиторської перевірки, і аудитори не повинні робити висновок, можуть чи ні інші процедури виявити ті самі помилки. Успіх проведення інших процедур залежить від результатів процедур, виконаних на початкових етапах перевірки, тому що навіть ретельний огляд не гарантує виявлення помилок, знайдених під час проведення аналітичних процедур.

Крім того, ще один привілей застосування аналітичних процедур: вони дешевші, як наприклад, деталізовані процедури, орієнтовані на первинні документи і на реєстри синтетичного і аналітичного обліку. Процедури, які відображають “точну” інформацію, мають свої недоліки. Необхідно пам’ятати про те, що аудитори можуть бути не зовсім компетентними. А клієнти можуть подати неправдиві свідчення, або маніпулювати даними.

Застосування аналітичних процедур при плануванні аудиту дає можливість аудитору краще зрозуміти діяльність клієнта і визначити шляхом огляду бухгалтерського балансу ступінь ризику при аудиті. Аналітичні процедури на даному етапі допомагають аудитору спланувати характер, тимчасові обмеження та глибину інших процедур аудиту, які використовуватимуть для отримання фактичного матеріалу, який би підтверджував правильність певних висновків.

Крім того, аналітичні процедури використовуються “як процедури перевірки на суттєвість, коли їх використання може бути більш ефективним або продуктивним, ніж тести деталей задля скорочення ризику невиявлення по окремих твердженнях фінансової звітності підприємства” [1,с.75]. Аналізуючи зарубіжний і вітчизня-

ний досвід, можна зробити висновок, що послідовність дій під час проведення аналітичних процедур охоплює:

- 1) визначення мети процедури;
- 2) вибір методу аналізу, який, на думку аудитора, сприяє досягненню поставленої мети;
- 3) визначення інформаційної бази аналізу;
- 4) встановлення критеріїв для прийняття рішень;
- 5) власне тестування;
- 6) аналіз результатів і отримання висновків.

Під час досліджень аналітичні процедури можуть використовуватися разом з іншими аудиторськими процедурами. Метою проведення аналітичних процедур на стадії планування аудиторської перевірки є правильне розуміння характеру підприємницької діяльності клієнта або визначення суттєвості та змісту його ділової активності. При цьому важливо ознайомитися з результатами попередніх перевірок і використовувати їх як свідчення під час аудиту. Підсумком аналізу в даному випадку повинні бути отримані показники та оцінка відхилень абсолютних і відносних величин[34,с.15].

В економічній літературі підкреслюється значущість правильної оцінки аудитором ступеня ризику невиявлення, внутрішньогосподарського ризику та ризику контролю [30,67]. Дані компоненти аудиторського ризику прямо впливають на достовірність результатів аналітичних процедур. Аудитору необхідно розрізняти і брати до уваги чинники впливу.

Аналітичні процедури можуть проводитися з метою скорочення деталізованого тестування. Коли при проведенні аналітичних процедур не виявляють відхилень, можна зробити висновок, що наявність суттєвої помилки мінімальна. Тоді результатом даних аналітичних

процедур необхідно вважати вагоме свідчення на користь інформації про правильність визначення залишків на рахунках або величин статей звітності. Можна зробити висновок, що при аналізі рахунків або статей можна обмежитися невеликою кількістю детальних тестів.

Величина корисності доказів, отриманих аудитором під час проведення аналітичних процедур, залежить від їх надійності в даних конкретних умовах. При розв'язанні певних аудиторських задач вони можуть бути найбільш ефективними з усіх видів процедур. При розв'язуванні інших питань і в інших умовах аналітичні процедури здатні спрямовувати увагу аудитора на збір суттєвих непрямих доказів.

Крім перелічених вище цілей, аналітичні процедури на заключній стадії перевірки можуть допомогти виявити можливості підприємства залишатися діючим. Оцінка аудитором даної властивості підприємства має назву “перевірка безперервності”. Оцінка безперервності впливає на формування висновку аудитора відносно достовірності фінансової звітності.

Вибір методу проведення аналітичних процедур або проектування тесту залежить від поставленої мети. З точки зору послідовності аналізу звітності спочатку аудитор доцільно застосовувати метод читання фінансової звітності клієнта (методика зазначена в II розділі дисертаційного дослідження).

Так при першому ознайомленні із звітністю ВАТ, зокрема звітів про фінансові результати товариства “Бровар” було встановлено, що воно закінчило 1998 р. з балансовим прибутком 2014,6 тис.грн., а ВАТ “Опілля” — 2034 тис.грн. Вагому частку в формуванні прибутку займає результат від реалізації — 1956,1 тис.грн. ВАТ “Бровар” і 1999,1 тис.грн. — ВАТ “Опілля”. Отже, аудитор розглянувши “Звіт про фінансові результати”, повинен звернути увагу на перевірку

бухгалтерських записів і операцій, які відображають формування собівартості продукції.

З даних балансу (додатки А, П) бачимо, що весь прибуток використаний у звітному періоді. Однак, збіг величини отриманого та використаного прибутку дає підставу для висловлення думки, що перед аудитором реформований баланс і бухгалтерія товариств зафіксувала факт розподілу невикористаного прибутку в звітному році. Враховуючи, що отримання прибутку на українських підприємствах подія досить неординарна, відповідно і операції його використання недостатньо відпрацьовані. У зв'язку з тим необхідно запланувати час на перевірку обґрунтованості розподілу прибутку після оподаткування.

При огляді балансу ВАТ "Бровар" бачимо, що основні засоби становлять значну частку активу балансу. Залишкова вартість їх на початок року становить 43,22% і 31,26% — на кінець 1998 р. до загальної вартості активів.

Хоча величина в процентному відношенні на кінець року зменшується аудитор приймає рішення щодо перевірки формування матеріальних активів, тобто придбання найбільш багатовартісних об'єктів основних засобів. Крім того, знос (стаття 011 порівняльного балансу) становить на початок року 59,51%. На кінець року він зменшується до величини 42,02%. У даному випадку аудитор може бачити ризик в тому, що вагому частку витрат періоду, який перевіряється, становить знос основних засобів, придбаних до початку цього періоду. Іншими словами, основу для операцій більшої кількості рахунків бухгалтерського обліку необхідно шукати до початку періоду, який перевіряється (1998р.). Крім цього, обов'язковій перевірці належать інвентаризаційні описи майна станом на перше січня 1999р.

Баланс ВАТ “Опілля” повинен викликати ще більшу зацікавленість аудитора тому, що основні засоби на початок року становлять 72,23%, а на кінець – 33,37% до загальної вартості активів. Наявність зазначених співвідношень підштовхує на подальший аналіз і складання процедур перевірки витрат, які сформували статті 010, 011. Крім того, викликають зацікавленість залишки на рахунках 080 і 130 балансу.

Метод галузевого порівняльного аналізу використовується для порівняння фінансових показників із середньогалузевими даними. Перевагою галузевого порівняльного аналізу є те, що під час його проведення аудитор глибше розуміє характер бізнесу клієнта. Однак у сучасних українських умовах це порівняння не досягається в зв'язку з тим, що фінансове становище підприємств галузі і динаміка галузевих показників не відображають об'єктивної реальності розвитку галузі. Тим більше, що в даний час відсутня інформація необхідної якості, на основі якої можна було би проаналізувати фінансовий стан різних підприємств.

Метод порівняльного аналізу фактичних і планових показників полягає у вивченні аудитором змісту та порядку складання кошторису витрат і обговорення його з клієнтом, а також подальшого детального тестування фактичних показників. Більшість підприємств проводить розрахунки за різними аспектами господарських операцій і фінансових результатів. У зв'язку з тим, що розрахунки відображають прогнози клієнта на даний період, дослідження найбільш важливих сфер (в яких мають місце значні відхилення фактичних показників від планових) може виявити наявність помилок. Навпаки, відсутність подібних розбіжностей вказує на відсутність помилок.

При використанні даного методу необхідно припускати певні

обмеження. По-перше, аудитор повинен оцінити, наскільки реальні прогностні розрахунки, тому що на багатьох підприємствах вони складаються необережно, недостатньо старанно, некомпетентно, а тому їм не можна повністю довіряти. Дана інформація не може бути повноцінним доказом для аудитора. По-друге, існує ймовірність того, що персонал підприємства, перш за все, керівництво, змінив поточну фінансову інформацію, яку не погодив з прогностними розрахунками. Якщо дані події відбулися, аудитор не знайде розбіжностей при порівнянні фактичних і прогностних даних навіть при наявності помилок у фінансовій звітності. Для розв'язання першої проблеми, аудитор обговорює процедури розрахунків прогнозу з персоналом клієнта. А для зменшення до мінімуму ймовірності другого випадку, аудитор, як правило оцінює ризик контролю і піддає детальним аудиторським тестам фактичні дані.

Сьогодні метод порівняння фактичних даних звітності з плановими показниками не є показовим, а отримані на його основі висновки — непереконливі, тому, що будь-яке планування представляє стабільність зовнішнього середовища або ситуацію, коли всі незначні макроекономічні відхилення передбачувані і вписуються в загальні ринкові закономірності.

Крім того, планування в сучасних умовах — “творча” справа, тому аудитору необхідно бути обачливим при включенні даних плану клієнта в матеріал для аналізу.

Метод порівняльного аналізу фактичних даних клієнта з розрахунками аудитора полягає в розрахунку величин різних показників, обраних аудитором за власною думкою, які є базою для порівняння. Для цього аудитор може скласти свій власний баланс, враховуючи тенденції розвитку підприємства, власного розуміння бізнесу клієнта та професійного досвіду.

У визначенні аналітичних процедур згадуються нефінансові дані як елемент аналізу. Серед них можуть бути положення про облікову політику, пояснююча записка до звіту, публічна інформація із зовнішніх джерел про клієнта, виробничі площі, кількість працівників, структура підприємства, дані технічного паспорта тощо. Порівняння фінансових і нефінансових даних — це творчий елемент в аудиті і вимагає відповідної кваліфікації.

Найбільш ефективним у період становлення ринкової економіки є метод порівняння звітних даних клієнта за декількома періодами, який полягає у вивченні аудитором відхилень за обраними ним показниками. Існує багато прийомів тестування в рамках даного методу. Однак всі вони вписуються в модель порівняльного аналітичного балансу, поданого у другому розділі дослідження.

За даними порівняльного аналітичного балансу ВАТ "Бровар" I розділ активу до кінця року збільшився до 37,21%, величина II розділу досягла 33,52%, III — 29,27%. Що стосується пасиву, то величина I розділу відносно валюти балансу досягла величини 77,9% на кінець року, III — 22,1%. У зв'язку з тим основним завданням аудитора є визначення виду статті, яка забезпечила зростання питомої ваги I розділу пасиву балансу.

Аналізуючи порівняльний аналітичний баланс(див. дод.Б.П.), ми бачимо, що збільшення I розділу пасиву відбувається за рахунок збільшення величини статті 430 "Спеціальні фонди і цільове фінансування". Що є позитивним явищем. У III розділі пасиву збільшення до кінця року відбулося переважно за рахунок статті 630 "Розрахунки з дебіторами за товари та послуги, строк оплати яких не настав". Але, якщо звернути увагу на її величину в кінці року, вона має тенденцію зменшення до 3,1%.

Викликає сумнів величина статті 670 “Розрахунки з бюджетом”. Аудитор повинен назначити перевірку даного об'єкта.

Тепер проаналізуємо порівняльний баланс ВАТ “Опілля”. І розділ активу становить 36,77% на кінець року відносно валюти балансу, II — 15,8%, III — 48,4%. Відповідно I розділ пасиву на кінець року — 84,5%, II-III розділи — 15,5%. За даними порівняльного аналітичного балансу збільшення II розділу активу викликано збільшенням статті 110 “Незавершене виробництво”, величина питомої ваги на кінець року досягла 5,17%. Звичайно, вона не має великого впливу на валюту балансу, однак сумнів викликає наявність даної статті у балансі ВАТ “Опілля”. Аудитор, на нашу думку, повинен запланувати перевірки даної статті. Більше уваги викликає III розділ активу балансу, збільшенню якого сприяють статті 160 “Товари відвантажені, не сплачені в строк”. Нагадуємо, що існування значень по рядку 160 свідчать про застосування акціонерним товариством методу визначення виручки на момент оплати, що в загальному випадку повинно включати можливість відображення розрахунків по продукції, що випускається, на рахунку 62 і обліку її в балансі по рядку 170.

Пасив ВАТ “Опілля”, зокрема I розділ, змушує аудитора звернути на нього увагу і можливо додатково запланувати процедури на визначення таких статей як 405 “Додатковий капітал”. Його величина на початок року досягає 67,27%, на кінець зменшується до 15,56%, та 430 “Спеціальні фонди і цільове фінансування”, яке на початок року становить 8,89%, на кінець — 45%. Звичайно такі відхилення повинні насторожити аудитора.

Порівняння фінансових показників в розрізі кожного з поданих методів відбувається в абсолютних величинах, у відносних і в їх змішаному варіанті. При цьому необхідно бути дуже уважним з

висновками і рішеннями, прийнятими на основі вивчення абсолютних показників звітності. Це пояснюється тим, що не існує єдиної думки відносно того, який макроекономічний показник використовувати для виміру показників звітності на початок періоду для виключення впливу інформації.

Враховуючи, що тлумачення відхилень абсолютних величин не може бути однозначним, найбільш загальноприйнятим прийомом аналізу став аналіз відносних показників. У свою чергу відносні показники класифікуються на показники балансу, показники звітності про фінансові результати і змішані показники [59,с.78].

Якщо ми згадуємо про змішаний варіант аналізу фінансових показників звітності, тобто про порівняння абсолютних і відносних показників, необов'язково це розуміти як математичне порівняння. Скоріше, це додаткове пояснення інформації, отриманої одним з вказаних прийомів, або іншим методом аналізу. Змішані відносні показники мають таку назву тому, що це змішування відбувається в математичному напрямі: в чисельнику дроби — показник балансу, в знаменнику — показник звіту про фінансові результати і навпаки.

Справа в тому, що фінансова (бухгалтерська) звітність і порівняльний аналітичний баланс містять велику кількість цифр. І навіть аудитор, який має певний досвід, важко зорієнтуватись серед такої кількості цифр і зробити певні висновки про об'єкти перевірки. Тому доцільно під час аналізу використовувати відносні коефіцієнти, в які закладені загальні постійні тенденції з корисною інформацією. Кваліфікація аудитора, в даному випадку, буде визначатися вмінням працювати з цими коефіцієнтами.

Продовжуємо аналізувати звітність товариств, застосовуючи аналітичні процедури перевірки. Відносні показники товариства "Бровар" демонструють позитиву динаміку. Величина коефіцієнта

автономії більша від його критичної величини, що свідчить про спроможність ВАТ "Бровар" подолати непередбачені обставини (див.дод. Д), які можуть виникнути в ринковій економіці. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами на початок року становив 82%, на кінець — 121%. Отже, товариству вистачає власного капіталу для стабільної праці. Важливим показником є коефіцієнт маневреності, який на ВАТ "Бровар" відповідає критичній величині (52%), що вказує на мобільність власних коштів і забезпечення ліквідності балансу.

Цікаве співвідношення показників спостерігається при дослідженні звітності ВАТ "Опілля". Показники фінансової стійкості набагато більші від їх критичних величин ($k_{звк}^n = 1.59$, $k_{звк}^k = 3.8$, при $k_{звк} > 0.1$; $k_{звз}^n = 2.29$, $k_{звз}^k = 5.04$, при $k_{звз} = 0.6 \div 0.8$) (див. дод. Ш). Отже, аудитор повинно насторожити така різниця у величинах. Як ми бачимо, хід перевірки показав ефективність планування даного конкретного об'єкта.

Наступним етапом аудиту з застосуванням аналітичних процедур є визначення інформаційної бази аналізу. У даному випадку мова йде не про вибір виду фінансової звітності клієнта, тому що обравши метод проведення аналітичних процедур, ми тим самим вже обрали вихідний матеріал, а скоріше, про вибір часу, за який аудитор здатний або вважає доцільним зібрати фінансові звіти клієнта. У теорії аудиту не існує певного критерію про кількість звітних періодів. Теоретично, результат аналізу може претендувати на більшу об'єктивність і правдивість, якщо взята більша кількість звітних періодів, іншими словами повинен бути динамічний ряд. У нашому дослідженні він становить три роки. На практиці з поглибленням в попередні звітні періоди аудитор обов'язково

стикається з обставинами фінансового і нефінансового характеру, в тому числі і макроекономічними, які необхідно враховувати при порівнянні даних із різних звітних періодів. Їх облік вносить в аналіз елемент суб'єктивності. Іншими словами, все корисне, що набуває аудитор при аналізі як найбільшої кількості звітних періодів нівелюється збільшенням подій і обставин, які впливають на порівняльність показників. Тому вирішення питання про вибір якості звітних періодів залежить від професійності і кваліфікації аудитора.

У даний час при аудиті українських підприємств захоплення поглибленням у “фінансово-господарську історію” клієнта не додасть якості аудиту. Тим більше, що юридично “історія” всіх українських підприємств нараховує не більше 7-8 років існування. Але навіть і ці роки охопили в собі стільки макроекономічних подій, що їх облік з метою зіставлення за динамічним рядом робить аналіз “безпідставною творчістю”.

Встановлення критеріїв для прийняття рішення на основі проведення аналітичних процедур, аудитор приймає не тільки на базі світового досвіду і прийнятих в Україні нормативних значень різних коефіцієнтів [78,с.480], які вираховані за показниками фінансової звітності. Основним орієнтиром у розв'язанні цього питання повинно бути власне судження відносно того, яка величина в гривнях або у відсотках може вважатися критичною різницею між двома критичними величинами, одна з яких — фактичний показник періоду, що перевіряється, друга — база для порівняння, обрана на другому етапі здійснення аудиторських процедур. Крім цього, базою для порівняння може бути і абсолютний показник, визначений аудитором для будь-якої статті звітності. Перебільшення обраної аудитором критичної або абсолютної величини є підставою для прийняття рішення про детальне тестування даного об'єкту.

Аналіз результатів і отримання висновків після здійснення аудиторських процедур можна подати як процес аналізу, інтерпретації і узагальнення відхилень, виявлених аудитором. Якщо аналітичні процедури мали місце при плануванні перевірки, то дані висновку є обґрунтуванням непрямих доказів того, що в подальшій роботі необхідно буде отримати прямі докази.

Повернувшись до роз'яснення різниці між результатами фінансового аналізу для управлінських цілей і результатами аналітичних процедур при проведенні аудиторської перевірки, відзначимо, що останні, на відміну від перших, завжди конкретизовані і необхідні користувачу. Менеджер може і не знайти причин і орієнтирів для додаткової активності після вивчення результатів фінансового аналізу. Він може ними знехтувати, якщо інші джерела інформації дають більш переконливі докази. В цьому розумінні результати аналізу не завжди спонукають до дій, це переважно — виправдання пасивності. Аналітичні процедури не можуть виявитися безкорисними, а їх результати завжди є напрямками активності в наступній роботі.

Узагальнюючи викладене вище, можна сказати, що застосування аналітичних процедур, на наш погляд, має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Крім того, результати аналітичних процедур необхідно використовувати для нагромадження достатньої кількості релевантних аудиторських свідчень, необхідних при складанні аудиторського висновку. Інформація, отримана аудитором за допомогою аналітичних процедур, під час проведення аудиторської перевірки, необхідна для підготовки письмового звіту керівництву економічного суб'єкта.

Підсумовуючи викладене вище, можна сказати, що використання фінансового аналізу при проведенні аналітичних процедур, допо-

магає аудитору не тільки при складанні плану та програми перевірки, а й при визначенні об'єктів сприяє ефективному проведенню аудиту з найменшими витратами.

3.2 Фінансовий аналіз в аудиторській практиці

У сучасних умовах господарювання діяльність кожного господарського суб'єкта є предметом уваги багатьох учасників ринкових відносин, зацікавлених у результатах його діяльності. Для підприємства важливо не тільки визначення його фінансового стану, але й проведення постійної роботи, спрямованої на його поліпшення. З даною метою на підприємствах здійснюється аудит фінансово-господарської діяльності, який пропонує дослідження економіки підприємства, формування діагнозу, майбутньої мети, вироблення шляхів досягнення певної мети.

Проте практика роботи зарубіжних і вітчизняних аудиторів доводить, що аудит — це не тільки підтвердження достовірності фінансової звітності, а й надання різних послуг. Так, аудиторські фірми на замовлення суб'єктів господарської діяльності виконують наступні послуги: аналіз бухгалтерської (фінансової) звітності; постановка і відновлення бухгалтерського обліку та звітності; погоджені процедури з приватизації державного майна, комерціалізації торгівлі, консультації з випуску акцій і підтвердження при цьому звітності; консультації з бухгалтерського обліку і фінансово-правових питань, менеджменту і маркетингу, податкової політики тощо [140, с.4].

У першому розділі дисертаційного дослідження ми вже дали визначення терміна “аудит”, необхідність його виникнення, предмет, який вивчає останній та його об'єкти, класифікацію.

Для визначення місця та ролі фінансового аналізу в аудиторсь-

кій практиці розглянемо ширше тлумачення поняття “аудит” і його роль у системі економічних відносин.

У зарубіжній і вітчизняній економічній літературі, міжнародних нормативах з аудиту, національних нормативах аудиту і законі “Про аудиторську діяльність” немає єдиного підходу до визначення терміна “аудит”. Переважно в літературі аудит розглядають як форму незалежного фінансово-господарського контролю [6,с.20;12,с.11; 24,с.57; 108,с.3]. Але, на нашу думку, такий підхід не повною мірою розкриває зміст визначення аудиту. Справедливо з цього приводу висловились економісти Л.Сухарєва та І.Д. Дмитренко “визначення аудиту по суті неоднозначні і потребують наукового обґрунтування і упорядкування” [159,с.9].

Міжнародні стандарти трактують аудит, як “незалежну перевірку фінансових звітів, або віднесеної до них фінансової інформації об’єкта незалежно від того, приносить прибуток, або ні, його розміри і форми організації, коли така перевірка здійснюється з метою висловлення подальшої думки” [101,с.9].

Напрямок нашого дослідження орієнтований на визначення, які характеризують взаємозв’язок аудиту і фінансового аналізу.

Почнемо з визначення, прийнятого комітетом Американської бухгалтерської асоціації з основних концепцій обліку (American Accounting Association — AAA— Commitee on Basic Auditing Concepts), створеного у 1971 році і який стверджує, що “аудит — це системний процес отримання й оцінки об’єктивних даних про економічні дії та події, що встановлює рівень їх відповідальності визначеному критерію і надає результати зацікавленим користувачам” [137,с.7].

Заслуговує на увагу і думка зарубіжних економістів, що “аудит — це процес зменшення до прийнятного рівня інформаційного ризику для користувачів фінансових звітів” [8,с.5].

Серед російських фахівців існує думка, що аудит — це аналіз господарської діяльності або комплексний економічний аналіз. Якщо розглядати категорію “економічний аналіз” з точки зору, яка поданої в I розділі, тоді обмеження економічного аналізу не збігаються з рамками аудиторської перевірки. Дійсно, загальні питання виробництва і технологій, які застосовуються, проблеми розвитку галузі та інші питання, які досить детально розглядаються економічним аналізом, вивчаються і описуються аудитором у занадто стислому виді, переважно один раз під час співпраці з клієнтом. Якщо подивитися з іншого боку, економічний аналіз у класичному розуміння не припускає здійснення документальної перевірки, яка є обов’язковою вимогою при аудиті в Україні і регламентованих національним нормативом аудиту №2.

Документування аудиту необхідне для засвідчення відповідності первинної бухгалтерської документації справжньому змісту господарських операцій.

Взаємозалежність аудиту і фінансового аналізу найбільшою мірою характеризує визначення мети аналізу, яка дається Американським інститутом дипломованих бухгалтерів. Основна мета аудиту — це думка про точність, з якою у фінансових звітах фіксується фінансовий стан, результати операцій і рух грошових потоків економічної одиниці відповідно до загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку[1,с.5]. Тобто результатом аудиту можна вважати отримання підтвердження про достовірність бази даних, яка є основою для проведення фінансового аналізу. У даному випадку можна висловити думку, що аналітик, який проводить фінансовий аналіз, приймає естафету від аудитора для подальшої обробки інформації.

Крім того, необхідність проведення фінансового аналізу аудитором викликана тим, що за результатами тільки дослідження орга-

нізації обліку на підприємстві (достовірності відображення в ньому показників, що характеризують результати роботи, а також господарських операцій), аудитор не може висловити оціночних висновків або рекомендацій широкого діапазону галузей і функцій: вдосконалення фінансової роботи, управління основним і оборотним капіталом, стратегії фінансування поточних активів, впливу на рівень ризику тощо.

Процеси аналізу і аудиту базуються на одній з фундаментальних облікових концепцій діючого підприємства. Один з постулатів аудиту Мауца і Шарафа (1962р.) проголошує: “Те, що було справедливим для підприємства у минулому, буде справедливим і в майбутньому, якщо немає доказів зворотного” [1,с.310]. Іншими словами, вивчаючи тенденцію минулих років, аудитор вважає, що вона одержить подальший розвиток до тих пір, доки не знайдуться свідчення, які будуть вказувати на необхідність іншої інтерпретації подій та обставин.

В аудиторській діяльності аналіз може використовуватися у двох напрямках: перше – як метод дослідження фінансового механізму підприємства, процесів формування і використання фінансових ресурсів; друге – фінансовий аналіз, як вид послуг аудитора адміністрації підприємства про фінансове становище підприємства, стратегії його розвитку.

Проводять аудит здебільшого після завершення звітного періоду і відображення діяльності підприємця у бухгалтерському обліку і звітності.

Перед безпосереднім проведенням аналізу аудитор визначає його мету і завдання, розробляє програму аналізу, яка може складатися з таких етапів:

- вибір прийомів і методів фінансового аналізу для досягнен-

ня поставлених цілей та завдань;

- визначення інформаційної бази аналізу;
- встановлення оптимальних критеріїв при прийнятті рішень у випадку виявлення непередбачених відхилень.

Для здійснення своїх функцій аудиторю необхідно знати і розуміти зміст діяльності клієнта, а також стосунки з партнерами. Якщо підприємство, яке перевіряє аудитор, було ним перевірено неодноразово, то при плануванні аудиторської перевірки в поточному році аудитор має певні знання та досвід про клієнта. Аналіз застосовується аудитором при порівнянні звітних даних поточного року з попередньо перевіреною інформацією минулих років. При цьому звертається увага на зміни, які можуть відображати різні тенденції у господарській діяльності клієнта і є підсумками впливу різних чинників. Наприклад, зниження процентного відношення прибутку до обсягу продажу за звітний період може свідчити про збільшення конкуренції в сфері, де працює клієнт або про наявність морально застарілих запасів готової продукції на складі підприємств.

Тільки на основі фінансового аналізу, виявлення сильних і слабких сторін фінансового стану підприємства можна намітити будь-які дії щодо поліпшення або виходу із складної ситуації. Тому кожен аудитор повинен знати технологію проведення фінансового аналізу підприємства, вміти робити на його основі необхідні висновки, розробляти та прогнозувати заходи, спрямовані на поліпшення його стану.

Взагалі аналіз може використовуватися на початковому етапі аудиту. Він сприяє відкриттю таких сфер діяльності підприємства, де відбулися найсуттєвіші зміни, а також найбільш уразливих сфер, на які необхідно звернути увагу і вивчити їх.

Використання аналізу при плануванні аудиту здійснюється з

метою визначення сутності, змісту та тимчасових обмежень основної програми аудиту. Результати даного аналізу повинні поглибити та розширити уявлення аудитора про бізнес клієнта, про фінансово-господарські факти і операції, які відбуваються після останньої аудиторської перевірки.

На заключному етапі аудиту аналіз є засобом загальної перевірки відповідних рахунків.

Під час виконання аудиторських процедур застосування аналізу є однією з форм перевірки для вивчення значних відхилень. Крім того, процедури аналізу, призначені для вивчення характерних взаємозв'язків, можуть виявити помилки (наприклад, занижені значення).

Використання фінансового аналізу в аудиторській практиці не дає відповіді на абсолютно всі перелічені питання, однак по кожному з них значною мірою можна отримати відповідь за результатами даного аналізу. Він служить перетворенню даних у корисну інформацію для прийняття рішень і може використовуватися як засіб відбору інформації при виборі варіантів вкладання коштів в цінні папери, або купівлі інших підприємств (фірм), також як інструмент прогнозування майбутніх фінансових умов і результатів [3]. Він може бути охарактеризований як процес діагностики управлінських, виробничих та інших проблем і бути критерієм оцінки діяльності адміністрації [84,с.270]. Фінансовий аналіз обмежує використання тільки інтуїції, здогадок, а, значить, знижує неминучі сфери невпевненості, притаманні всім процесам прийняття управлінських рішень; не виключає необхідності судження в оцінці, але створює системну і обґрунтовану базу для його раціонального застосування.

Фінансові оцінки бухгалтерських рахунків у стислому і концентрованому вигляді потрібні аудитору як орієнтири, як сигнальні вка-

зівки. Вони виконують роль підказки для вибору правильного рішення під час аудиторської перевірки. Поінформованість аудитора, як наслідок проведеного фінансового аналізу, надає йому впевненості у своїх діях, допомагає правильно спланувати перевірку, виявити слабкі місця в системі обліку.

Метою фінансового аналізу в аудиті є:

- визначення суті та змісту ділової активності клієнта;
- оцінка фінансово-господарських перспектив його функціонування у майбутньому;
- виявлення зон можливих навмисних і ненавмисних помилок в зовнішній звітності клієнта.

На практиці, досліджуючи взаємозв'язок фінансового аналізу і аудиту, ми повинні з метою зіставлення цих понять прийняти певні припущення. По-перше, необхідність у результатах фінансового аналізу зовсім не означає необхідності в аудиторській перевірці, як єдиного засобу отримання достовірної бази даних. Наприклад, якщо дані аналізу необхідні керівництву підприємства для оптимізації особистих управлінських рішень, він може віддати перевагу особистим міркуванням про достовірність бази даних тим орієнтирам, від яких відштовхується зовнішній аудитор. По-друге, якщо взяти до уваги, що замовлення на проведення фінансового аналізу переважно надходить разом з замовленням на підтвердження фінансової звітності, складається думка, що досягнення мети аудиторської перевірки залежить від факту проведення і якості фінансового аналізу у вигляді заключного етапу аудиту. У дійсності це не так: мета аудиторської перевірки не має зв'язку з результатами фінансового аналізу і відображення його результатів в аудиторському звіті.

Необхідно врахувати також і особливості українського сприйняття суті фінансового аналізу і аудиту. Історично склалося так, що з

переходом до ринкових відносин фінансовий аналіз швидко був за-
своєний теоретично і перетворений в ізольовану прикладну дисцип-
ліну, в зв'язку з тим, що він впливав з аналізу господарської діяль-
ності.[104,с.118]. У підручниках з бухгалтерського обліку фінансо-
вий аналіз переважно складає останні розділи [21,178]. Навіть вини-
кла своєрідна мода його проведення в сфері господарюючих
суб'єктів. Дуже часто аудиторські фірми виконують замовлення під-
приємств на проведення тільки фінансового аналізу за даними бух-
галтерського обліку, попередньо не перевіреного щодо відповідності
до встановлених критеріїв. Отримані при цьому результати достат-
ньо не були корисними і навіть могли ввести в оману зацікавлених
користувачів з двох причин.

По-перше, сучасна українська економічна практика породила
завзяте прагнення максимально перекручувати дійсність бухгалтер-
ських даних. При цьому в даному випадку неможливо прослідкувати
яку-небудь закономірність, яку можна було б врахувати в отриманих
аналітичних даних. Ця схильність винятково притаманна
кон'юнктурі, яка в свою чергу вибаглива.

По-друге, нормативи, які застосовуються в світовій практиці,
дуже часто не можуть бути орієнтиром при прийнятті рішень в ауди-
торській практиці. Таке становище речей можна пояснити
об'єктивними причинами, притаманними при переході на ринкові
умови господарювання.

Подальший шлях розвитку українського аудиту явний, і він не
може вдосконалюватися осторонь від основних етапів розвитку захі-
дного аудиту. Успіхом на цьому шляху можна вважати дії і рішення
різних осіб, які послідовно впливають з самої природи розвитку
українського аудиту, при цьому виявляючи більш повну відповід-
ність до західних принципів і стандартів[3].

Тому в даному випадку здається розумним не винаходити і не шукати національної специфіки в теоретичних основах аудиту, враховуючи, що вони є основою довгого шляху, а не міркуваннями з приводу майбутнього розвитку, хоча конкретні методи аудиторської перевірки, його практичне втілення мають право і повинні відрізнятися не тільки на ринках різних країн, а також в практиці різних аудиторів. З допомогою стандартів і принципів можлива творчість у роботі аудиторів.

Підсумовуючи вищевикладене, подаємо фінансовий аналіз, як останню стадію обробки або останній етап формалізації економічної інформації, після якої – даною інформацією можуть користуватися зацікавлені споживачі: акціонери, банки, потенційні та реальні постачальники і покупці, держава (див. схему 3.1).

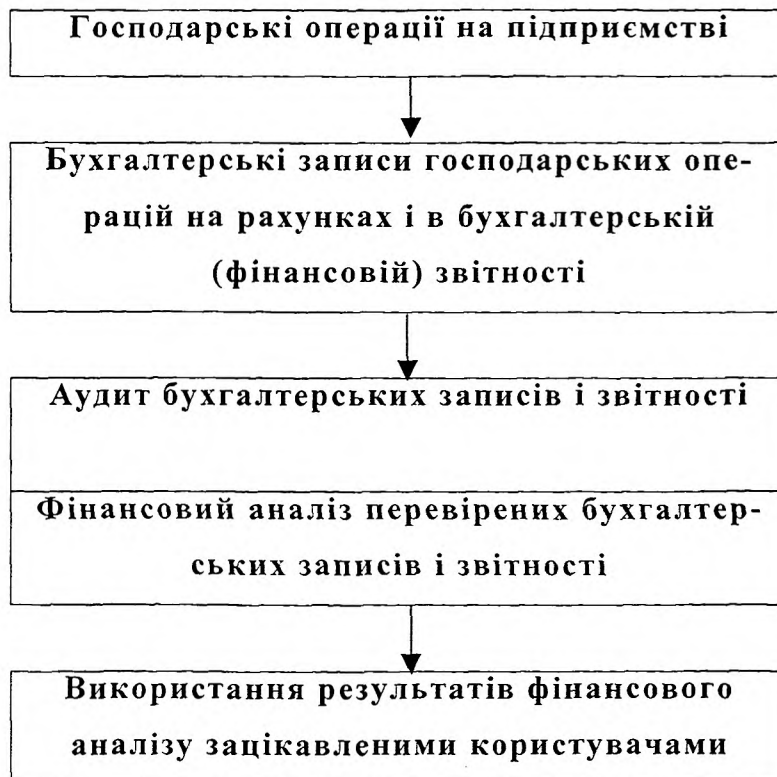

Рис. 3.1. Фінансовий аналіз — як останній етап формалізації економічної інформації

Розроблена нами схема фінансового аналізу дозволяє користувачам отримати необхідну інформацію для оцінки фінансового стану та фінансових результатів товариств при прийнятті управлінських рішень.

Нами удосконалена методика аналізу фінансового стану і фінансових результатів в умовах ринкових відносин. Апробація її проведена на матеріалах ВАТ “Опілля”, аудиторських фірмах “Консул”, “Контролінг-95”, аудиторсько-консультаційній фірмі “Орієнтир ЛТД”.

Висновки по третьому розділу

Підсумовуючи результати досліджень III-го розділу дисертаційної роботи можна сказати, що у даному розділі були розглянуті види аналітичних процедур, дано їх визначення та запропоновано проведення аналітичних процедур на стадії планування аудиторської перевірки, з метою визначення характеру підприємницької діяльності клієнта, або суттєвості (аналітичні процедури можна використовувати і на інших стадіях аудиторської перевірки). Крім того їх застосування необхідне не тільки з точки зору ефективності, а ще й раціональності.

В даному розділі ми прийшли до висновку, що фінансовий аналіз — це не тільки спосіб поліпшення, трансформації та інтерпретації фінансового характеру. Він обмежує неминучі сфери невпевненості, притаманні всім процесам прийняття управлінських рішень та створює системну і обґрунтовану базу для його раціонального застосування. Результатом аудиту можна вважати отримання підтвердження про достовірність бази даних, яка є основою для проведення фінансового аналізу.

Основні положення третього розділу знайшли своє відображення у наступних публікаціях 53, 54, 103.

ВИСНОВКИ

Проведені в дисертації дослідження спрямовані на вдосконалення методики фінансового аналізу в аудиторській діяльності й дозволили нам зробити такі висновки:

1. Перехід до ринкової економіки вимагає нових підходів до управління. На перший план виходять економічні, ринкові критерії ефективності, підвищуються вимоги до гнучкості управління. Економічне середовище нині досить нестабільне. Науково-технічний прогрес і динаміка зовнішнього середовища змушують сучасні підприємства перетворюватись на дуже складні системи. Для забезпечення управління такими системами необхідні нові методи, які б відповідали складності зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств. Зміни підходів до управління зумовлюють вибір оптимальних форм і методів застосування аналізу.

2. Ефективність прийняття рішень, які гарантують фінансову стійкість будь-якого підприємства, раціональне формування і використання своїх можливостей зумовлені якістю та своєчасністю інформації, призначеної для потреб контролю і управління.

Рекомендації для формування інформаційної бази фінансового аналізу мають основою вироблення вимог, які фахівці ставлять до інформації, котру аудитор використовує (своєчасність, достовірність, точність тощо).

У дисертаційному дослідженні доведено, що фінансовий аналіз є основним джерелом економічної інформації про господарючий суб'єкт.

3. Для комплексної та об'єктивної оцінки фінансового стану пивоварних підприємств доцільно використовувати систему абсолютних і відносних показників.

4. Перехід України до ринкових взаємовідносин вимагає нового підходу до оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств (аналізу фінансового стану і результатів діяльності). Перебудова економічних відносин галузі потребує вдосконалення методики фінансового аналізу з метою виявлення резервів поліпшення фінансової стійкості та платоспроможності.

5. Найповнішу і найглибшу інформацію про загальний фінансовий стан і його динаміку можна отримати за допомогою побудови на основі бухгалтерського балансу спеціальної таблиці – порівняльного аналітичного балансу. Порівняльний аналітичний баланс є основою методики аналізу фінансового стану. Він дає загальну картину всіх змін в абсолютних і порівняльних величинах статей балансу. Привілеєм даної методики є її гнучкість. Вона може бути використана в умовах реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів, що дає змогу виявити резерви поліпшення фінансового стану будь-яких підприємств.

6. Для об'єктивної оцінки фінансових можливостей ВАТ в умовах реформування ринкових взаємовідносин логічно буде використовувати удосконалену нами методику проведення фінансового аналізу, максимально зорієнтовану на використання інформаційної бази нової бухгалтерської звітності.

7. Використання інформації, що міститься у "Звіті про джерела та використання запасів", для аналізу потоку грошових коштів дозволяє проаналізувати раціональність їх витрачання.

8. Розроблені нами методологічні підходи застосування аналітичних процедур під час аудиторської перевірки дозволять уточнити перелік операцій на стадії планування аудиту.

9. Фінансовий аналіз в аудиті, залежно від мети, може використовуватись у двох аспектах: як засіб отримання аудиторських свідчень, і як супутній вид послуг.

На підставі проведеного дослідження автор прийшла до висновку, що фінансовий аналіз – необхідна і суттєва ланка в аудиті фінансово-господарської діяльності. Він допомагає не тільки перетворенню економічної інформації у доступну для розуміння форму, а й ефективно і високоякісно дослідити фінансову-господарську діяльність підприємств в умовах переходу до ринкових взаємовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамс Р. Основы аудита.-М.:Аудит, ЮНИТИ, 1995. - 398с.
2. Адамов В.Є., Ильенков С.Д., Сиротина Т.П., Смирнов С.А. Экономика и статистика Фирм.-М.: Финансы и статистика, 1996.-209с.
3. Алексеенко А.Ф.Аудит: современная организация и развитие // Бухгалтерский учет.-1992.-№4.-С.7-9.
4. Алборов Р.А. Аудит в организациях промышленности, торговли и АПК.- М.: Дело и сервис, 1998.- 463с.
5. Аналітичні процедури. Норматив 16. затв. АПУ 01.01.99.
6. Андреев В.Д. Практический аудит. Справочное пособие.-М.: Экономика, 1994.-366с.
7. Андреев В.Д. Ревизия и контроль в потребительской кооперации.-М.: Экономика, 1987.- 334с.
8. Аренс А., Лоббек Дж. Аудит.-М.: Финансы и статистика. 1995.-560с.
9. Артеменко В.Г., Беллендир М.В. Финансовый анализ. -М.:ДИС, 1997.- 125с.
- 10.Аудит в Україні.-К.: Євроіндекс ИТД, 1994.-68с.
- 11.Аудит Монтогомери.-М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997.
- 12.Аудит: Практическое пособие / Кузьминский А., Кужельный М., Петрик Е. и др. Под ред. Кузьминского.-К.: Учетинформ, 1996. -283с.
- 13.Аудит, ревизия и контроль /Ежеквартальный сборник нормативных документов и методических рекомендаций. – К.: Учет информ, 1994.- №2.-72с.
- 14.Аудиторські докази. Норматив №14. Затв. АПУ 01.01.99.
- 15.Бабо А., Прибыль.;Пер. с англ.-М.: Прогресс и Универс, 1993.-176с.
- 16.Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа.-М.: Финансы и статистика, 1997. – 415с.

17. Балабанов И.Т. Анализ и планирование хозяйственного субъекта.- М.: Финансы и статистика, 1994.-80с.
18. Балабанов И.Т. Финансовый менеджмент. - М.:Финансы и статистика, 1994,-224с.
19. Барнгольц С.Б. Анализ финансового состояния промышленных предприятий // Деньги и кредит.-1991.-№11, С.29-35.
20. Барышников М.П. Организация и методика общего аудита.-М.: Финансы, 1998.-525с.
21. Безруких П.С. Бухгалтерский учет.-М.: Бухгалтерский учет, 1996.-575с.
22. Белобородова В.А. Анализ хозяйственной деятельности.-М.:Финансы и статистика, 1995.-352с.
23. Белобородова В.А. Бухгалтерский учет с основами экономического анализа.-М.:Финансы и статистика, 1982.-352с.
24. Бернар Каласс. Управление финансовой деятельностью предприятия. Перевод с французского под ред. проф. Л.В.Соколова.-М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997.-С.97.
25. Белошинецкий В.Г. Финансы фирмы, ИНФРА-М; М.,1998.-297с.
26. Білуха М.Т. Аудит в бізнесі: Посібник для бізнесменів.- Дніпропетровськ: фірма “Преском”, 1994.-240с.
27. Білуха М.Т. Аудит фінансового стану підприємства. //Бухгалтерський облік і аудит.-1994.-№6.-С.17-19.
28. Білуха М.Т. Судово-бухгалтерська експертиза.-К.:Вища школа., 1992.
29. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту.- К.:Вища школа, 1994.-364с.
30. Білуха М.Т. Курс аудиту.-К.: Вища школа.-“Знання”, 1998.-573с.

- 31.Бондар В., Міхельс В., Курпанов Р. Оптимізація управління виробництвом на основі аудиторського аналізу// Бухгалтерський облік і аудит.-1998.-№9. С.18-20.
- 32.Богатин Ю.В. Экономическая оценка качества и эффективности работы предприятия.М.:Изд-во стандартов, 1991. - 216с.
- 33.Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту. Пер. з англ. КП. "ВАЗАКО". "Молодь".К.,1997.-С.187.
- 34.Бухгалтерский учет.-№3.-1998. Приложение. С.15-17. п.4.3.
- 35.Бухгалтерский анализ. Пер. с англ. Под редакцией Гольцберга М., Хасан-Бек Л.М. – К., Торгово-издательское бюро ВНУ, 1993,-428с.
- 36.Бухгалтерский учет и анализ в США. т.1 //Информационный бюллетень №4- Белгород: научно-производственная фирма КОМЭК, 1991.-130с.
- 37.Бухгалтерский учет и анализ в США. т.2 //Информационный бюллетень №6- Белгород: научно-производственная фирма, КОМЭК1991.-113с.
- 38.Вачевский В.Г., Долішний М.І., Скотний В.Г. Маркетинг для менеджера.-Стрий: Просвіта, 1993.-140с.
- 39.Вартанов А.С. Экономическая диагностика деятельности предприятия: Организация и методология.-М.:Финансы и статистика, 1991.-80с.
- 40.Верига Ю., Пшенична А. Особливості аудиту бухгалтерського балансу // Бухгалтерський облік і аудит-1997.-№11.-С.25-28.
- 41.Верига Ю., Подольская В. Методология анализа финансового состояния потребительского общества// Бухгалтерский учет, 1995.- №1.С.20-23.
- 42.Ветров А.А. Операционный аудит-анализ, М.: Перспектива, 1996.- 544с.

- 43.Галушко О. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємств галузі пивоварства в Україні: Автореферат. Дис. на пошук вчен. ступ. канд. екон. наук (08,00.12) - Т: ТІНГ, 1993р.
- 44.Голов С.Ф., Єфіменко В.І. Фінансовий та управлінський облік.-К.:ТОВ “Автоінтерсервіс”, 1996.-544с.
- 45.Гиляровская И.Т., Стальная Н.В. Экономический анализ в аудировании деятельности компаний США // Бухгалтерский учет – 1992.- №9,с.8-11.
- 46.Герчикова Л.Н, Финансовый менеджмент. Учебное пособие.-М.:АО “Консалтбанкир”.-1996.-208с.
- 47.Градов А.П. Экономическая стратегия фирмы.- Спб: Специальная литература, 1995. - 410с.
- 48.Гуцайлюк З.В. Учет и контроль показателей эффективности производства в пищевой промышленности.-М.: Агропромиздат, 1985.-120с.
- 49.Давыдов А.Ю. Инфляция в экономике: мировой опыт и наши проблемы. - М.: Международные отношения, 1991.-200с.
- 50.Данилюк І.В. Аудит інвестицій // Тези доповідей науково-практичної конференції молодих учених “Облік та аудит: сучасний стан та перспективи розвитку”. – Тернопіль. – 1997.-С.27-28.
- 51.Данилюк І.В. Класифікація прийомів та показників фінансового аналізу. //Науковий журнал “Вісник Тернопільської академії народного господарства”. – Тернопіль.– 1999.– № 12. Спецвипуск.- С.75-78.
- 52.Данилюк І.В., Прибега І.Є. Фінансовий аналіз і оцінка інвестиційного проекту.// Наукові записки.– Тернопіль.– 1999. –С.98-100.
- 53.Данилюк І.В. Фінансовий аналіз в аудиторській практиці. Проблеми обліку та аудиту за умов нестабільної економіки.// Збірник наукових праць.– Хмельницький.– 1999.-С.118-120.

- 54.Данилюк І.В. Финансовый анализ и аудит. Их взаимосвязь. //Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми удосконалення бухгалтерського обліку в умовах ринкової економіки”.– Полтава.– 1999.-С.266-269.
- 55.Данилюк І.В. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу. // Науковий журнал “Вісник Тернопільської академії народного господарства”.– Тернопіль.– 1999.– № 6.-С.145-150.
- 56.Данилюк І.В. Фінансовий аналіз у прийнятті управлінських рішень. //Придніпровський науковий вісник.– Дніпропетровськ.– 1998.– №104 (171).-С.14-22.
- 57.Евдокимова Т.Г., Маховикова Г.А. Краткий словарь делового человека.-М.:Финансы и статистика, 1991.-128с.
- 58.Елисеєва И.М, Терехов А.А. Статистические методы в аудите.- М.:Финансы и статистика, 1998.-174с.
- 59.Ефимова О.В. Анализ оборачиваемости текущих активов // Бухгалтерский учет, 1993. - №11.-С.9-14.
- 60.Ефимова О.В. Анализ безубыточности предприятия // Бухгалтерский учет, 1993.-№6.-С.8-12.
- 61.Ефимова О.В. Анализ движения денежных средств предприятия // Бухгалтерский учет, 1994. №2-С.17-23.
- 62.Ефимова О.В. Финансовый анализ.-М.:Бухгалтерский учет, 1996.- 208с.
- 63.Ефимова О.В. Как анализировать финансовое положение предприятия. - М.: Бизнес-школа “Интел-синтез”, 1994 - 118с.
- 64.Завгородний В.П, Савченко В.Я. Бухгалтерский учет, контроль и аудит в условиях рынка.-К.: Блиц-информ., 1995.-832с.

65. Закон України “Про внесення змін і доповнень до статті 10 Закону України “Про аудиторську діяльність” //Відомості Верховної Ради України, 1995.№14.-С.88.
66. Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” // Бухгалтерський облік і аудит, 1999. №6.-С.9.
67. Зубілевич С.Я., Голов С.Р. Основи аудиту.-К.:Ділова Україна, 1996.-374с.
68. Зубілевич С. Аудиторская деятельность в Украине: проблемы становления и перспектива развития//Бухгалтерский учет и аудит, 1995.-№9.-С.15-17.
69. Игнатова Е.П. Пушкарева Т.М. Анализ финансового результата и деятельности предприятия.-М.: Финансы и статистика, 1990.-95с.
70. Інструкція про порядок заповнення форм річного бухгалтерського звіту підприємства (із змінами і доповненнями) //Бухгалтерський облік і аудит, 1997.- №12.-С.12-33.
71. Информационный бюллетень Министерства статистики,-№ 6, 1997.-48с.
72. Інша інформація в документах, яка стосується перевіреної аудитором фінансової звітності підприємства. Норматив 27. Затв. АПУ.01.01.99
73. Иткин Ю.М. Проблема становления аудита.-М.:Финансы и статистика, 1992.
74. Каплан А.И. Анализ баланса промышленного предприятия.-М.: Финансы и статистика, 1995.-103с.
75. Кармайкл Д.Р., Бенис М. Стандарты и нормы аудита.-М.: Аудит, ЮНИТИ, 1995.-527с.
76. Кемтер В.П., Мосин Е.Ф., Прибыли и убытки фирмы: структура, бухгалтерский учет и налогообложение. С-Петербург, 1997.-495с.

77. Козлова Е.П., Парашутин Н.В., Бабченко Т.Н. Бухгалтерский учет в промышленности.-М.: Финансы и статистика, 1992.- С.432.
78. Ковалев В.В. Анализ финансового состояния и прогнозирование банкротства.-СПб.:Аудит.-Ажур, 1994.-163с.
79. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности.-М.: Финансы и статистика, 1995.- 432с.
80. Ковалев А.И., Привалов В.П. Анализ финансового состояния предприятия, М.: Центр экономики и маркетинга, 1997.- С.86-87.
81. Ковбасюк М. Новое в содержании экономического анализа// Бухгалтерский учет и аудит, 1994.-№9.
82. Кондраков Н.Г. Бухгалтерский учет, анализ хозяйственной деятельности и аудит.-М.: Перспектива, 1994.-339с.
83. Кондраков Н.П. Основы финансового анализа.-М.: Главбух, 1988.- 111с.
84. Кондратьева М.И. Отчетность, аудиторская проверка и оценка предприятий в социальной рыночной экономике. Пер. с нем. KPMG Deutsche Treuhand Gruppe, 1994. - 360с.
85. Крейнина М.Н. Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле.-М.: Консультант бухгалтера, 1994.-226с.
86. Крылова Т.Б. Выбор партнера: анализ отчетности капиталистического предприятия. - М.: Финансы и статистика, 1991. - 160с.
87. Кужельный М.В. Бухгалтерский учет и его контрольные функции. Практическое руководство. – М. : Финансы и статистика, 1985. - 143с.
88. Кузьмінський А.М. Бібліотека аудитора. Розділ 1. Суть аудиту, його мета і завдання // Бухгалтерський облік і аудит, 1994.-№1.

89. Курс экономического анализа. Под ред. Баканова М.И. и Шеремета А.Д. -М.: Финансы, 1978.-412с.
90. Кутер М.М. Бухгалтерский учет: основы теории. Учебное пособие. – М.: Экспертное бюро, 1997. – 496 с.
91. Лапухин Н.В., Подольский В.И. Экономическому контролю современные технологические решения. -М.: Финансы и статистика, 1989.-240с.
92. Левитан А. Методика анализа финансового состояния государственного предприятия// Дело, 1994.-№309.С.1-7.
93. Лембден Дж.К., Таргет Д. Финансы в малом бизнесе. Практический подход. Пер. с англ.-М.:Финансы и статистика. Аудит, 1992.-128с.
94. Линнакс Э.А. Финансовый учет акционерного общества в США.-М.: Финансы и статистика. ЮНИТИ, 1991.-48с.
95. Льюис К.Д. Методы прогнозирования экономических показателей. Пер. с англ.-М.:Финансы и статистика, 1986.-133с.
96. Макаров в.г. Теория бухгалтерского учета: Учебник 3-е изд. перераб. и доп.- М.: Финансы и статистика, 1983.-271 с.
97. Маркарьян Э.А., Герасименко Г.П. Финансовый анализ.-М., 1997.-158с.
98. Маркетинг. Под ред. акад. Романова А.М.-М.:Банки и биржи, ЮНИТИ, 1996.-150 с.
99. Мацкевичюс И.С., Лакис В.И. Ревизия в системе экономического контроля.-М.:Финансы и статистика, 1988.-224с.
100. Мойер Э. Контролинг как система мышления и управления. Пер. с нем. -М.:Финансы и статистика, 1993.-96с.
101. Международные стандарты учета и аудита.-М.:Аудит.-Трейдинг, 1992, Вып.5-7.

102. Мета та загальні принципи аудиту фінансової звітності. Норматив 3. Затв. АПУ 01.01.99.
103. Мех Я.В., Глух В.М., Щирба М.Т., Данилюк І.В., Тріль С.Р. //Методичні рекомендації до виконання дипломних і курсових робіт для спеціальності 7.050.106 “Облік та аудит”, з курсу “Аудит”.-Тернопіль. ТАНГ – 1999.
104. Мних Є.В., Буряк П.Ю. Економічний аналіз на промисловому підприємстві.-Львів: Світ, 1998.-236с.
105. Мних Є.В. Аналіз фінансового стану і фінансових результатів діяльності підприємств. Навчальний посібник.-Київ:НМК ВО, 1993-60с.
106. Негашев Е.В. Анализ финансов предприятия в условиях рынка.-М.: Высшая школа, 1997.-190с.
107. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдоуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета.-М.:Финансы и статистика, 1993.-496с.
108. Нитецкий В.В. Об аудиторском контроле // Бухгалтерский учет, 1996.- №5.- С.42-44.
109. Основи економічної теорії. Підручник / За ред. проф. Мочерного С.В. Тернопіль: АТ “Тарнекс” за участю А.Т. “Ной” “Світ”, 1993.-668с.
110. Палий В.Ф., Палий В.В. Финансовый учет.2.1.-М.:РБК Пресс, 1998.-295с.
111. Палий В.Ф., Палий В.В. Финансовый учет.2.2.-М.:РБК Пресс, 1998.-295с.
112. Палий В.Ф. Новая бухгалтерская отчетность. Содержание и методика анализа.-М.:Журнал Контролинга 1991.-64с.
113. Палий В.Ф. Хозрасчетный доход и самофинансирование. Вопросы учета и анализа.-М.:Финансы и статистика, 1990.-182с.

- 114.Панков Д.А. Бухгалтерский учет и анализ в зарубежных странах.- Минск.:ИП- “Экоперспектива”, 1998.-236с.
- 115.Пачоли Лука Трактат о счетах и записях.-М.:Финансы и статистика, 1983.-286с.
- 116.Перевірка дотримання підприємствами вимог законодавства України. Норматив 8. Затв. АПУ 01.01.99.
- 117.Планування аудиту. Норматив 9. Затв. АПУ 01.01.99.
- 118.Плікус І. Бухгалтерська звітність, якою вона має бути? // Бухгалтерський облік і аудит, 1997.-№9.- С.3-5.
- 119.Подольский В.И. Аудит.-М.:ЮНИТИ, 1997.-432с.
- 120.Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні. Затв. постановою КМУ від 3 квітня 1993 р. №250. З наступними змінами і доповненнями. № 509 від 05.07.93., № 804 від 24.09.93., № 175 від 21.03.94., № 307 від 26.04.93. // Галицькі контракти, 1995.-№ 43.
- 121.Покропивний С.Ф., Колот В.М. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність. – К., 1998. –350 с.
- 122.Пономаренко Н. Проблеми формування нормативної бази аудиту в Україні // Бухгалтерський облік і аудит, 1998.-№12.-С.17-23.
- 123.Постанова Верховної Ради України “Про попереднє введення в дію закону України “Про внесення змін і доповнень до статті 10 Закону України “Про аудиторську діяльність” від 14.03.95. // Відомості Верховної Ради України, 1995. №14.
- 124.Постанова Верховної Ради України "Про внесення доповнень до Постанови Верховної Ради “Про порядок введення в дію Закону України “Про аудиторську діяльність” від 22.09.95.// Діло, 1995.-№79.

- 125.Постанова Верховної Ради України “Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України” від 14.03.95. // Відомості Верховної Ради України.-1995.-№14.-С.94.
- 126.Про аудиторську діяльність: Закон України. З наступними змінами і доповненнями // Галицькі контракти.-1993.-№23.
- 127.Про господарські товариства: Закон України. З наступними змінами і доповненнями// Голос України.-1991.-№198.
- 128.Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні: Закон України. З наступними змінами і доповненнями // Урядовий кур'єр.-1993.-№33034.
- 129.Про підприємництво: Закон України. З наступними змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР.-1991.-№11.- 5 березня.
- 130.Про підприємництво в Україні. Закон України. З наступними змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради УРСР.-1991.-№24.
- 131.Про споживчу кооперацію. Закон України. З наступними змінами і доповненнями // Голос України.-1992.-9 травня.
- 132.Пушкарь М.С., Журавель Г.П., Литвин Ю.В. та ін. Бухгалтерський облік: основи технологій та організації.- Тернопіль, 1997.-266с.
- 133.Пушкар М.С. Контролінг: Монографія.-Тернопіль, 1997.-146с.
- 134.Радионова В.М., Федотова М.А. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции.-М.:Перспектива, 1995.-98с.
- 135.Ревизия и контроль в бюджетных и научных учреждениях. Под ред. к.э.н. М.П.Черного.-К.:УМК ВО, 1989.-114с.
- 136.Редько О. Аудит: сутність як критерій і фактор обману або помилки, 1998. - №9. - С. 12-17.
- 137.Робертсон Дж.К. Аудит.-М.: КРМБ и контакт, 1993.-496с.

138. Розенберг А.Д. Использование баланса для анализа кредитоспособности // Деньги и кредит.-1991.-№3.-с.37-40.
139. Романів М.В. Державний фінансовий контроль і аудит.-К.:ТОВ НІОС, 1998.-221с.
140. Рудницький В. Методологія і організація аудиту.- Тернопіль: Економічна думка, 1998.-198с.
141. Русак Н.А., Русак В.А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования.-Минск.: Высшая школа, 1997.-141с.
142. Рындин А.Р., Шамаев Г.А. Организация финансового менеджмента на предприятии., М.,1997, -С.116.
143. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. Минск, М.: И.П. “Экоперспектива”, 1993.-498с.
144. Саркисян С.А., Ахундов В.М., Минаев Э.С. Анализ и прогноз развития больших технических систем.-М.: Наука, 1982.-142с.
145. Світ бухгалтерського обліку.-1998. -№4.- С.45 .
146. Синавина В.С. Оценка эффективности и достоверности хозяйственной деятельности.-М.: Экономика, 1991.-250с.
147. Содержание и оценка эффективности производства. Науч.ред. Плотницкого М.М. - Мн.: Наука и техника, 1982.-175с.
148. Соколовская З.Н. Экономический анализ и прогнозирование деятельности предприятий и организаций. / З.Н. Соколовская Одесса: ОЦНТ и ЭИОКФА, 1995. – 144 с.
149. Солодов А.К. Рынок: контроль и аудит. Вопросы теории и техники.- Воронеж.: редакционно-издательский отдел, 1993.-160с.
150. Соловьев В., Рыбалкин В., Дякин Б. Основы рыночного хозяйства (о принципах функционирования рынка, зарубежном опыте, наших проблемах и задачах)-М.: Международные отношения., 1992.-128с.

- 151.Сопко В.В., Мельничук Г.М., Науменко Г.О. Облік та аналіз в управління підприємством.-К.: Техніка, 1992.-182с.
- 152.Сопко В.В., Ткаченко Н.М., Ільєнко П.А. Бухгалтерський облік у промисловості та інших галузях народного господарства.- Київ: Вища школа, 1992.-463с.
- 153.Сопко В.В. Бухгалтерський облік. Навч. посібник.-К.: КНЕУ, 1998.-448с.
- 154.Спирин В.С. Анализ экономического потенциала предприятия.-М.: Финансы и статистика, 1986.-110с.
- 155.Стоун Д., Хитчинг К. Бухгалтерский учет и финансовый анализ. Подготовительный курс. Спб: АОЗТ и “Литера плюс”, 1993.-272с.
- 156.Стойанов Е.А., Стоянова Е.С. Экспертная диагностика м аудит финансово-хозяйственного положения предприятия.-К., 1993.-90с.
- 157.Стойанова Е.С. Финансовый менеджмент в условиях информации. М.:Перспектива, 1995.-65с.
- 158.Струшилин С.Г. Избранные произведения.-М.: Наука.-1985.-967с.
- 159.Сухарева Л.Е., Дмитренко И. Бухгалтерский учет и аудит. - №9, 1984.- С.9.
- 160.Сыроежкин И.М. Совершенствование системы показателей эффективности и качества.-М.:Экономика, 1980.-192с.
- 161.Тарнавська Н.П., Пушкарь Р.М. Менеджмент: теорія та практика. Підручник для вузів. – Тернопіль, 1997. – 457 с.
- 162.Терехов А.А., Терехов М.А. Контроль и аудит, М.: Финансы и статистика, 1998. -207с.
- 163.Терехов А.А. Аудит.М.: Финансы и статистика, 1998.-511с.
- 164.Ткач В.И., Ткач М.В. Международная система учета и отчетности.- М.: Финансы и статистик, 1992.-158с.

- 165.Торский В.Г. Теория и практика маркетинга.-Одесса.: ОГМА.-1993.- 131с.
- 166.Тэрли С. Внутренний и внешний аудит и управление. // Контролинг, 1991.-№4.С.100-118.
- 167.Угольников Н.Л. История аудита // Контролинг. - 1991.-№1.- С.78-84.
- 168.Управленческий учет. Под ред. Шеремета А.Д.-М.: ИД ФБК, ПРЕСС, 1999.-209с.
- 169.Факторный анализ прибыли предприятий и объединений / Типовая методика /-М.: Финансы, 1967-70с.
- 170.Финансовый менеджмент. Управление финансами предприятий на российском рынке. Авторский коллектив под рук. к.э.н. доц. Стояновой Е.С.-М.: Перспектива, 1993.-270с.
- 171.Финансы. Под ред. проф. Ковалевой А.М. -М.:Финансы и статистика, 1997.-334с.
- 172.Френкель А.А. Обобщенный показатель эффективности производства // Весник статистики.-1999.-№3. -С.141-18.
- 173.Хендриксен Э.С. Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета.-М.: Финансы и статистика, 1997.-С.206.
- 174.Хоат Роберт М. Основы финансового менеджмента. Пер. с англ.-М.: Дело, 1993.-128с.
- 175.Чекин В.Д. Курс лекций по аудиту.-М.: Финстатинформ, 1997.- 190 с.
- 176.Черкашин Г.М. Прогнозирование в планировании и управлении.-К.: Республиканский институт подготовки менеджеров при Совете Министров УССР, 1991.-43с.
- 177.Четиркин Е.М. Статистические методы прогнозирования.-М.: Статистика, 1997.-200с.
- 178.Шеремет А.Д. Задачи развития экономического анализа в условиях рыночной экономики // Учет, контроль и анализ деятельности

- предприятий в условиях новых форм хозяйствования. / под ред. А.Д. Шеремета, А.Ф. Аксененко. – М.: изд-во МГУ, 1991.- С.16.
- 179.Шеремет А., Негашев Е. Финансовый анализ в условиях рынка/ Финансовая газета, 1992. -№ С.27
- 180.Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Негашев Е.В. Методика финансового анализа, М.: ИНФРА-М, 1995.-176с.
- 181.Шеремет А.Д., Сайц В.П. Аудит.- М.: ИНФРА-М, 1995.-240с..
- 182.Шишкин А.К., Микроков В.А., Дышкант И.Д., Учет, анализ, аудит на предприятии.-М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996.-495с.
- 183.Шкарабан С.И. Основы оперативного экономического анализа.- Львов: Издательство при Львовском государственном университете издательского отделения, Высшая школа, 1988.
- 184.Шкарабан С.І., Сапачов М.І. Економічний аналіз діяльності промислових підприємств та об'єднань. – Тернопіль: ТАНГ, 1995. – 300с.
- 185.Шкарабан С.І., Федорович Р.В. Оперативний економічний аналіз діяльності підприємств, Тернопіль, 1998.-173с.
- 186.Экономический анализ хозяйственной деятельности предприятий и объединений. Учебник / Под ред. Барнгольц С.Б. и Тация Г.М. - М.: Финансы и статистика, 1986.-407с.
- 187.Экономический анализ работы предприятий / Под ред. Могулиса А.М. - М.: Финансы, 1977.-416с.
- 188.Экономический анализ хозяйственной деятельности / Под ред. Шеремета А.Д. - М.: Экономика, 1979. - 376с.
- 189.Эйлан С. Система показателей эффективности производства: Прикладной анализ. / Пер. с англ.-М.: Экономика, 1980.-189с.
- 190.Энкин В.Г. Финансово-хозяйственная деятельность: методика анализа.-М.:Финансы и статистика, 1986.-188с.

БАЛАНС ВАТ "БРОВАР" НА 1.01.1999 РОКУ

АКТИВ	Код ряд- ка	На поча- ток року	На кінець року
1	2	3	4
I ОСНОВНІ ЗАСОБИ І ПОЗАБОРОТНІ АКТИВИ			
Основні засоби:			
залишкова вартість	010	979.1	1066.2
Знос *(02)	011	1348.1	1435.5
первісна вартість *(01)	012	2327.1	2501.7
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість	020		
знос *(02)	021	0.5	
первісна вартість *(04)	022	0.5	
Незавершені капітальні вкладення (33,35,61)	030	39.4	52.8
Устаткування (07)	035	52.2	134.7
Довгострокові фінансові вкладення (58)	040	1.6	15.8
Майно в оренді	050		
Інші позаоборотні активи	060		
Всього по розділу I	070	1072.2	1269.5
II ЗАПАСИ І ЗАТРАТИ			
Виробничі запаси (05,06,08,10)	080	431.8	947.1
Тварини на вирощуванні і відгодівлі (09)	090	7.1	1.4
Малоцінні і швидкозношувані предмети:			
залишкова вартість	100	1.0	0.7
знос *(13)	101	25.0	38.4
первісна вартість *(12)	102	26.0	39.1
Незавершене виробництво (03,20,21,23,29,30,36,43,44)	110	89.3	74.7
Витрати майбутніх періодів (31)	120		
Готова продукція (40)	130	4.3	0.6
Товари:			
купівельна вартість (41)	140	87.3	118.8
товарні надбавки *(42)	141		
продажна вартість *(41)	142	87.3	118.8
Всього по розділу II	150	650.8	1143.3
III ГРОШОВІ КОШТИ, РОЗРАХУНКИ ТА ІНШІ АКТИВИ			
Товари відвантажені, не сплачені в строк (45)	160	242.1	193.1
Розрахунки з дебіторами:			

Продовження додатку А

1.	2.	3.	4.
за товари, роботи і послуги, строк сплати яких не настав (62,76)	170	138.7	269.6
за товари, роботи і послуги, не сплачені в строк (62,76)	180		
За одержаними векселями (59)	190		
З податкових розрахунків (67)	195		
З бюджетом (68)	200		58.0
З персоналом за іншими операціями (73)	210		
За виданими авансами (61)	220		
З учасниками (75)	225		
З дочірніми підприємствами (78)	230		
З іншими дебіторами (63,70,71,72,73,76,84)	240	118.4	362.2
Короткострокові фінансові вкладення (58)	250		
Грошові кошти:			
Каса (50)	260	1.0	2.1
розрахунковий рахунок (51)	270	9.0	94.8
валютний рахунок (52)	280		0.5
інші грошові кошти (54,55,56)	290	3.1	18.0
Використання позикових коштів (82)	300		
Інші оборотні активи	310		
Всього по розділу III	320	542.3	998.3
БАЛАНС (сума рядків 070,150,320)	330	2265.3	3411.1
ПАСИВ			
I ДЖЕРЕЛА ВЛАСНИХ І ПРИРІВНЯНИХ ДО НИХ КОШТІВ			
Статутний фонд (85)	400	32.8	32.8
Додатковий капітал (88)	405		
Резервний фонд (88)	410	15.7	15.7
Фінансування капітальних вкладень (93,94)	420		
Розрахунки за майно (76)	425		
Соціальні фонди і цільове фінансування (87,88,96)	430	1553.7	2607.7
Амортизаційний фонд на повне відновлення (86)	440		
Відстрочена податкова заборгованість (95)	450		
Доходи майбутніх періодів (83)	455		
Резерви наступних витрат і платежів (89)	460	5.0	0.3
Реструктуризований борг (60)	465		
Нерозподілений прибуток минулих років (98)	470		
Заборгованість за майно в оренді (99)	475		
Прибуток:			
Нерозподілений звітного періоду (80)	480	X	

Продовження додатку А

1.	2.	3.	4.
Використаний у звітному періоді *(81)	481	X	
Звітного року *(80)	482	X	
Збитки:			
Минулих років (98)	485		
Звітного року (80)	490	X	
Всього по розділу I	495	1607.2	2656.5
ДОВГОСТРОКОВІ ПАСИВИ			
Кредити банків (92)	500		
Позикові кошти (95)	510		
Інші довгострокові пасиви	520		
Всього по розділу II	530		
III РОЗРАХУНКИ ТА ІНШІ КОРОТКОСТРОКОВІ ПАСИВИ			
Кредити банків (90)	600		
Позикові кошти (95)	610		
Кредити та позики, що не погашені в строк	620		
Розрахунки з кредиторами:			
За товари, роботи і послуги, строк сплати який не настав (60,76)	630	440.2	556.5
За товари, роботи та послуги, не сплачені в строк (60,76)	640		
За виданими векселями (66)	650		
За одержаними авансами (61)	660		
З податкових розрахунків (67)	665		
З бюджетом (68)	670	75.9	
По позабюджетних платежах (65)	680	15.3	19.8
По страхуванню (69)	690	16.1	8.5
По оплаті праці (70)	700	18.1	14.7
З дочірніми підприємствами (78)	710	3.5	3.5
З учасниками (75)	715	89.0	151.6
З іншими кредиторами (71,78)	720		
Для працівників (97)	730		
Інші короткострокові пасиви	740		
Всього по розділу III	750	658.1	754.6
БАЛАНС (сума рядків 495,530,750)	760	2265.3	3411.1

Додаток Б

Порівняльний аналітичний баланс ВАТ "Бровар"
за 1998 рік - актив (в тис. грн.)

Статті активу	Абсолютні величини		Питома вага			Відхилення (+,-)		
	на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах	в питомих вагах	в % до статей на початок періоду	в % до валюти балансу
010	979.1	1066.2	43.22	31.26	87.1	-11.96	8.89	7.6
011	1348.1	1435.3	59.51	42.02	85.2	-17.49	6.32	7.4
012	2327.1	2501.7	102.73	73.33	174.4	-29.4	7.49	15.22
021	0.5	-	0.02	-	-0.05	-0.02	-100	0.04
022	0.5	-	0.02	-	-0.05	-0.02	-100	0.04
030	39.4	52.8	1.74	1.55	134	-0.19	340	1.17
035	52.2	134.7	2.30	3.95	82.5	1.65	158	7.20
040	1.6	15.8	0.07	0.46	14.2	0.39	888	1.24
070	1072.2	1269.5	47.33	37.21	197.3	-10.12	18.40	17.22
080	461.8	947.1	20.39	27.76	485.3	-7.37	105	42.35
090	7.1	1.4	0.31	0.04	-5.7	-0.27	-80.23	-0.49
100	1.0	0.7	0.04	0.02	-0.3	-0.02	-30	-0.03
101	25.0	38.4	1.10	1.13	13.4	0.03	53.6	1.17
102	26.0	39.1	1.15	1.15	13.1	-	50.4	1.14
110	89.3	74.7	3.94	2.19	-14.6	-1.75	-16.3	-1.27
130	4.3	0.6	0.19	0.02	-3.7	-0.17	-8.6	0.32
140	87.3	118.8	3.85	3.48	31.5	-0.37	36	2.75
142	87.3	118.8	3.85	118.8	31.5	-0.37	36	2.75
150	650.8	1143.3	28.73	33.52	492.5	4.79	75.68	42.98
160	272.1	193.1	12.01	5.66	-79	-6.35	-29.03	-6.89
170	138.7	269.6	6.12	7.90	130.9	1.78	97.38	11.42
200	-	58.0	-	1.7	58.0	1.7	-	5.06
240	118.4	362.2	5.23	10.62	243.8	5.39	205.9	21.28
260	1.0	2.1	0.04	0.06	1.1	0.02	110	0.1
270	9.0	94.8	0.40	2.78	85.8	2.38	953.3	7.49
280	-	0.5	-	0.01	0.5	0.5	-	0.04
290	3.1	18.0	0.14	0.53	14.9	0.39	480.65	1.30
320	542.3	998.3	23.94	29.27	456	5.33	84.09	39.8
330	2265.3	3411.1	100	100	1145.8	-	5058	100

Продовження додатку Б

Статті пасиву	Абсолютні величини		Питома вага			Відхилення (+,-)		
	на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах	в питомих вагах	в % до статей на початок періоду	в % до валюти балансу
400	32.8	32.8	1.45	0.96	-	-0.49	-	-
410	15.7	15.7	0.69	0.46	-	-0.23	-	-
430	1553.7	2607.7	68.6	76.4	1054	7.8	67.8	91.9
460	5.0	0.3	0.22	0.01	-4.7	-0.21	-94	-0.4
495	1607.2	2656.5	70.9	77.9	1049.3	7	62.3	91.6
630	440.2	556.5	19.4	16.3	116.3	-3.1	26.4	10.2
670	75.9	-	30.35	-	-75.9	-3.35	-	-6.6
680	15.3	19.8	0.68	0.58	4.5	-0.1	29.4	0.4
690	16.1	8.5	0.71	0.25	-7.6	-0.46	-47.2	-0.7
700	18.1	14.7	0.79	0.43	-3.4	-0.36	-18.8	-0.3
710	3.5	3.5	0.15	0.10	-	-0.05	-	-
715	89.0	151.6	3.92	4.44	62.6	0.52	70.3	5.56
750	658.1	754.6	29.05	22.12	96.5	-6.93	14.7	8.42
760	2265.3	3411.1	100	100	1145.8	-	50.6	100

Додаток В

Аналітичний баланс ВАТ "Бровар" тис. грн.

№ п/п	Назва позицій аналітичного балансу	Позна- чення	На початок 1998 р.	На кінець 1998 р.
1	Основні засоби та інші позаоборотні активи	ОЗ	1072.2	1269.5
2	Запаси і затрати	З	650.8	1143.3
3	Дебіторська заборгованість	Ра	529.2	882.9
4	Грошові кошти та коротко- строкові фінансові вкладення	Д	13.1	115.4
	Баланс	В	2265.3	3411.1
1	Джерела власних коштів та прирівняних до них коштів	Дв	1607.2	2656.5
2	Кредиторська заборгованість та інші короткострокові пасиви	Рр	658.1	754.6
	Баланс	В	2265.3	3411.1

Додаток Д

Коефіцієнти фінансової стійкості і ліквідності
підприємств пивоварної промисловості за 1998 рік

№ п/п	Коефіцієнти	По-значення	Нормальне обмеження	На початок року	На кінець року	Зміни за рік
1	2	3	4	5	6	7
	Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	Кзвк	> 0.1			
	ВАТ "Бровар"			0.82	1.21	0.61
	ВАТ "Опілля"			1.59	3.08	1.49
	ВАТ "Імперія С"			0.86	1.05	0.19
	ВАТ "Славутич"			1.09	0.59	-0.5
2	Коефіцієнт забезпеченості матеріальних засобів власними коштами	Кзмз	0.6-0.8			
	ВАТ "Бровар"			1.16	1.46	0.3
	ВАТ "Опілля"			2.29	5.04	2.75
	ВАТ "Імперія С"			1.27	1.96	0.69
	ВАТ "Славутич"			1.42	0.74	-0.68
3	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Км	0.5			
	ВАТ "Бровар"			0.33	0.52	0.19
	ВАТ "Опілля"			0.16	0.57	0.41
	ВАТ "Імперія С"			0.24	0.23	-0.01
	ВАТ "Славутич"			0.27	0.19	-0.08
4	Індекс постійного активу	Кп				
	ВАТ "Бровар"			0.67	0.48	-0.19
	ВАТ "Опілля"			0.84	0.42	-0.42
	ВАТ "Імперія С"			0.76	0.77	0.01
	ВАТ "Славутич"			0.73	0.81	0.08
5	Коефіцієнт зносу	Кз				
	ВАТ "Бровар"			0.56	0.57	0.01
	ВАТ "Опілля"			0.21	0.56	0.32

Продовження додатку Д

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
	ВАТ "Імперія С"			0.79	0.78	-0.01
	ВАТ "Славутич"			0.42	0.40	-0.02
6	Коефіцієнт реальної власності майна	Крв м	0.5			
	ВАТ "Бровар"			0.72	0.68	-0.04
	ВАТ "Опілля"			0.82	0.52	-0.3
	ВАТ "Імперія С"			0.81	0.80	-0.01
	ВАТ "Славутич"			0.84	0.90	0.06
7	Коефіцієнт автономії	Ка	≥ 0.5			
	ВАТ "Бровар"			0.71	0.78	0.07
	ВАТ "Опілля"			0.88	0.85	-0.03
	ВАТ "Імперія С"			0.76	0.82	0.06
	ВАТ "Славутич"			0.87	0.80	-0.07
8	Коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	Кспв	< 1			
	ВАТ "Бровар"			0.45	0.28	-0.17
	ВАТ "Опілля"			0.14	0.18	0.04
	ВАТ "Імперія С"			0.29	0.22	-0.15
	ВАТ "Славутич"			0.15	0.26	-0.07
9	Коефіцієнт покриття	Кп	> 2			
	ВАТ "Бровар"			1.8	2.9	1.1
	ВАТ "Опілля"			2.18	4.2	2.02
	ВАТ "Імперія С"			1.8	2.0	0.2
	ВАТ пивзавод "Славутич"			2.8	1.8	-1
10	Коефіцієнт суворої ліквідності	Кл	$> 0.8-1.0$			
	ВАТ "Бровар"			0.8	1.3	0.5
	ВАТ "Опілля"			1.4	3.1	1.7
	ВАТ "Імперія С"			0.87	1.04	0.17
	ВАТ "Славутич"			1.16	0.49	-0.67
11	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Кал	$> 0.2-0.7$			
	ВАТ "Бровар"			0.02	0.2	0.18
	ВАТ "Опілля"			0.03	0.09	0.06
	ВАТ "Імперія С"			-	0.04	0.04
	ВАТ "Славутич"			0.01	0.03	0.02

Звіт про фінансові результати ВАТ "Бровар" за 1997рік

І. Фінансові результати

Найменування показника	Код рядка	Прибутки	Збитки
Виручка (валовий дохід) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	3983	x
Державне регулювання цін	011		x
Податок на додану вартість	015	x	664
Акцизний збір	020	x	639
	025	x	
	030	x	
Затрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг)	040	x	1608
Комерційні витрати	045	x	
Результат від реалізації	050	1072	
Інші операційні доходи і витрати	060	10	
Доходи від володіння корпоративними правами	070		x
Проценти від одержання	080	1082	x
Інші позареалізаційні доходи і витрати	085		
Всього прибутків і збитків	090	1082	
Балансовий прибуток або збиток	100		
Податок на прибуток	105	x	
Інше використання прибутку	110		
Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) звітного року	120		

Продовження додатку Ж

II Використання прибутку

Найменування напрямів	Код рядка	Звітно-го року	Минулих років
Платежі по бюджету	200	324.4	
Відрахування в резервний (страховий) фонд	210		
Використано на: збільшення статутного фонду	215		
виробничий розвиток	220	370	
соціальний розвиток	230	110	
заохочування	240	170	
дивіденди	245	89	
вилучення виручки	250		
поповнення оборотних коштів	255		
інші цілі	260	18.6	
Матеріальні затрати	300		
Витрати на оплату праці	310		
Відрахування на соціальні заходи	320		
Амортизація	30		
Інші витрати	340		
Разом	350		
Фактичні обсяги виробництва продукції (робіт, послуг)	360		

Додаток 3

Звіт про фінансові результати ВАТ "Бровар" за 1998 рік

I. Фінансові результати

Найменування показника	Код рядка	Прибут ки	Збитки
Виручка (валовий дохід) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	5734.9	x
Державне регулювання цін	011		x
Податок на додану вартість	015	x	956.0
Акцизний збір	020	x	395.3
	025	x	
	030	x	
Затрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг)	040	x	2427.5
Комерційні витрати	045	x	
Результат від реалізації	050	1956.1	
Інші операційні доходи і витрати	060	58.5	
Доходи від володіння корпоративними правами	070		x
Проценти від одержання	080		x
Інші позареалізаційні доходи і витрати	085		
Всього прибутків і збитків	090	2014.6	
Балансовий прибуток або збиток	100	2014.6	
Податок на прибуток	105	x	
Інше використання прибутку	110		
Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) звітнього року	120		

Продовження додатку 3

II Використання прибутку

Найменування напрямів	Код рядка	Звітнього року	Мину- лих років
Платежі по бюджету	200	475.9	
Відрахування в резервний (страховий) фонд	210		
Використано на: збільшення статутного фонду	215		
виробничий розвиток	220	758.0	
соціальний розвиток	230	272.9	
заохочування	240	333.5	
дивіденди	245	151.6	
вилучення виручки	250		
поповнення оборотних коштів	255		
інші цілі	260	22.7	
Матеріальні затрати	300		
Витрати на оплату праці	310		
Відрахування на соціальні заходи	320		
Амортизація	30		
Інші витрати	340		
Разом	350		
Фактичні обсяги виробництва продукції (робіт, послуг)	360		

Додаток Е

**Порівняльна аналітична таблиця показників
форми 2 ВАТ “Бровар” за 1997-1998 роки**

№ п/п	Показники	1997 р.	1998р.	Відхилення (+,-)	В % до 1997 р.
1	Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг)	3983	5734.9	+1751.9	143.9
2	Податок на додану вартість	664	956	+292	143.9
3	Акцизний збір	639	395.3	-243.7	61.9
4	Витрати на виробництво реалізованої продукції	1608	2427.5	+819.5	150.9
5	Результат від реалізації: прибуток	1072	1956.1	+884.1	182.5
	збитки	-	-	-	-
6	Інші операційні доходи	10	58.5	+48.5	585
	витрати	-	-	-	-
7	Всього прибутків	1082	2014.6	+932.6	186.2
8	Всього збитків	-	-	-	-
9	Балансовий прибуток	1082	2014.6	+932.6	186.2
10	Платежі по бюджету	324.4	475.9	+151.5	146.8
11	Відрахування в резервний фонд	-	-	-	-
12	Фонд виробничого розвитку	370	758	+388	204.9
13	Фонд соціального розвитку	110	272.9	+162.9	248
14	Фонд заохочення	170	333,5	+163,5	196,2
15	Дивіденди	89	151,6	+62,6	170,3
16	На інші цілі	18,6	22,7	+4,1	122

Зведена таблиця показників, що комплексно характеризують діяльність ВАТ "Бровар" у тис. грн.

№ ряд-ка	Назва показника	Одиниця виміру	Фактично	
			за звітний період (1998)	за минулий період (1997)
1	Виручка від реалізації продукції(товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	5735	3983
2	Собівартість виробленої продукції	тис. грн.	2143	1514
3	Додана вартість у діючих цінах відповідного року	тис. грн.	956	664
4	Середньорічна вартість виробничих основних фондів промислового призначення	тис. грн.	2404	1407
5	Виробничі основні фонди промислового призначення на початок року		2327	x
6	Середньоспискова кількість промислово-виробничого персоналу	чол.	164	152
7	Фонд оплати праці промислово-виробничого персоналу	тис. грн	467	341
8	Спожито електроенергії	тис.кВт. годин	570	740

Показники ділової активності ВАТ "Бровар"

№ п/п	Показники	Статті балан- су	1997 рік	1998 рік	Відхи- лення (+,-)
1	Коефіцієнт загального обернення капіталу	N^P ; V_{cp}	1.4	2.02	0.62
2	Коефіцієнт обернення мобільних засобів	N^P ; Z^{Γ}_{cp} , D^B_{cp}	4.14	5.59	1.45
3	Коефіцієнт обернення запасів і затрат	Z^{Γ}_{cp} ; S_p	1.79	2.70	0.91
4	Коефіцієнт обернення готової продукції	S_p , Z^{Γ}_{cp}	1.04	1.57	0.53
5	Коефіцієнт обернення дебіторської заборгованості	N^P , $R_{аср}$	9.32	13.4	4.08
6	Середній строк обороту дебіторської заборгованості	k_{5A}	39.2	27.2	-12
7	Коефіцієнт обернення кредиторської заборгованості	ΔD , $R_{аср}$	0.02	0.16	0.14
8	Середній строк обороту кредиторської заборгованості	k_{7A}	183	163	-20
9	Фондовіддача основних засобів й інших оборотних активів	N^P , O_{3cp}	3.40	4.89	1.49
10	Коефіцієнт обернення власного капіталу	N^P , D^B_{cp}	1.87	2.69	0.82

Показники рентабельності ВАТ "Бровар"

№ п/п	Показники	У балансі на початок 1997р. Стаття	1997 рік	1998 рік	Відхилення (+,-)
1	Рентабельність продаж	$R^P; N^P$	0.27	0.34	0.7
2	Рентабельність всього капіталу ВАТ "Бровар"	$V_{CP}; R^P$	0.38	0.71	0.33
3	Рентабельність основних засобів і інших оборотних активів	$OZ_{CP}; R^P$	0.92	1.67	0.75
4	Рентабельність власного капіталу	$R^P; D_{CP}^B$	0.50	0.92	0.42

Додаток П

Баланс ВАТ "Опілля" на 1.01.1999 р.

АКТИВ	Код ряд- ка	На поча- ток року	На кінець року
1	2	3	4
I ОСНОВНІ ЗАСОБИ І ПОЗАОБОРОТНІ АКТИВИ			
Основні засоби:			
залишкова вартість	010	5782	1304
Знос *(02)	011	1557	1637
первісна вартість *(01)	012	7339	2941
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість	020	79	62
знос *(02)	021	10	26
первісна вартість *(04)	022	89	88
Незавершені капітальні вкладення (33,35,61)	030		
Устаткування (07)	035	30	32
Довгострокові фінансові вкладення (58)	040		
Майно в оренді	050		
Інші позаоборотні активи	060		
Всього по розділу I	070	5891	1398
II ЗАПАСИ І ЗАТРАТИ			
Виробничі запаси (05,06,08,10)	080	498	378
Тварини на вирощуванні і відгодівлі (09)	090		
Малоцінні і швидкозношувані предмети:			
залишкова вартість	100	18	37
знос *(13)	101	8	18
первісна вартість *(12)	102	26	55
Незавершене виробництво (03,20,21,23,29,30,36,43,44)	110	193	202
Витрати майбутніх періодів (31)	120		
Готова продукція (40)	130	3	
Товари:			
купівельна вартість (41)	140	2	1
товарні надбавки *(42)	141		
продажна вартість *(41)	142		
Всього по розділу II	150	714	618
III ГРОШОВІ КОШТИ, РОЗРАХУНКИ ТА ІНШІ АКТИВИ			
Товари відвантажені, не сплачені в строк (45)	160	1186	582
Розрахунки з дебіторами:			

Продовження додатку П

1.	2.	3.	4.
за товари, роботи і послуги, строк сплати яких не настав (62,76)	170	1785	1167
за товари, роботи і послуги, не сплачені в строк (62,76)	180		
За одержаними векселями (59)	190		
З податкових розрахунків (67)	195		19
З бюджетом (68)	200	4	47
З персоналом за іншими операціями (73)	210		
За виданими авансами (61)	220		
З учасниками (75)	225		
З дочірніми підприємствами (78)	230		
З іншими дебіторами (63,70,71,72,73,76,84)	240	5	18
Короткострокові фінансові вкладення (58)	250		
Грошові кошти:			
Каса (50)	260		
розрахунковий рахунок (51)	270	13	55
валютний рахунок (52)	280	1	1
інші грошові кошти (54,55,56)	290	5	3
Використання позикових коштів (82)	300	7	
Інші оборотні активи	310		
Всього по розділу III	320	1396	1892
БАЛАНС (сума рядків 070,150,320)	330	8001	3908
ПАСИВ			
I Джерела власних і прирівняних до них коштів			
Статутний фонд (85)	400	934	934
Додатковий капітал (88)	405	5382	608
Резервний фонд (88)	410		
Фінансування капітальних вкладень (93,94)	420		
Розрахунки за майно (76)	425		
Соціальні фонди і цільове фінансування (87,88,96)	430	712	1759
Амортизаційний фонд на повне відновлення (86)	440	3	3
Відстрочена податкова заборгованість (95)	450	x	
Доходи майбутніх періодів (83)	455		
Резерви наступних витрат і платежів (89)	460		
Реструктуризований борг (60)	465		
Нерозподілений прибуток минулих років (98)	470		
Заборгованість за майно в оренді (99)	475		
Прибуток:			
Нерозподілений звітного періоду (80)	480	x	

Продовження додатку П

1.	2.	3.	4.
Використаний у звітному періоді *(81)	481	x	2034
Звітного року *(80)	482	x	2034
Збитки:			
Минулих років (98)	485		
Звітного року (80)	490	x	
Всього по розділу I	495	7031	3304
ДОВГОСТРОКОВІ ПАСИВИ			
Кредити банків (92)	500		
Позикові кошти (95)	510		
Інші довгострокові пасиви	520		
Всього по розділу II	530		
III РОЗРАХУНКИ ТА ІНШІ КОРОТКОСТРОКОВІ ПАСИВИ			
Кредити банків (90)	600		
Позикові кошти (95)	610		
Кредити та позики, що не погашені в строк	620		
Розрахунки з кредиторами:			
За товари, роботи і послуги, строк сплати який не настав (60,76)	630		
За товари, роботи та послуги, не сплачені в строк (60,76)	640	764	281
За виданими векселями (66)	650		
За одержаними авансами (61)	660		20
З податкових розрахунків (67)	665		118
З бюджетом (68)	670	110	102
По позабюджетних платежах (65)	680		
По страхуванню (69)	690	5	6
По оплаті праці (70)	700	20	24
З дочірніми підприємствами (78)	710	62	46
З учасниками (75)	715		
З іншими кредиторами (71,78)	720	8	7
Для працівників (97)	730		
Інші короткострокові пасиви	740		
Всього по розділу III	750	970	609
БАЛАНС (сума рядків 495,530,750)	760	8001	3908

Додаток Р

**Порівняльний аналітичний баланс ВАТ “Опілля”
за 1998 рік
АКТИВ (тис. грн.)**

Статті активу	Абсолютні величини		Питома вага		Відхилення (+,-)			
	на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах	в питомих вагах	в % до статті на початок періоду	в % до валюти балансу
010	5782	1304	72,23	33,37	-4478	-38,86	-77,45	109,4
011	1557	1639	19,46	41,89	80	22,43	5,14	-1,95
012	7339	2941	91,72	75,26	-4398	16,46	-59,93	107
020	79	62	0,99	1,59	-17	-0,6	21,52	0,42
021	10	26	0,12	0,67	16	0,55	16	-0,39
022	89	88	1,11	2,25	-1	1,14	-1,12	0,02
035	30	32	0,37	0,82	2	0,45	6,67	-0,05
070	5891	1398	73,63	35,77	-4493	-37,86	-76,27	109,8
080	498	378	6,22	9,67	-120	3,45	-24,1	2,93
100	18	37	0,22	0,95	19	0,73	105,6	-0,46
101	8	18	0,09	0,46	10	0,37	125	-0,24
102	26	55	0,32	1,41	29	1,09	111,5	-0,71
110	193	202	2,41	5,17	9	2,76	4,66	-0,22
130	3	-	0,04	-	-3	-0,04	-100	0,07
140	2	1	0,02	0,03	-1	0,01	-50	0,02
150	1714	618	8,92	15,81	-96	6,89	-13,4	2,35
160	1186	582	14,82	14,89	-604	0,07	-50,9	14,76
170	175	1167	2,19	29,86	992	27,67	566,9	-24,2
195	-	19	-	0,49	19	0,49	-	-0,46
200	4	47	0,05	1,20	43	1,15	-	-1,05
240	5	18	0,06	0,46	13	0,4	1075	-0,32
270	13	55	0,16	1,41	42	1,25	76,4	-1,03
280	1	1	0,01	0,03	-	0,02	-	-
290	5	3	0,06	0,08	-2	0,02	-40	0,05
300	7	-	0,09	-	-7	-0,09	-100	0,17
320	1396	1892	17,45	48,4	496	30,95	35,5	-12,12
330	8001	3908	100	100	-4093	-	-51,2	100

Додаток Р

Порівняльний аналітичний баланс ВАТ "Опілля" за 1998 рік

ПАСИВ (тис. грн.)

Статті	Абсолютні величини		Питома вага		Відхилення (+,-)			
	на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах	в питомих вагах	в % до статей на початок періоду	в % до валюти балансу
400	934	934	11.67	23.89	-	12.22	-	-
405	5382	608	67.27	15.56	-47.74	-51.71	-88.7	116.6
430	712	1759	8.89	45	1047	36.11	147	-25.5
440	3	3	0.03	0.08	-	0.05	-	-
481	-	2034	-	52	2034	52	-	-49.7
482	-	2034	-	52	2034	52	-	-49.7
495	7031	3304	87.9	84.5	-32.27	-3.4	-52.9	91.1
640	764	281	9.5	7.19	483	-2.31	-63.2	-1.98
660	-	20	-	0.51	20	0.51	-	-0.49
665	-	118	-	3.02	118	3.02	-	-2.88
670	110	102	1.37	2.61	-8	1.24	-7.27	0.20
690	5	6	0.06	0.15	1	0.09	20	-0.02
700	20	24	0.25	0.61	4	0.36	20	-0.09
710	62	46	0.77	1.17	-16	0.4	-25.8	0.39
720	8	7	0.09	0.18	-1	0.09	-12.5	0.02
750	970	604	12.1	15.5	-366	3.4	-37.7	8.9
760	8001	3908	100	100	-4093	-	-51.2	100

Аналітичний баланс ВАТ "Опілля" на 01.01.99 р. (тис.грн.)

№ п/п	Назва позицій аналітичного балансу	Позна- чення	На початок 1998 р.	На кінець 1998 р
1	Основні засоби та інші позаоборотні активи	ОЗ	5891	1398
2	Запаси і витрати	З	714	618
3	Дебіторська заборгованість	Ра	1370	1836
4	Грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення	Д	26	56
	Баланс	В	8001	3908
1	Джерела власних коштів	Дв	7031	3304
2	Кредиторська заборгованість та інші короткострокові пасиви	Рр	970	604
	Баланс	В	8001	3908

ДодатокТ

Звіт про фінансові результати ВАТ "Опілля" за 1998 рік

І. Фінансові результати

Найменування показника	Код рядка	Прибутки	Збитки
Виручка (валовий дохід) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	6935	х
Державне регулювання цін	011		х
Податок на додану вартість	015	х	1155.8
Акцизний збір	020	х	714
	025	х	
	030	х	
Затрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг)	040	х	3066.1
Комерційні витрати	045	х	
Результат від реалізації	050	1999.1	
Інші операційні доходи і витрати	060		
Доходи від володіння корпоративними правами	070		х
Проценти від одержання	080		х
Інші позареалізаційні доходи і витрати	085	37.9	3
Всього прибутків і збитків	090	2034	
Балансовий прибуток або збиток	100	2034	
Податок на прибуток	105	х	663
Інше використання прибутку	110	х	1371
Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) звітного року			

ІІ Використання прибутку

Найменування напрямів	Код рядка	Звітного року	Минулих років
Платежі по бюджету	200	663	х
Відрахування в резервний (страховий) фонд	210	15	165
Використано на:	215		
збільшення статутного фонду			
виробничий розвиток	220	965	161
соціальний розвиток	230	105	260
заохочування	240	100	100
дивіденди	245	50	35
вилучення виручки	250		
поповнення оборотних коштів	266		
інші цілі	260	136	104

Додаток У

Звіт про фінансові результати ВАТ "Опілля" за 1997 рік
I. Фінансові результати

Найменування показника	Код рядка	Прибутки	Збитки
Виручка (валовий дохід) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	4460	x
Державне регулювання цін	011		x
Податок на додану вартість	015	x	743
Акцизний збір	020	x	697
	025	x	
	030	x	
Затрати на виробництво реалізованої продукції (робіт, послуг)	040	x	1862
Комерційні витрати	045	x	
Результат від реалізації	050	1158	
Інші операційні доходи і витрати	060	20	
Доходи від володіння корпоративними правами	070		x
Проценти від одержання	080		x
Інші позареалізаційні доходи і витрати	085	1	
Всього прибутків і збитків	090	1179	
Балансовий прибуток або збиток	100	1179	
Податок на прибуток	105	x	
Інше використання прибутку	110	x	
Нерозподілений прибуток (непокріті збитки) звітного року	120		

II Використання прибутку

Найменування напрямів	Код рядка	Звітно го року	Минулих років
Платежі по бюджету	200	354	x
Відрахування в резервний (страховий) фонд	210	165	
Використано на:	215		
збільшення статутного фонду			
виробничий розвиток	220	161	
соціальний розвиток	230	260	
заохочування	240	100	
дивіденди	245	35	
вилучення виручки	250		
поповнення оборотних коштів	266		
інші цілі	260	104	

Додаток Ф

**Порівняльна аналітична таблиця показників форми 2 ВАТ
"Опілля" за 1997-1998 рр.**

№ п/п	Показники	1997 р.	1998 р.	Відхилення (+,-)	% до 1997 р.
1	Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг)	4460	6935	+2475	155.5
2	Податок на додану вартість	743	1155.8	+412.8	155.6
3	Акцизний збір	697	714	+17	102.4
4	Витрати на виробництво реалізованої продукції	1862	3066.1	+1204.1	164.7
5	Результат від реалізації	1158	1999.1	+841.1	172.3
	-прибуток				
	-збиток	-	-	-	-
6	Інші операційні доходи і витрати	20	-	-20	-
7	Інші позареалізаційні доходи	1	37.9	+36.9	379
	витрати	-	3	+3	-
8	Всього прибутків	1179	2034	+855	172.5
9	Всього збитків	-	-	-	-
10	Балансовий прибуток	1179	2034	+855	172.5
11	Податок на прибуток	-	663	+663	-
12	Інше використання прибутку	-	1371	+1371	-
13	Платежі до бюджету	354	663	+309	187.2
14	Відрахування в резервний фонд	165	15	-150	9
15	Фонд виробничого розвитку	161	965	+804	599
16	Фонд соціального розвитку	260	105	-155	40
17	Фонд заохочення	100	100	-	100
18	Дивіденди	35	50	+15	142.9
19	На інші цілі	104	136	+32	130.8

Показники ділової активності ВАТ "ОПІЛЛЯ"

№ п/п	Показники	Статті балансу	1997 рік	1998 рік	Відхилення (+,-)
1	Коефіцієнт загального оборення капіталу	N ^P , B _{ср}	0.93	1.16	0.23
2	Коефіцієнт оборення мобільних коштів	N ^P , З _{ср} , Д _{ср}	6.71	9.8	3.09
3	Коефіцієнт оборення запасів і затрат	З ^Г _{ср} , Sp	2.99	4.6	1.61
4	Коефіцієнт оборення готової продукції	Sp, З ^Г _{ср}	1.16	1.91	0.75
5	Коефіцієнт оборення дебіторської заборгованості	N ^P , R _{аср}	6.21	9.67	3.46
6	Середній строк обороту дебіторської заборгованості	k _{5A}	58.8	37.7	-21.1
7	Коефіцієнт оборення кредиторської заборгованості	R _{аср} ., ΔД	0.03	0.07	0.04
8	Середній строк обороту кредиторської заборгованості	k _{7A}	122	52.1	69.9
9	Фондовіддача основних засобів і інших оборотних активів	N ^P OЗ _{ср}	1.4	1.9	0.5
10	Коефіцієнт оборення власного капіталу	N ^P Д ^B . _{ср}	1.09	1.3	0.21

Показники рентабельності ВАТ "Опілля"

№ п/п	Показники	Із балансу на початок 1997 р.		1997 рік	1998 рік	Відхи лення (+,-)
		Стаття	Середньо- арифметич не			
1	Рентабельність продаж	$P^P; N^P$		0.26	0.29	+0.03
2	Рентабельність всього капіталу ВАТ "Опілля"	$V_{ср}; P^P$	5954.5	0.19	0.34	+0.15
3	Рентабельність основних засобів й інших оборотних активів	$Oz_{ср}; P^P$	3644.5	0.32	0.55	+0.23
4	Рентабельність власного капіталу	$P^P; D_{вср}$	5167.5	0.22	0.39	+0.17
5	Рентабельність перманентного капіталу	$P^P; D_{вср}; D_k$	5167.5	0.22	0.39	+0.17

Додаток Ш

Показники рентабельності ряду підприємств
за 1996 - 1998 роки

№ п/п	Назва підприємств роки		Показники			
			R _{1R}	R _{2R}	R _{3R}	R _{4R}
1	ВАТ "Бровар"	1996	0.15	0.24	0.80	0.35
		1997	0.27	0.38	0.92	0.50
		1998	0.34	0.71	1.67	0.92
2	ВАТ "Опілля"	1996	0.32	0.50	2.9	1.3
		1997	0.26	0.20	0.32	0.29
		1998	0.29	0.34	0.55	0.39
3	ВАТ "Славутич"	1996	0.20	0.50	1.03	1.04
		1997	0.22	0.28	0.79	0.51
		1998	0.18	0.28	0.44	0.34

КОРПОРАЦІЯ "АУДИТОРСЬКА ГРУПА УКРАЇНИ"
АУДИТОРСЬКО-КОНСУЛЬТАЦІЙНА ФІРМА
О Р І Є Н Т И Р ЛТД

282001, Україна, м.Тернопіль, вул.Родитки Барвінських, 7
тел./факс (0352) 25 44 34, 22 84 83. E-mail: audit@orient.te.ua

Ліцензія Аудиторської палати України серія АБ № 000032 від 4.03.98р.
Р/р 26007761 в ТОД АПШБ "Аваль", МФО 338501, Код ЄДРПОУ 14043119

22.09.99 № 77-99
На № _____

*по офіційному
списку секретарів
сервісу "Земельні
аудит"*

Довідка

Про практичне впровадження розробок
старшого викладача кафедри аудиту Тернопільської Академії народного
господарства Данилюк Ірини Вадимівни

На етапі реформування економіки України, одним з головних завдань є перебудова господарського механізму та удосконалення системи управління усіх рівнів. Значні зміни відбуваються у фінансових взаємовідносинах, формах власності, а також у системі фінансового контролю. Історична необхідність побудови нових економічних відносин передбачає створення нової форми контролю - аудиту.

На етапі становлення соціально-орієнтованої економіки одне з головних завдань аудиту - допомога власникові максимально об'єктивно оцінити економічну інформацію та використати її для своєчасного прийняття управлінських рішень.

Розглянуті в рекомендаціях Данилюк І.В. питання методології фінансового аналізу та його застосування в аудиторській діяльності з метою виявлення і мобілізації резервів поліпшення фінансових результатів в умовах переходу до ринкових відносин є досить актуальною.

Крім того використання фінансового аналізу під час проведення аудиторських перевірок особливо на стадії планування дозволяє не тільки комплексно та об'єктивно оцінити фінансовий стан будь-якого підприємства, а також ефективно і з мінімальними затратами провести аудиторські перевірки.

В.Тарас

Аудиторська фірма

Auditing firm

Товариство з обмеженою відповідальністю

«КОНСУЛ»

Ліцензія АБ №000053, видана Аудиторською Палатою України від 4.03.1998 р.

Код ід. 21131551

Kod 21131551

Центральне відділення Промінвестбанку

Central branch of Prominvestbank

м. Тернополя

in Ternopil

р/р № 26002301710036 МФО 338181

account Nr 26002301710036 MFO 338181

Адреса: Україна, 282004, м. Тернопіль.

Address: Ukraine, 282004, Ternopil.

майдан Гетьмана Мазепи. 3

square Getman Mazepa. 3

Тел./факс: (0352) 43 00 23

Phone /fax: (0352) 43 00 23

№

від " 2 " березня, 2000 р.

*Про фінансову діяльність
внесено спеціалізованої
ради з фінансової*

Спеціалізованій вченій раді

Тернопільської академії народного господарства

са

про практичне впровадження результатів
науково-дослідної роботи Данилюк Ірини Вадимівни.

Керівництво аудиторської фірми "Консул" підтверджує, що науково-методичні розробки Данилюк І.В. з питань фінансового аналізу при проведенні аудиту господарської діяльності використовуються в практичній діяльності фірми під час проведення аудиту підприємств та відкритих акціонерних товариств при підтвердженні інформації, що подається до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Директор АФ "Консул"

Головний бухгалтер

Р.О. Мельник

Л. Крупка

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Аудиторська фірма Контролінг-95

282000, м. Тернопіль, вул. Надзбручанська, 4/58
р/р 26007250707001 в Тернопільській філії
КБ "ПРИВАТБАНК" м. Тернопіль, МФО 338783
Код ЄДРНОУ 22602142, тел: 253624

*нідро фінансової
ревізії
Сектор довіри
власної Рада*

В спеціалізовану вчену раду Д. 58.082.01
Тернопільської академії народного господарства.

Довідка

про впровадження в практику результатів науково-дослідної роботи
Данилюк Ірини Валентини.

Науково-методичні розробки Данилюк І.В. з питань вдосконалення методики
фінансового аналізу і використання її в аудиторській діяльності застосовуються
в практичній діяльності аудиторської фірми "Контролінг-95".

Впровадження в практику названих методичних розробок, особливо викорис-
тання фінансового аналізу на стадії планування аудиторської перевірки дозволяє
провести її ефективно та з мінімальними витратами.

[Handwritten signature]
Tels -

М.П.Тимочко
І.А.Галас

Тернопільське відкрите акціонерне товариство «Опілля»

282003, м. Тернопіль, вул. Білська, 33, Р/р 26008200228001 в АКБ АПБ «Україна», м. Тернопіль.
МФО 338233, ід.код 00374574, тел. 25-96-59, 25-17-52,
25-97-90, 25-96-57, 25-89-96, факс 25-96-58.

Від 29.09.99 № 349
На № _____

*про
методу
аналізу секретар
кафедри аудиту
Ірини Вадимівни
Данилюк*

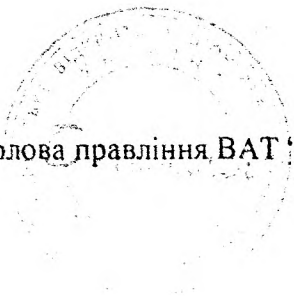
ДОВІДКА

Про практичне впровадження розробок старшого викладача кафедри аудиту Тернопільської академії народного господарства Данилюк Ірини Вадимівни

На сучасному етапі розвитку народного господарства України проходить подальше вдосконалення управлінської діяльності підприємств. Науково-технічний прогрес змушує сучасні підприємства перетворюватись на найбільш складні системи, виходити на світові ринки. Отже, зрозуміло необхідність глибокого вивчення економічної інформації про фінансово-господарську діяльність з метою прийняття своєчасних управлінських рішень. Допомагає в оцінці інформації фінансовий аналіз, який доказав свою життєздатність та ефективність. Однак, в умовах реформування економіки його прийоми і методи необхідно вдосконалювати, пристосовуючи до відповідних умов господарювання.

Розглянуті в рекомендаціях Данилюк І.В. питання методології фінансового аналізу в умовах переходу до ринкових відносин є досить актуальними. Особливо, заслуговують на увагу визначення показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності, які дозволяють об'єктивно оцінити фінансовий стан ВАТ «Опілля» та своєчасно прийняти певні рішення.

Голова правління ВАТ «Опілля»

Б.А. Чорній

Тернопільська академія народного господарства
Ternopil Academy of National Economy

Lьвівська Стр. 11, Тернопіль, 282004, Ukraine
Tel./Fax+38 (352) 331102
E-MAIL: Rektor@TANE.Ternopil.UA

Україна, 282004, Тернопіль, вул. Львівська, 11
Тел./факс+38 (352) 331102
E-MAIL: Rektor@TANE.Ternopil.UA

№ 126 - 06/200

22 08 2000 р.

На № _____ від _____

*Згідно факсимілярної
введення секретар з
секретаріату кафедри
вченої*

Д О В І Д К А.

Видана пошукувачу кафедри аудиту Тернопільської академії народного господарства, ст. викладачу ДАНИЛУК ІРИНІ ВАДИМІВНІ про те, що розроблена дисертантом система прийомів та показників, сприяє ефективній оцінці при визначенні фінансового результату підприємства. Крім того, у процесі виконання методики аналізу фінансового стану і фінансових результатів аналітичні процедури та їх застосування в аудиторській діяльності та інші теоретичні узагальнення, що базуються на ретельному вивченні провідних українських та зарубіжних вчених-економістів і практики роботи, ефективно використовуються у навчально-методичному процесі кафедри.

Довідку видано спеціалізованій вченій Раді по захисту кандидатської дисертації ТАНГ.

Проректор з наукової роботи
к.е.н., професор

[Signature]
Г.П. Журавель.